

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

135650

3

ADA KLANJŠEK

SELEKCIJA OBSOJENK

SELEKCIJA OBSOJENK ZA ODPRTI KAZENSKI POBOLJŠEVALNI DOM
NA IGU

INŠTITUT ZA KRIMINOLOGIJO
pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani
PUBLIKACIJA ŠT. 3

SELEKCIJA OBSOJENK ZA ODPRTI KAZENSKI POBOLJŠEVALNI DOM
NA IGU

Ada Klanjšek

Diplomska naloga na Višji šoli za socialne delavce v Ljubljani

Ljubljana 1959

135650

135650

D 9326/1960

VSEBINA

	Stran
I. PREGOVOR	3
II. KRITERIJI ZA SELEKCIJO OBSOJENK	9
III. POSTOPEK PRI SELEKCIJI:	
1. Uvod	21
2. Študij osebnih spisov	26
3. Osebni razgovori z obsojenkami	29
4. Psihološka obdelava posameznih primerov	36
5. Selekcija	37
6. Utemeljitev predlogo	41
7. Sklep	43
IV. UREDITEV ODPRTEGA DOMA	47
V. ŽIVLJENJE OBSOJENK V ODPRTEM DOMU:	
1. Premestitev obsojenk v odprti dom	59
2. Odziv obsojenk na ustanovitev doma	61
3. Delovne razmere obsojenk	63
4. Organizacija prostega časa obsojenk	65
5. Pomen obiskov	67
VI. SKLEPI	71
Priloge	77
Uporabljena literatura	83
Summary	85

SELECTION OF WOMEN OFFENDERS FOR AN OPEN REFORMATORY IN SLOVENIA

C O N T E N T S

	Page
I. PREFACE	3
II. CRITERIA FOR THE SELECTION OF CONVICTS	9
III. PROCEDURE AT SELECTION:	
1. Introduction	21
2. Study of personal records.	26
3. Conversation with convicts	29
4. Psychological treatment of individual cases	36
5. Selection	37
6. Justification of proposals.	41
7. Conclusion	43
IV. ESTABLISHMENT AND FURNISHING THE OPEN INSTITUTION	
V. LIFE OF CONVICTS IN THE OPEN INSTITUTION:	
1. Transfer of convicts to the open institution	59
2. Reaction of convicts to the opening of the institution	61
3. Work conditions of the convicts	63
4. Organization of their leisure	65
5. Importance of visits	67
VI. CONCLUSIONS	71
Supplementary documents	77
Literature used	83
Summary	85

PREGOVOR

Konec leta 1957 je tov. Ada Klanjšek kot absolventka Višje šole za socialne delavce v Ljubljani opravljala prakso v kazenskem poboljševalnem domu za ženske obsojenke na lgu. Ker je imela tedaj uprava kazenskega poboljševalnega doma dolžnost, da organizira manjši odprti dom za ženske obsojenke v bližini zaprtega kazenskega doma, je zaupala tov. Adi Klanjšek nalogo, naj pomaga osebju kazenskega doma pri izbiri obsojenk za novi dom in pri ureditvi prostorov zanj.

Po opravljenem delu je tov. Klanjškova izdelala diplomsko nalogo, v kateri je natančneje opisala način dela za izbor obsojenk in ureditev odprtega doma. V tuji in domači strokovni literaturi in penitenciarni praksi posvečajo danes posebno pozornost t. i. odprtim kazenskim ustanovam, kjer skušajo na učinkovitejši način doseči resocializacijo obsojencev. Ker smo mnjenja, da bi mogle biti izkušnje tov. Ade Klanjšek, ki so kot prve te vrste v naši državi sistematično prikazane v njenem diplomskem delu, v veliko korist osebju, ki se bo v prihodnje ukvarjalo z organizacijo takih domov in z izborom obsojencev za življenje v njih, kakor tudi strokovnemu osebju naših pravosodnih ustanov, ki se ukvarja s kriminološko problematiko, objavljamo to nalogo kot tretjo publikacijo našega inštituta.

Ker tov. Klanjškova pred opravljanjem te naloge v kazenskem poboljševalnem domu na lgu ni bila stalno zaposlena, je njeno delo posebne narave, saj obsojenk ni poznala od prej, marveč se je morala z njimi seznanjati šele v času svoje prakse. Zato je bil način njenega dela verjetno nekoliko drugačen, kakor bo način dela redno zaposlenih socialnih delavcev v kazenskih poboljševalnih domovih. Kljub temu pa upamo, da bodo njene izkušnje lahko mnogo koristile tudi ljudem, ki bodo tako delo v malo drugačnih okoliščinah poklicno opravljali.

Ravnatelj Inštituta:
prof. dr. Hinko Lučovnik

PREFACE

The first High Schools for Social Workers were established in Yugoslavia fairly recently, in 1952 in Zagreb, in 1954 in Ljubljana, in 1957 in Beograd and in 1958 in Sarajevo and Skopje. Some of the first graduates of the school in Ljubljana acquired practical experience in penal reformatories. They have written their diploma papers on their work in these institutions.

The following publication is one of these diploma papers. The graduate of the School for Social Workers in Ljubljana Mrs. Ada Klanjšek worked for three months on the selection of offenders for the women's open institution at Ig near Ljubljana. She has described in detail the work and methods applied in the selection of offenders and the problems facing the social worker in this connection. We think that this survey might be of use to future social workers who will be employed in similar activities.

Therefore we publish the diploma paper by Mrs. Ada Klanjšek as the third publication of the Institute for Criminology attached to the Faculty of Law of the University of Ljubljana

Head of the Institute
prof. dr. Hinko Lučovnik.

I.
U V O D .

1
1700

Posamezne države v svetu so se že v času pred II. svetovno vojno, še bolj pa po njej, trudile, da bi svoj kazenski sistem po eni strani humanizirale, po drugi strani pa z uspešnejšo resocializacijo obsojencev koristile družbi. Ta prizadevanja so lepo izražena v mislih K.J. Scudderja, ki pravi: "Če dovolimo, da postane kazen v času zapora edini cilj, tako, da ne daje obsojencu nobene možnosti in vzpodbude za prilagoditev, potem je tako delo smešno, saj družba nima nobene koristi od samega kaznovanja obsojencev. Družba lahko veliko pridobi le, če obsojencu pomaga, da se ji sam prilagodi tako, da postane dober državljani."¹⁾

Poskusi in prizadevanja posameznih držav pa so se pokazali tudi v delu Oddelka za ekonomske in socialne posle Organizacije združenih narodov (v nadaljnjem tekstu OZN). V tem okviru je prišlo 1.1955 do prvega kongresa OZN, ki je obravnaval preprečevanje zločinov in postopek z obsojenci. Gradivo tega kongresa ima tudi posebno poglavje "Odprti kazenski in poboljševalni zavodi", ki vsebuje definicijo tovrstnih zavodov in druga načela.

To gradivo omenja, da je Komisija za socialna vprašanja OZN obravnavala odprte kazenske poboljševalne zavode (v nadaljnjem besedilu KPZ) že na svojem tretjem zasedanju leta 1949, do svojega petega zasedanja pa je to vprašanje nadrobneje proučevala.

Na podlagi regionalno zbranega gradiva je prišlo nato to vprašanje na dnevni red prvega kongresa, ki ga je priredila OZN v zvezi s temo: preprečevanje zločinov in postopek z obsojenci.²⁾

Definicija o odprtem KPZ, sprejeta na tem kongresu, je v celoti obsežena tudi v odločbi o ustanovitvi moškega KPD odprtega tipa v Brestanici, ki jo je izdal Državni sekretariat za notranje zadeve LRS (v nadaljnjem tekstu DSNZ LRS). Na isti osnovi je ustanovljen tudi ženski odprti KPD na lgu.

Po temeljni zamisli te definicije naj se režim izvrševanja kazni v odprtem domu izogiba vsem prisilnim ukrepom za prevzgojo obsojencev, tako da življenje v njem temelji na samodisciplini in občutku odgovornosti do domske skupnosti. Tako sodelovanje krepi obsojenčevo samozavest, samospoštovanje in utrjuje njegovo voljo v smeri pozitivnega prilagajanja. Za izbiranje obsojencev za tak tin zavoda naj posamezne države postavijo posebne kriterije, ki ustrezajo njihovemu kazensko-zavodskemu sistemu. Osnovno merilo za selekcijo mora biti v tem, da določimo za odprti dom tiste obsojence, ki bodo zmožni, da se prilagodijo svobodnemu režimu in pri katerih lahko ob taki prevzgoji pričakujemo uspešno vraščanje v družbo. Kolikor posameznik ne bi bil zmožen prilagoditi se takemu režimu, bi ga bilo treba vrniti v običajni zaprti zavod.

1) Kenyon J. Scudder: Prisoners Are People. Doubleday & Co. INC, Garden City, N.Y. 1952. Str. 27.

2) Izvleček iz gradiva: I. kongres OZN za preprečevanje zločinov in postopek z obsojenci. Ženeva, 22. avg. - 3. sept. 1955. Poročilo sekretariata. Združeni narodi. Oddelek za ekonomske in socialne posle.

V istem kongresnem materialu pa so nanizane tudi prednosti odprtih kazenskih poboljševalnih zavodov: "Člen 206. - Ni dvoma, da je nevarnost pobega in zlorabe stikov z zunanjim svetom večja kot v zavodih druge vrste. Toda vse to nadomestijo prednosti odprtega zavoda, ki so v primeri z drugimi zavodi tele:

a) Odprti zavod je prikladnejši za družbeno prilagajanje obsojencev, obenem pa je ugodnejši tudi za njihovo telesno in duševno zdravje.

b) Gibčnost, značilna za režim odprtega zavoda se izraža v blažjem pravilniku; življenje v takem kazenskem zavodu je manj napeto in zato je mogoče izboljšati disciplino. Poleg tega lahko pobudi dejstvo, da ne obstoji materialno in fizično prisiljevanje in da vladajo med obsojenci odnosi trdnega zaupanja, željo po normalnem vraščanju v družbo.

c) Življenje v odprtih domovih je bližje razmeram v normalnem življenju. Zaradi tega je lažje organizirati stik z zunanjim svetom. To pomaga obsojencem do zavesti, da niso pretrgali vseh vezi z družbo. Tako jih z zunanjim svetom vežejo n.pr. sprehodi v grupi, športna tekmovanja z zunanjimi ekipami in pa posamezna dovoljenja za izhod, ki imajo namen, da bi se učvrstile družinske vezi.

d) Izvrševanje kazni v odprtem zavodu je cenejše kot v zavodu drugega tipa, in to zaradi manjših gradbenih stroškov; zlasti pa je cenejše, če ima zavod ekonomijo, ki pri racionalnem izkoriščanju lahko povečuje dohodke".

Vse te prednosti odprtega zavoda smo upoštevali tudi pri nas, čeprav moramo reči, da je pri nas že režim v običajnem tipu kazenskih poboljševalnih zavodov precej bolj sproščen in pogoji za resocializacijo dokaj ugodnejši, kot je bilo to v času bivše Jugoslavije ali je še danes marsikje po svetu.

Končno naj omenim še nekatera vprašanja iz organizacije takih zavodov.

"Člen 193. - Uspeh odprtega zavoda zavisi posebnostno od sledečih pogojev:

a) Če se zavod nahaja na samem, ne sme njegova osamljenost pomeniti ovire za doseg namenov takega zavoda ali prevelike ovire za namestitve osebja.

b) Zaradi lažje prevzgoje je treba obsojenca zaposliti pri delu, ki ga bo opravljal po odpustu iz zavoda. Delo mora biti organizirano racionalno in prilagojeno lokalnim in regionalnim gospodarskim razmeram. Obsojence bi bilo treba nagradjevati in jim po možnosti nuditi iste pravice, kot jih imajo svobodni delavci, zaposleni pri enakem delu izven zavoda.

c) Čeprav je koristna zaposlitev pri poljedelskih delih, je kljub temu treba organizirati delavnice, ki omogočijo obsojencu, da si pridobi strokovno in industrijsko izobrazbo.

d) Zato, da bi se prevzgojno delo krepilo v atmosferi zaupanja, je treba, da osebje spozna in razume značaj ter potrebe vsakega obsojenca, saj more le v tem primeru nanj moralno vplivati. Osebje bi morali izbrati.

e) Iz istega razloga je treba paziti na ustrezno število obsojencev; teh naj bi bilo pač toliko, da bi lahko upravnik zavoda in nižje osebje dobro poznalo vsakega izmed njih.

f) Tudi javnost je treba pritegniti k uspešnemu sodelovanju. Okoliške občine bi morale seznaniti s cilji in metodami odprtega zavoda in s tem, da taka oblika prestajanja kazni terja od obsojenca zelo veliko moralnega prizadevanja".

Že več kot leto dni obstoji v Sloveniji odprti kazenski poboljševalni dom (v nadaljnjem tekstu KPD) v Brestanici za moške obsojence. Misel, da bi bilo treba tak dom ustanoviti tudi za ženske obsojenke, je zaživela že nekaj mesecev prej, preden sem kot absolventka šole za socialne delavce prišla na praktično delo v zaprti ženski KPD na Igu. Prav v času mojega prihoda pa je postala stvar aktualna in zrela za realizacijo.

Odločila sem se, da bom sodelovala pri tej nalogi zato, ker je moje praktično delo lahko takoj koristilo ustanovi, v kateri sem delala. Take olajšave v izvrševanju kazni so zlasti ženskim obsojenkam neogibno potrebne. Za socialnega delavca pa pomembno delo pri selekciji obsojenk za odprto ustanovo tudi primerjanje posameznih teoretičnih načel s praktičnimi ukrepi v izvrševanju kazni.

Kljub neki praksi pri selekciji moških obsojencev za odprti dom v Brestanici doslej še ne obstaja nikakršna strnjena dokumentacija o dosedanjih postopkih in ugotovitvah pri tem delu. Zato želim s svojim prispevkom kar najbolj nadrobno opisati delo, ki sem ga opravila v KPD na Igu.

V ženskem KPD na Igu sem delala štiri mesece. Nekaj časa sem porabila zato, da sem spoznala življenje in problematiko zavoda, v glavnem pa sem delala pri selekciji obsojenk za odprti KPD. Uprava zavoda mi je nudila nekatere ugodnosti pri delu: lahko sem opazovala obsojenke pri njihovem delu, jih obiskovala v njihovih sobah, skratka, mogla sem spoznati celodnevni potek njihovega življenja. Dobila sem tudi posebno sobo za delo, kjer sem se lahko nemoteno razgovarjala z vsako obsojenko. Obsojenke sem lahko klicala na razgovor, kadarkoli je bilo to potrebno. Pomoč pri delu pa mi je nudilo tudi osebje zavoda, ki mi ni nikdar odklonilo potrebnih informacij o prejšnjem in sedanjem načinu življenja v KPD ali informacij o posameznih obsojenkah.

Delo sta nekoliko ovirali le dve okoliščini:

1. da sem prišla v KPD ravno v času, ko je uprava pripravljala predloge za pogojne odpuste obsojenk in 2. da zavod do tedaj sploh še ni imel socialnega delavca, a dalj časa je bil tudi brez vzgojitelja.

Ker je bilo za pogojne odpuste predlagano veliko obsojenk, ki bi istočasno prišle v poštev tudi za odprti KPD, če bi jim bil pogojni odpust začasno še odklonjen, sem morala z začetkom selekcije počakati na rešitev predlogov za pogojne odpuste. To je nekoliko zavrlo moje pravo delo. Dobra stran tega pa je bila, da sem ta čas lahko izrabila za socialno delo s posameznimi primeri. Tako sem spoznala probleme obso-

jenk in se seznanila z različnimi oblikami pomoči, ki jim je potrebna. Ob tem konkretnem delu pa so se tudi obsojenke hitro seznanile z vlogo socialnega delavca v zavodu, kar mi je pozneje olajšalo kontakt z njimi v selekcijskem postopku.

Vzeli v osebju doma (dom brez socialnega delavca in brez vzgojitelja) so torej šele od upravnika KPD, da je moral reševati tudi vse socialne probleme, kar ga je poleg drugega dela preveč obremenjevalo. Ko je po mojem prihodu reševanje socialne problematike začasno prepustil meni, so se obsojenke na to navadile in so prihajale k meni tudi še potem, ko sem že delala pri selekciji. To je po eni strani ustvarilo normalne delovne razmere socialnega delavca v takem zavodu, saj bo imel s tako obliko rednega dela vedno opraviti. Po drugi strani pa je reševanje socialne problematike nekoliko zaustavljalo redni potek selekcije, pri kateri sem delala v pospešenem tempu zato, da bi bil novi dom čimprej ustanovljen.

Celotna razprava je grajena tako, kot je potekalo delo.

Uvodu sledi drugo poglavje, v katerem sem hotela pokazati, kako smo določali kriterije za izbiranje obsojenk.

Tretje poglavje pomeni jedro naloge in opisuje ves selekcijski postopek. V njem sem hotela prikazati predvsem stik, ki ga navezuje socialni delavec z obsojencem, način dela socialnega delavca in nekatere pripomočke, ki jih pri delu uporablja.

Po kratkem opisu materialnih življenjskih razmer v novem domu sem v petem poglavju želela prikazati problematiko, s katero se mora socialni delavec ukvarjati potem, ko je storilec kaznivenga dejanja že v novem okolju.

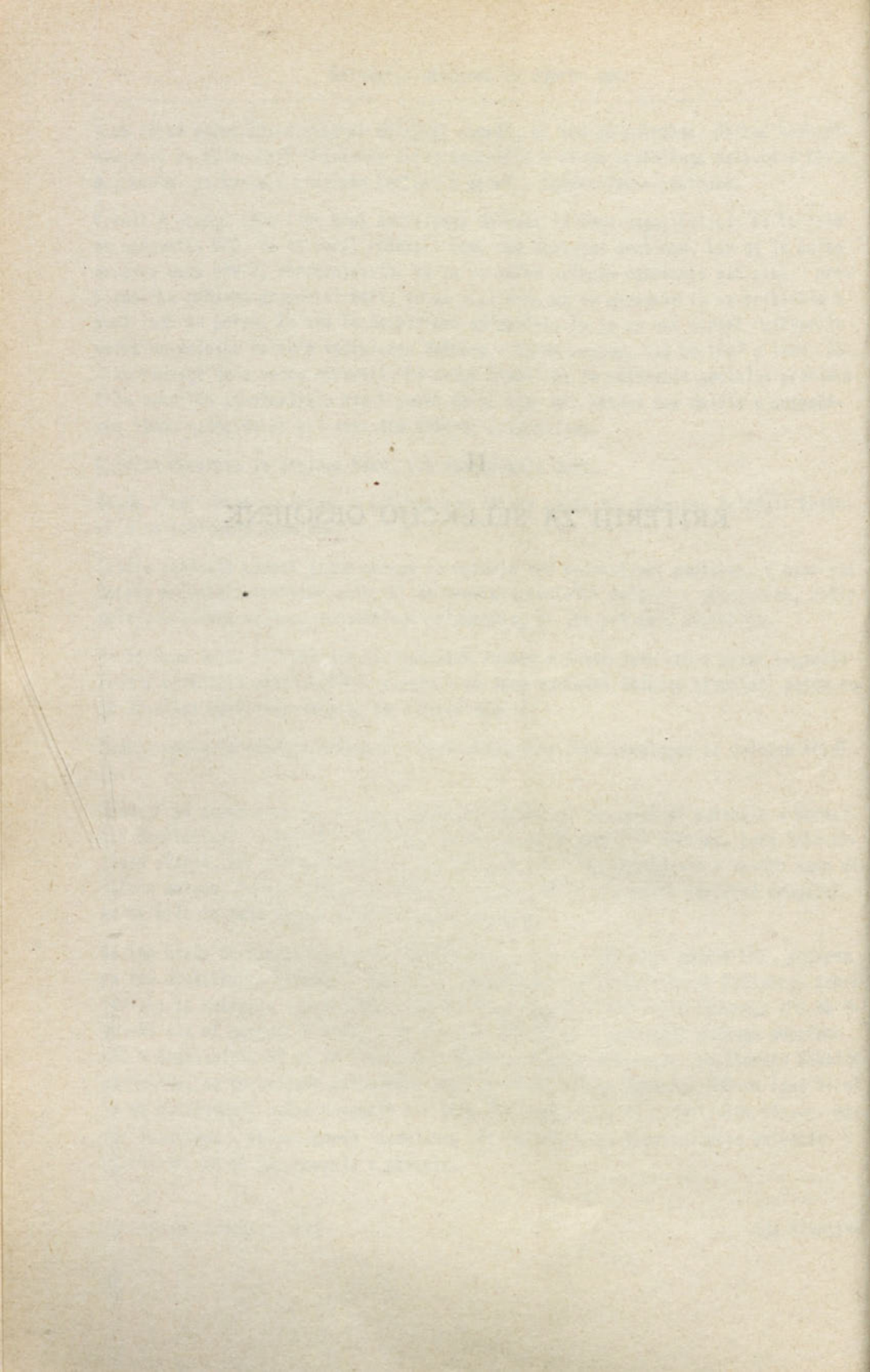
Zadnje poglavje vsebuje kratek izvleček sklepov oziroma predlogov iz celotne študije.

Omeniti pa moram tudi to, da moje delo pri selekciji obsojenk ni potekalo v normalnih okoliščinah, v kakršnih bi delal redno zaposlen socialni delavec. Zato tako izjemno stanje, kot sem ga imela jaz zaradi tega, ker sem obdelovala v zavodu samo določeno nalogo, lahko vpliva tudi na način dela, ki bi bil morda nekoliko drugačen, ko bi bilo to delo redno in dalj časa trajajoče.

Na tem mestu se zahvaljujem Državnemu sekretariatu za notranje zadeve LRS, posebno pa tov.dr.Viktorju Turnšku - načelniku oddelka za izvrševanje kazni Državnega sekretariata za notranje zadeve LRS in tov.Feliksju Mejaku - upravniku ženskega KPD na Igu, ki sta mi omogočila prakso, tov.Cirilju Urbančiču - upravniku moškega odprtega KPD v Brestanici, ki mi je posredoval svoje praktične izkušnje, tov.Stanetu Saksidi - psihologu, za opravljeno psihološko delo in vsemu osebju ženskega KPD na Igu, ki mi je na kakršenkoli način pomagalo pri delu. Še posebej pa se zahvaljujem tov.dr. Kattji Vodopivec - znanstvenemu sodelavcu pri Inštitutu za kriminologijo Univerze v Ljubljani, ki mi je pomagala z nasveti.

II.

KRITERIJI ZA SELEKCIJO OBSOJENK

II. Kriteriji za selekcijo

Pri določanju kriterijev za selekcijo obsojenk sem se morala opreti na načelno opredelitev o namenu odprtega kazenskega popoljševalnega zavoda in pa na objektivne razmere, v katerih se tak dom pri nas ustanavlja.

Priporočilo I.kongresa za preprečevanje zločinov in postopek z obsojenci, ki ga je organizirala OZN 1.1955, pravi v svojem 174.členu: "Odprti zavod ima to odliko, da nima nobenih materialnih in fizičnih ovir za beg (kot so zidovi, ograje, rešetke, obočeni pazniki), da je režim zasnovan na samodisciplini in občutku odgovornosti obsojencev do skupnosti, v kateri živijo. Tak režim hrabri obsojenca, da se okoristi z dodeljeno svobodo, da pa je ne zlorabi. . ."¹⁾

Objektivni činitelji, ki so vplivali na določitev kriterijev pri nas, pa so bili: majhna kapaciteta našega doma (samo 12 oseb), možnost pogojnih odpustov obsojenk in relativno hudo psihično stanje nekaterih "priložnostnih" storilk, ki že več let prestajajo kazen.

Zaradi tega je bilo treba poiskati dve vrsti kriterijev za selekcijo obsojenk:

1. objektivno - tehnične
2. osebnostno - individualizirane.

1. Objektivno - tehnični kriteriji

Po predhodno zbranih izkušnjah že leto dni obstoječega odprtega KPD za moške obsojenke v Brestanici smo prve sestavne dele selekcijskih kriterijev opredelili skupaj z upravnikom ženskega KPD na lgu. Prvotne smernice za selekcijo so bile sledeče:

- obsojenka naj ne bo povratnica;
- izbirati je treba med obsojenkami, obsojenimi na časovno daljšo kazen (od 5 let naprej);
- na prestajanju kazni mora biti obsojenka vsaj že 3 leta;
- imeti mora take osebnostne lastnosti, da se bo njen prehod v novi dom štel za priznanje in bo vzpodbudno vplival na druge obsojenke;
- prvenstveno pridejo v poštev obsojenke, ki imajo družino.

Zahteva, naj bi institut odprtega doma ne bil namenjen povratnicam, je izražala misli, da gre pri njih verjetno za delno okvarjeno osebnost, ki se ni zmožna prilagoditi režimu v odprtem domu. To bi lahko imelo za posledico številne pobege in razne druge prekrške, ki ne bi bili v korist uveljavljanju novo nastajajočega tipa kazenskega popoljševalnega doma.

¹⁾ Priporočilo I.kongresa OZN za preprečevanje zločinov in postopek z obsojenci: Poglavje: Odprti kazenski popoljševalni zavodi. Ženeva 22.avg. - 3.sept. 1955. Poročilo sekretariata Združeni narodi. Oddelek za ekonomske in socialne posle.

Ta kriterij smo kasneje nekoliko ublažili (po razgovoru z načelnikom oddelka za izvrševanje kazni DSNZ LRS) s tem, da pridejo izjemoma lahko v poštev za dodelitev v odprti KPD tudi tiste povratnice, ki niso bile v povratku zaradi istovrstnih kaznivih dejanj.

Kriterij, da mora biti obsojenka obsojena vsaj na 5 let kazni in mora odsluževati kazen že najmanj 3 leta, je bil objektivno nujen v razmerah, v katerih smo ustanavljali dom. Tak kriterij je narekovala po eni strani precej majhna kapaciteta doma (10 - 12 mest), po drugi strani pa potreba po nekem sproščujočem ukrepu pri tistih obsojenkah, katere je večletno bivanje v zaporu že osebnostno prizadelo. Če take obsojenke zaradi raznih okoliščin še ne morejo biti pogojno odpuščene, potem bi jih premestili v odprti KPD, da le to dopušča njihova osebna struktura.

2. Osebnostni kriteriji

Osebnostne lastnosti obsojenk, ki bi prišle v poštev za odprti KPD, naj bi bile zlasti: discipliniranost, pozitiven odnos do dela, pravilen odnos do osebja v zavodu in soobsojenk ter spoznanje, da je bila izrečena kazen upravičena. To stališče naj bi pokazalo obsojenki, da je uprava opazila njeno prizadevanje zaboljšanje in ga je upoštevala. Taká merila pomagajo lahko obsojenkam pri ponovnem vraščanju v družbo. Kajti v družbeni hierarhiji je obsojenka vedno na dnu, brez kakršnekoli možnosti vzpona navzgor.¹⁾ Istočasno gre tudi za vzpodbuden vpliv na druge obsojenke.

Prav to merilo pa bi seveda terjalo, da bi se s presojo ukvarjal širši krog sodelavcev: od upravnika do vzgojitelja, socialnega delavca, mojstrov in pazniškega osebja. Kajti pri tem kriteriju smo izpostavljeni neprestanemu tehtanju, primerjanju in občutljivosti, ki se pojavlja pri obsojenkah. Obsojenke morajo spoznati, da so tudi medtem, ko prestajajo kazen, vrednotene po splošnih moralnih družbenih normah, po katerih je človekova osebnost vredna toliko več, kolikor večje je njeno prizadevanje in zmožnost, da aktivno uveljavi svoje pozitivne lastnosti v družbenem in osebnem smislu. Zato obstaja nevarnost, da bi bila ocena subjektivno obarvana, če bi jo izdelala ena sama oseba.

Morda se zdi nekoliko pristransko merilo, da pridejo za odprti KPD prvenstveno v poštev obsojenke, ki imajo družino. Vendar je to utemeljeno s tem, da je treba zaradi same resocializacije obsojenk zlasti utrjevati njihove vezi z družino. Poleg tega pa gre pri tem tudi za objektivno prizadete člane družine (otroke in drugega zakonca), ki so ob dosedanjih pogojih zaprtega KPD prikrajšani za normalen stik z zaprtim svojcem (redki in kratki obiski, omejena pošta, obiski pod nadzorstvom). To je lahko velika ovira za emocionalni razvoj otrok in često glavni vzrok za razpad družine. Upošteva se pa pri tem seveda tudi duševnost žene - matere, ki se ne more normalno izživljati v svojih materinskih čustvih in občuti zato pritisk zapora mnogo prej in huje kot obsojenke, ki nimajo otrok. Ta, skoraj bi rekli, izjemna omejitev pa kljub

1) Psihološka analiza obsojenk v KPD v Brestanici. Kriminalistična služba 1956/2-3.

temu ni izključila iz selekcije tudi samskih obsojenk ali obsojenk brez otrok.

Prvotni kriteriji pa so bili pozneje, toda še pred pričetkom same selekcije, dopolnjeni:

1. s stališči kriminalne politike in
2. s stališči, ki jih mora upoštevati socialni delavec pri ocenjevanju osebnosti.

Ad 1. S pogleda splošne problematike v kriminaliteti je bilo treba upoštevati:

1. da se v odprti KPD sprejmejo v večini obsojenci, ki so storili tako kaznivo dejanje, proti kateremu v danem trenutku ni naperjen oster boj naše družbe (n.pr. gospodarski kriminal);
2. da naj bi bil predlagani obsojenec kmalu odpuščen iz zavoda.

Zaradi vzgojnega vpliva kazni na zunanje prebivalstvo je često potrebno pretehtati primernost olajšav, ki jih dajemo obsojenkam - storilkam določenih kaznivih dejanj. Tako n.pr. je iz generalnoproventivnih razlogov pomembno, da v času velikega števila kaznivih dejanj, storjenih v gospodarstvu, ne dajemo posebnih olajšav obsojencem te vrste. Poiskati moramo vsaj pravilno sorazmerje z obsojenci drugih vrst, če nočemo, da bi naš postopek izzval mnenje, da so tovrstna kazniva dejanja nepomembna in obsodbe neresne. V tem lahko jasno uvidimo potrebo po povezavi in medsebojnem sodelovanju med vzgojnimi, sodnimi in kazensko-izvrševalnimi organi, ki naj v kazenski politiki uveljavljajo družbeno sprejete moralne norme. Razmerje je namreč obratno: čim bolj osvaja družba moralne norme, tem blažje je lahko izvrševanje kazni in naroče.

Zahteva, da naj bo obsojenka kmalu odpuščena iz odprtega doma, pa je posledica dejstva, da je odprti dom ena od oblik izvrševanja kazni, ki naj olajša in pospeši družbeno prilagoditev obsojenke po prenehanju kazni.

Ad 2. Osebnostnim kriterijem dodaja socialni delavec še vprašanje: koliko svobode bo nudil obsojencu nov tip kazenskega popoljševalnega doma - in s tem v zvezi, kakšna naj bo osebnost človeka, da se bo novim razmeram lahko prilagodil.

Ker je bil okvir svobode v grobih obrisih že nakazan, naj obrazložim le osebnostna merila. Obsojenka je s prehodom v novi dom postavljena v razmere, ko ji nihče več (razen hišnega reda) ne določa, kako mora živeti v svojem prostem času, ko nihče več ne nadzoruje njenega življenja ob vsakem koraku, ko sama odloča o tem, ali naj se zadovolji z delno svobodo ali pa naj jo izkoristi (za beg, za svoje prejšnje slabosti in strasti). Ker je torej obsojencem v novem domu dana svoboda v širših mejah kot v običajnem KPD, mora imeti tak človek tudi posebne lastnosti:

- predvsem mora biti osebnostno dovolj močan; to pomeni, da mora biti čustveno dokaj ustaljena osebnost, ki je ohranila dovolj samospoštovanja in je zmožna, da se samostojno in pozitivno odloča;

Selekcija obsojenk za odprti dom

- v dosedanjem ponašanju mora biti discipliniran, vendar mora disciplina izvirati iz njega samega;
- njegova čustvena navezanost na osebe izven zapora mora biti zdrava, ne pa, da bi živel pod stalnim čustvenim pritiskom, ki bi ga silil k begu;
- imeti mora zmožnost, da navezuje socialne kontakte, oziroma vsaj ne sme biti antisocialno usmerjen; sicer ga grupa ne bi sprejela medse ali pa bi sam razdiralno vplival na življenje kolektiva.

Na temelju objektivno postavljenih meril smo po kartoteki izločili obsojenke, ki so prišle v poštev za osebno selekcijo.

Pozneje pa smo morali spremeniti kriterije še toliko, da smo upoštevali tudi obsojenke, obsojene na manj kot 5 let kazni (s čimer se je avtomatično skrajšal tudi čas prestane kazni) in da začasno nismo izbirali več med obsojenkami, ki so storile kaznivo dejanje v gospodarstvu. Vzrok za to je bil v tem, da smo na podlagi kartoteke v splošnem izločili preveč obsojenih iz te skupine.

Zanimivo je primerjati naše kriterije z ugotovitvami domačih in tujih strokovnjakov, ki so se ukvarjali s problemom selekcije obsojencev za odprti KPD.

V 180. členu že omenjenega Priporočila najdemo sledeče: "Odvisno od posebnega kazensko-zavodskega sistema vsake države so lahko tej vrsti zavoda dodeljeni obsojenci takoj v začetku prestajanja kazni ali pa taki, ki so že prebili del kazni v zavodu drugega tipa".¹⁾ Mi smo se odločili, da pridejo za zdaj v naš odprti dom le obsojenke, ki so že odslužile del kazni v običajnem KPD. Ta odločitev ni slučajna. Narekovala so jo v glavnem sledeča dejstva: Kapaciteta našega doma je relativno majhna, zato naj dom vsaj začasno sprejme le obsojenke, ki so v času bivanja v običajnem KPD pokazale lastnosti, potrebne za tak režim. Te lastnosti je za zdaj lažje ugotoviti v zavodu kot pri sodišču, ker dela sodišče brez pomoči socialnih delavcev, ki bi mogli opazovati storilke kaznivih dejanj že med sodno obravnavo samo. Zaradi majhne možnosti sprejema v dom pa je tudi vzpodbudneje za ostale obsojenke, da predhodno prebivajo skupaj s tistimi, ki so kasneje premeščene v odprti KPD. Upoštevati pa moramo še dejstvo, da je režim v naših običajnih KPD precej blažji kot v mnogih drugih državah.

Nekoliko smo v nasprotju s 183. členom istega Priporočila, ki pravi: "Merilo za selekcijo za odprti zavod ne sme biti niti vrsta kaznivega dejanja niti trajanje kazni, temveč obsojenčeva zmožnost, da se bo prilagodil novemu režimu, in dejstvo, da

1) Priporočilo I. kongresa OZN za preprečevanje zločinov in postopek z obsojenci. Poglavje: Odprti kazenski poboljševalni zavodi. Ženeva, 22. avg. - 3. sept. 1955. Poročilo sekretariata. Združeni narodi. Oddelek za ekonomske in socialne posle.

ta postopek koristneje deluje na njegovo družbeno prilagajanje od postopka drugih oblik odvzema prostosti...¹⁾ Tudi mi smo postavili ob stran obstoječo klasifikacijo obsojenk, po kateri se razvrščajo obsojenke v zaprtem KPD. Zadržali pa smo še kriterij časovne dolžine kazni. Ta kriterij sicer nekoliko prizadene storilke lažjih kaznivih dejanj, ki imajo tedaj manj možnosti, da bi prišle v odprti KPD. Zaradi objektivnih okoliščin pa ga moramo vseeno zagovarjati kot pomemben mentalnohigienski ukrep za obsojenke z dalj trajajočo kaznijo. Pri večini teh primerov se namreč pod dolgotrajnim vplivom zapora prične deformirati njihova osebnost. To še zlasti velja za ženske (v primeri z moškimi obsojenci), ki se, kakor pravi W.A.Elkin: "... nagibajo k moškim emocionalnosti in labilnosti in pri katerih monotoniya in puščobnost življenja v zaprtem zaporu samopoveča te lastnosti. Histerični napadi pri živčnih zlomih, ko ženska besni in uničuje vse okoli sebe, so znani pojavi v ženskih zaporih. Po drugi strani pa je resnično nevarna ženska zelo redka. Pretežni večini obsojenk se zato lahko brez posebnih skrbi zaupa, da živi v odprtih zavodih..."²⁾ Četudi odprti dom ni najbolj učinkovita rešitev glede na posledice dolgotrajnih kazni, je vendar za zdaj to edina možnost za obsojenke, ki jih ni mogoče pogojno odpustiti. Zato želim podkrepiti ta kriterij še z mislimi Watsona, ki zagovarja potrebne olajšave obsojencem takole: "To da so neke meje temu, kar človeška duševnost lahko prenese. Teh mej ni mogoče prezreti, če nečemo opustiti vsake misli na to, da bi obsojenca vrnil na pravo pot. Tisti pa, ki delajo v zaporih in ki so jim te stvari pri srcu..., vedo, kaj je zapor. Na podlagi izkušenj so lahko spoznali meje nevarnosti. Vedo, da ne smemo dovoliti, da bi brežme zapore postalo zaporniku pretežko. Zato poizkušajo zaporniku pomagati, da obdrži samospoštovanje in da ohrani upanje, ki ga goji v samem sebi."³⁾

Tudi domače izkušnje podpirajo to merilo. Upravnik moškega odprtega KPD v Brestanici trdi celo, da je učinek odprtega KPD mnogo večji pri tistih obsojencih, ki imajo pred seboj dalj trajajočo kazen kot pa pri onih, pred katerimi je samo še kazen, časovno krajša od enega leta. Tem zadnjim, kakor trdi on, je v glavnem vseeno, v kakšnih razmerah bodo preživeli kratek čas svoje kazni, zlasti še, če upajo na pogojni odpust. Prav zaradi tega, ker vedno "stoje z eno nogo" izven zapora, se mnogi ne potrudijo, da bi se vživeli v kolektiv, jim čisto ni mar disciplinskih kazni, še slabši pa je njihov odnos do dela.⁴⁾ Seveda bi bilo nepravilno, če bi to sploševali in ne bi upoštevali utemeljenih izjemnih primerov. Posebej je treba omeniti kriterij, po kateri

1) Priporočilo I.kongresa OZN za preprečevanje zločinov in postopek z obsojenci. Poglavje: Odprti kazenski poboljševalni zavodi. Ženeva, 22.avg.-3.sept.1955. Poročilo sekretariata. Združeni narodi. Oddelke za ekonomske in socialne posle.

2) Winifred A.Elkin: The English Penal System. Penguin Books Ltd, Harmondsworth 1957. Str.145.

3) John A.F.Watson: Upoznavajte zatvorenika (prevod s angleskog).1951.Štampano kao rukopis. Str.93.

4) Iz osebne razgovora s tov.Cirilom Urbančičem, upravnikom moškega odprtega KPD v Brestanici, 23.9.1957.

rem naj bi za odprti dom prvenstveno izbirali osebe, ki imajo družino. Ni sentimentalnost, pač pa realno dejstvo to, kar mi je zatrjeval obsojenec, ki je po 10 letih življenja v zaprtem KPD preživel leto dni v razmerah odprtega doma: " Moji zakonski in roditeljski odnosi z družino so bili že tako zrahljani, da sem bil tik pred odločitvijo, da vložim razvezno tožbo. V tem času sem bil premeščen v odprti KPD. Že po kratkem bivanju v domu so se domači problemi razrešili, vezi so se pričele krepiti in danes imam urejen zakon ter družino rešeno propada. Moj primer pa ni edini. Pray zato vam priporočam, upoštevajte to, ko boste izbirali obsojenke za vaš dom."¹⁾

Največja pozornost vseh delavcev pri selekciji pa je, seveda, posvečena osebnostnim lastnostim obsojencev, ker je pač tu ključ uspešne resocializacije. "Vse vrste kaznivih dejanj so bile zastopane pri teh 34 ljudeh: vlomi, ropi, velike tatvine, manjši seksualni prestopki in umori. Vrsta kaznivega dejanja ni bila odločujoč dejavnik, pač pa osebna pripravljenost, sprejeti odgovornost za lastno prilagoditev.

Ne da bi naletel na zidove, uporabljanje orožja in brutalnost, se bo moral vsakdo, ki bo prišel v Chino, sam odločiti, ali bo pobegnil ali ne. Če so varnostna sredstva ostra in če je straža povsod pričujoča, tako da ni mogoče pobegniti, potem je ta pomembna samoodločitev o pobegu nemogoča. Nihče se ne odloča in osebna moralna odgovornost se ne krepi. Če pa človek vidi stalno možnost pobega, obenem pa vedno odklanja to priliko, potem je napravil velik korak naprej in je sprejel odgovornost za svojo odločitev sam nase. S tem si sam prizna željo, da bi postal dober član družbe."²⁾ Iz teh besed ustanovitelja kalifornijskega odprtega zavoda Chino - Kenyona J. Scudderja je mogoče razbrati, da so za tako selekcijo potrebne te osebne lastnosti: notranja stabilnost, samospoštovanje in zmogljivost pozitivnega samoodločanja. Upravičeno pravi dalje isti avtor: "Osebnosti se spreminjajo počasi, zato se mora proces prilagojevanja razvijati postopoma. Zelo lahko je biti dober..., če ti kdo zapove, kaj delaj in kdaj delaj. Čisto druga stvar pa je prevzemati odgovornost sam nase v času zapora; tako odgovornost, ki jo lahko sprejmeš na svobodi, izven zidov."²⁾ Pri naši selekciji moramo torej iti za tem, da izberemo za odprti dom osebe, katerih osebne lastnosti kar najbolj ustrezajo postavljenim merilom.

Pri vseh do sedaj navedenih avtorjih smo lahko opazili, da se naša in njihova stališča glede kriterijev razločujejo le v malenkostih. Popolnoma pa smo pri nas pustili vnmear kriterij, ki so ga upoštevali v Toulousu. Ta kriterij so takole obrazložili: "Videli smo, kakšen moralni napor terjamo od obsojenca (ki prestaja kaznen v odprtem zavodu. Gre za dveletni nadzor za čas pogojnega odpusta oziroma za

1) Iz osebnega razgovora z obsojencem P., predsednikom domskega sveta odprtega KPD v Brestanici.

2) Kenyon J.Scudder: Prisoners Are People. Doubleday & Comp. INC, Garden City, N.Y. 1952. Str. 27 in 49.

dnevni ali nedeljski povratek v zapor v času polsvobode. Op.a.). Tega prizadevanja, ki jo osnovni pogoj za uspeh, ne moremo pričakovati od osebe, ki v načelu ugovarja vrsti kazni ali njeni odmeri.

To je glavni razlog, zaradi katerega ni "preizkusna doba" namenjena obsojencem, ki so se zoper izrečeno kazen pritožili.¹⁾ Ta kriterij bi bil za nas nesprejemljiv iz dveh razlogov. Če dajemo namreč državljanu pri nas zakonito pravico do pritožbe, potem bi se, menim, le "igrali" s to pravico, ako bi na drugi strani obsojencu, ki bi jo uporabil, odrežali nekatere institute. Verjetno je tudi, da bi ob takem pogoju naš dom ostal v glavnem prazen, saj pravico do pritožbe izkoristi večina obsojencev. Tak kriterij bi lahko imel tudi to posledico, da bi v odprtem domu živeli ljudje, ki pritožbe sicer niso vložili, toda ne zato, ker "ne ugovarjajo vrsti kazni in njeni odmeri", pač pa zato, da bi si pridobili take olajšave, ki bi jih lahko izrabili za svoje - z družbo nevsklajane koristi.

S temi primerjavami še zdaleč ni izčrpana snov o kriterijih za odprte domove, saj drugačne razmere, različni tipi domov samih, drugačna družbeno-ekonomska osnova in celo različen čas odrejajo tudi drugačne kriterije in terjajo nenehno spreminjanje že postavljenih.

Izhajajoč iz meril, ki smo jih določili, in iz praktičnega dela, moremo že sedaj oceniti njihovo primernost.

Pri dosedanjih kriterijih je precej v ospredju kriterij časovne dolžine kazni in trajanje že prestane kazni. Nehote se pri tem vprašamo, ali s tem kriterijem ne rešujemo tudi problema, ki smo ga sami ustvarili: ženi smo namreč naložili tako dolgotrajno kazen in tako obliko kazni, da je ne more prenašati brez posebnih okvar. Če bi dopustili, da bi ta kriterij prevladal za dalj časa, potem bi verjetno zbledel osnovni namen odprtega doma (prilagojevanje življenju v družbi), ki bi se spreminil v neke vrste "okrevališče" za "obolele" osebe. Problem takih obsojenk je sicer treba reševati, toda ne pri posledicah, pač pa pri vzrokih. Pri tem pa en sam odprti dom s tako majhno kapaciteto ne pomeni rešitve tega vprašanja.

Izvrševanje kazni v odprtem domu tudi ni edini samostojen institut, ki je sedaj namenjen obsojencem na prestajanju kazni. Tako imenovane proste obsojenke (ki delajo na ekonomiji KPD), krajši poizkusni dopusti, pogojni odpusti in sedaj še odprti KPD sestavljajo cel sistem samostojnih institutov. Slabost je le v tem, da ti instituti niso sistematično razvrščeni in vsklajeni, da kriteriji niso izdelani v medsebojni povezanosti, marveč so več ali manj za vse institute enaki. Tako imajo obsojenke pogosto občutek, da zavisi največ od sreče, včasih pa od potreb pri delu, kako bodo odslužile kazen, ker ne čutijo za vsem tem sistematičnega prevzgojnega delovanja. Ker bivanje v odprtem domu ne pomeni popolne svobode in je za vsako posledico slabe selekcije (kot n.pr. beg, pijančevanje ipd.) soodgovoren tudi organ, ki je obsojenke izbral, so kriteriji za odprti dom strožji, bolj zahtevni kot kriteriji za

1) Marcel Reboul: Grandeur et misères de l'expérience toulousaine de la "Probation" Revue de science criminelle et de droit penal comparé, 1954/3, str.504.

pogojni odpust. Tako za pogojni odpust n.pr. niso toliko pomembne posamezne slabe lastnosti obsojenke (kot so: nagnjenost k alkoholu, seksualna prepotentnost, čustvena labilnost ipd.) ali pa njene zmožnosti za snovanje trajnejših osebnih zvez in socialnih kontaktov kot pri odprtem KPD.

Pri tem seveda nimam v mislih progresivnega (vrstnega) sistema izvrševanja kazni¹⁾, ki je bil shematičen in je predpisoval posamezne stopnje izvrševanja kazni vsem obsojencem, ne glede na njihovo individualnost. Po mojem mnenju mora biti izhodišče za izbiro posameznega instituta osebnost obsojenca. Kriteriji pa, po katerih odbiramo obsojenca bodisi za odprti dom, bodisi za pogojni odpust (ali pa jim ti dve obliki prestajanja kazni odrečemo), naj bodo primerno graduirani in med seboj vsklajeni¹⁾.

Zaradi te neurejenosti kriterijev pa je tudi za povratnice večja verjetnost, da bodo dosegle pogojni odpust, kot pa da bodo prišle v odprti dom, čeprav bi bil prav njim slednji koristnejši in potrebnejši. To so vprašanja, ki čakajo razjasnitve. Zadržati je treba namreč jasnejšo mejo med kriteriji. Za delo pri selekciji za posamezne institute pa je treba določiti stalno strokovno usposobljeno osebo, ki ji bodo pomagali ostali sodelavci v zavodu (team).

Treba bo tudi premisliti o povratnicah. Sedanji kriteriji izključuje že vnaprej vse, ki so v povratku zaradi istovrstnih kaznivih dejanj. Pri tem ne upoštevamo okoliščin družbeno pogojenega povratništva, ki je često posledica objektivnih materialnih činiteljev. S tem popolnoma zanemarimo tudi psihološko obdelavo povratnic, ki bi verjetno pokazala precejšnje osebne razlike med njimi. M.Reboul piše v zvezi s pozizkusom v Toulousu: "Po dosedanjih izkušnjah moramo poleg "poklicnega povratništva" (antisocialni elementi, ki so nedostopni za kakršnokoli poboljšanje in za vse vplive, ter bolniki) upoštevati tudi družbeno pogojeno povratništvo, ki je žal najpogostno in pri katerem je prišlo do druge in sledečih obsodb zaradi posledic prve obsodbe. (Majhna odpornost proti družbeni osamitvi, ki je nastala kot posledica prve obsodbe)"²⁾ Tudi naš dom bi odigral svojo vlogo dejansko šele takrat, če bi iz njega izšle obsojenke - povratnice te vrste, ne da bi se še kdaj vrnile v KPD. Strinjam se namreč z mislijo J.Watsona: "Če pride neka oseba prvič v zapor, to ni krivda oblasti. Toda če se velik delež obsojencev, ki so že bili v zaporu, ponovno vrača vanj, lahko upravičeno sklepamo, da je imel postopek proti obsojencem pomanjkljivosti, saj nismo obsojencev niti prevzgojili niti zastrašili. Upravljanje s sistemom zapornih kazni je pravzaprav le trajen boj z recidivizmom, a preizkusni kamen tega sistema je število bivših obsojencev, ki se vračajo v zapor na prestajanje nove kazni".³⁾

1) Zakon o izvršitvi kazni FLRJ 1952.

2) Marcel Reboul: Grandeur et misères de l'expérience Toulousaine de la "Probation" Revue de science criminelle et de droit pénal comparé, 1954/3, str.497;str.505.

3) John A.F. Watson: Upoznavajte zatvorenika (prevod s engleskog).1951. Štampano kao rukopis. Str.180.

Kolikor bi dejansko prešli k sistematični prevzgoji ob istočasni razširitvi režima polsvobode, bo treba jasno opredeliti tudi kriterij, ki terja, da sledi premeščitvi v odprti KPD kmalu odpust obsojenke. Ta kriterij lahko obdržimo le toliko časa, dokler imamo v odprtem domu prvič obsojene obsojenke, ki so storile kaznivo dejanje zaradi posebnih okoliščin. Kakor hitro pa bi segli po "težjih" primerih, v smislu boja proti recidivizmu, bi morali določiti neko minimalno časovno dobo za bivanje v odprtem domu - morda 1 leto, 1 leto in pol - pač odvisno od izkušenj, ki bi jih dobili s stalnimi opazovanji obsojenk in s sistematičnim vzgojnim delom.

Pomembno vprašanje je tudi povprečna inteligenčna raven obsojenk, ki žive v domu. Zaradi objektivnih okoliščin (pomanjkanje vzgojnega kadra) in koristnosti "tako imenovane "grupne psihoterapije", ki jo lahko vodijo tudi psihološko neizobraženi ljudje, celo obsojenke same¹⁾, bi bilo treba oblikovati ob selekciji vedno tudi neko inteligenčno jedro med obsojenkami. Žal tega ni mogoče uravnati s kriteriji, pač pa bo morala na to paziti oseba, ki bo praktično izvajala selekcijo. Že sedaj namreč obstoji nevarnost, da bo prva grupa s prvimi pogojnimi odpusti inteligenčno osiromašena. Osiromašenje v tem pogledu pa pomeni veliko oviro za resocializacijo. Ta problem bi praktično osvetlila s sedanjim izborom obsojenk v odprti dom: od sedmih obsojenk jih je 5, ki po inteligenci in izobrazbi sodijo v povprečje (pri teh petih je namreč najnižja izobrazba 5 razredov osnovne šole, vse ostale pa imajo od 4 do 8 razredov osnovne šole, poleg tega pa še 2 in 3 razrede obrtne šole ali gimnazije), ena obsojenka je stara nad 50 let in ima 6 razredov osnovne šole, ena pa je stara nad 60 let in ima 8 razredov osnovne šole in šestmesečno babiško šolo. Pri poslednjih dveh ne moremo več računati na kak večji aktiven vpliv na ostale obsojenke. Tri intelektualno najmočnejše obsojenke bodo dom v kratkem zapustile, na njihovo mesto pa bodo prišle obsojenke, od katerih sta 2 na spodnji meji inteligenčnega povprečja (IQ pod 80), tretja ima 1 razred osnovne šole, četrta pa je stara tudi že nad 60 let. Taka grupa bi bila glede samovzgoje in medsebojne pomoči verjetno precej problematična.

1) Psihološka analiza obsojenk v KPD v Brestanici. Kriminalistična služba, 1956/2-3.

III.

POSTOPEK PRI SELEKCIJI

1. Uvod
2. Študij osebnih spisov
3. Osebni razgovori z obsojenkami
 - a) Priprava razgovora
 - b) Vzpostavljanje kontakta z obsojenko
 - c) Razgovor
4. Psihološka obdelava posameznih primerov
5. Selekcija
6. Utemeljitev predlogov
7. Sklep

POSTOPEK PRI SPILAVU

1. Uvod
2. Spilava in njene vrste
3. Vzroki za spilavo
4. Posledice spilave
5. Preprečevanje spilave
6. Zdravljenje spilave
7. Preprečevanje spilave pri delu
8. Zgodbe
9. Zaključek
10. Literatura

1. U v o d

Ko so bili določeni kriteriji, smo pričeli s selekcijo. Najprej smo izbrali obsojenke s stališča objektivno - tehničnih kriterijev. Za ta del selekcije so nam zadostovali podatki iz kartoteke 170 obsojenk. Tako smo izločili 15 primerov, ki so ustrezali omenjenim merilom. Pozneje smo po dodatnih kriterijih 1) izbrali k prvim petnajstim še 6 primerov in smo v začetni fazi selekcije delali z 21 obsojenkami. Med temi je bilo treba najti 10 najprimernejših, ki naj bi bile prve stanovalke novega doma.

Po kartoteki izbrane obsojenke so še pred pričetkom selekcijskega dela po osebnostnih kriterijih ocenili člani posvetovalnega odbora zaprtega KPD in jih soglasno odobrili za postopek.

Nadaljnje delo je potekalo v dveh smereh:

1. spoznavanje primera na osnovi študija osebnega spisa;
2. spoznavanje primera na osnovi osebnega razgovora z obsojenko.

Na ta dva načina je socialni delavec obravnaval vsako izbrano obsojenko.

V štirih primerih se je pokazalo, da je treba uporabiti pri obsojenkah še objektivna psihološka sredstva. To delo je opravil psiholog.

Sklep selekcijskega dela se je izoblikoval v utemeljitvi predloga za premestitev v novi dom ali proti njej in je pomenil sintezo obeh prej omenjenih načinov dela socialnega delavca.

Končne utemeljitve predlogov je zopet pretehtal posvetovalni odbor zaprtega KPD, nato pa je bilo gradivo poslano v potrditev komisiji pri DSNZ LRS.

Pričujoči tabeli kažeta v glavnem vse objektivne kriterije:

1) Glej II. poglavje, str.

KLASIFIKACIJA OBSOJENK
PO SKUPINAH KAZNIVIH DEJANJ IN PO KAZNOVANJU¹⁾

Kaznivo dejanje zoper:		Ljudstvo in državo	Življenje in telo	Družbeno in zasebno premoženje	Varnost ljudi in premoženja	Uradno dolžnost	Skupaj
Odmerna kazni 2)	Do 1 leta			1			1
	1 do 2 leti		1		1		2
	2 do 3 leta		2			1	3
	3 do 4 leta					1	1
	4 do 5 let					1	1
	5 do 6 let			1		1	2
	6 do 7 let		2				2
	7 do 8 let			1			1
	10 do 11 let	1	2	3			6
	11 do 12 let			1			1
	14 let		1				1
S k u p a j		1	8	7	1	4	21
Vrsta kazni	zapor		2	1			3
	strogi zapor	1	6	6	1	4	18
S k u p a j		1	8	7	1	4	21
Doba prestane kazni do konca decembra 1957 2)	Do 1 leta		2	1	1		4
	1 do 2 leti		1			1	2
	2 do 3 leta		2			2	4
	3 do 4 leta			6		1	7
	5 do 6 let		1				1
	6 do 7 let	1	1				2
	7 do 8 let		1				1
S k u p a j		1	8	7	1	4	21
Število obsodb	prvič	1	7	7	1	4	20
	v povratku		1				1
	S k u p a j	1	8	7	1	4	21
Disciplinsko kaznov.	1 - krat			2		1	3
	2 - krat	1		1		1	3
	3 - krat		1				1
	S k u p a j	1	1	3		2	7

1) Obsojenke so klasificirane po glavnem kaznivem dejanju

2) Do 1 leta = 11 mesecev, 31 dni

1 do 2 leti = 1 leto, 11 mesecev, 31 dni in analogno za ostale rubrike

OBSOJENKE PO DRUŽINSKEM STANU IN PO ŠTEVILU OTROK

Otroci \ Stan	Samska	Poročena	Vdova	Razvezana	Skupaj
Brez mladoletnih otrok	3	5			8
Z 1 mladoletnim otrokom	1	2	2		5
Z 2 mladoletnima otrokoma	4	3			7
S 3 mladoletnimi otroki				1	1
S k u p a j	8	10	2	1	21

Tabeli kažeta, da sem obravnavala le 3 obsojenke, ki jim je bilo odmerjeno manj kot 2 leti kazni. V postopek smo jih vzeli izjemoma zato, ker so bile vse tri stare nad 55 let; ena od njih, povratnica, je bila stara celo že 63 let in je bila precej hudo bolna. Pri teh obsojenkah je bila tudi doba že prestane kazni ustrezno krajša.

Le 3 obsojenke so bile obsojene na kazen zapora, in to vse na manj kot 2 leti. Vse ostale so imele strogi zapor.

Razen ene so bile vse prvič kaznovane, toda celo pri tej edini je skoro že potekla 5-letna doba med prvo in drugo kaznijo, tako da smo jo komaj še mogli imeti za povratnico.

Disciplinsko je bilo v času izvrševanja kazni kaznovanih 7 obsojenk. V vseh primerih gre za obsojenke, ki so bile obsojene na kazni, časovno daljše od 4 let. Te kazni so bile v glavnem izrečene v začetnih obdobjih njihovega prestajanja kazni, kar kaže na to, da so se teže prilagodile razmeram omejene svobode. Po sestavu obsojenk in po vrsti kaznivih dejanj, zaradi katerih so bile kaznovane, sem lahko ugotovila, da gre predvsem za mlajše obsojenke in za tiste, ki so ohranile precej veliko mero samospoštovanja. Disciplinski prekrški niso bili hujše narave (niso hotele z rokami pobirati smeti po dvorišču - 3 primeri, individualno prenašanje državne bluze, ne navzočnost pri obvezni jutranji telovadbi, ilegalna pošta in podobno).

Od 21 obsojenk je bilo 8 samskih in od teh osmih je bilo 5 mater - samohranilk z enim ali dvema otrokoma. Le 8 obsojenk je bilo brez mladoletnih otrok.

Glede na pravno kvalifikacijo kaznivih dejanj je bilo razmerje sledeče: največ obravnavanih primerov je bilo s področja tako imenovanega gospodarskega kriminala (11 primerov). Vendar je bilo v tem upoštevanih 7 primerov, za katere bi bilo morda primerneje, da bi jih uvrstili med splošni kriminal, ker je šlo tu v glavnem za tatvine blaga v tovarnah. Ostali 4 primeri pa so bila kazniva dejanja zoper uradno dolžnost ali pravosodje. Niti ena obsojenka ni bila obsojena po členih, ki po pravni kvalifikaciji KZ spadajo h kaznivim dejanjem zoper narodno gospodarstvo.

Druga največja skupina je bila skupina kaznivih dejanj zoper življenje in telo: kriminalni splavi, izpostavljanje otroka, nagovarjanje k uboju, poizkusi ubojev in u-

boji (skupno 8 primerov). Zlasti poslednje obsojenke so bile v duševnem pogledu najzaostalejše.

Le v enem primeru je šlo za politično kaznivo dejanje in v 1 primeru za kaznivo dejanje zoper varnost ljudi in premoženja.

Zajeli smo torej v glavnem vse vrste deliktov razen izrazitih kaznivih dejanj zoper narodno gospodarstvo (ki jih nismo našli). To kaže, da vrsta kaznivega dejanja ni imela odločujočega vpliva pri obravnavanju primerov za premestitev v odprti KPD.

Po socialni strukturi so se izbrane obsojenke razvrstile v sledeče skupine:

Poklic	Delavke	Uslužbenke	Kmetice	Babice	Obrtnice	Gospodinje	Skupaj
Število	8	5	5	1	1	1	21

2. Študij osebnih spisov

Od osebnega spisa pričakujemo, da kar najzvesteje prikaže objektivno podobo človeka, ki ga obravnava. Zato je bila to prva stopnja mojega spoznavanja obsojenke.

Pri osebnih spisih obsojencev obstajajo trije glavni sestavni deli: osebni list, ki ga začne voditi uprava doma, ko obsojenec nastopi kazen; obsodba z obrazložitvijo; poročilo, ki vsebuje podatke o vedenju obsojenca pred obsodbo in ki ga terja uprava KPD, ko obsojenec že prestaja kazen.

Ker sem proučevala spis zato, da bi spoznala okolje in življenjske razmere obsojenke, sem najprej pregledala osebni list. Tako sem se seznanila s splošnimi podatki (starost, izobrazba, poklic, stan, otroci itd.) in s kratkimi podatki o kazni (člen, po katerem je bila obsojena, rok trajanja in vrsta kazni, kdaj je obsojenka kaznen nastopila in kdaj jo bo končala; pomilostitve). Dalje sem v nekaterih osebnih listih našla socialno poreklo obsojenke, podatke o njenem materialnem stanju, o zaposlitvi, nekaj beležk o družini, njeno izjavo, zakaj je delikt storila in njeno mnenje o lastnem zdravstvenem stanju. Te podatke pa sem med 21 obsojenkami dobila samo v 14 primerih, a ostalih 7 jih ni imelo. V osebnem listu sem našla tudi imena najbližjih svojcev in končno še popis disciplinskih kazni, kolikor je bila obsojenka disciplinsko kaznovana.

Pri branju osebnega lista je bila prva pomanjkljivost zame v tem, da je bila večina osebnih listov brez slike obsojenke. Podatkov, ki sem jih dobila, nisem mogla vezati na določeno fizično osebo, si je pač nisem mogla predstavljati. Pri prvih osebnih stikih z obsojenkami sem nato ugotovila, da sem hitreje in lažje navezala stik s tistimi, ki sem jih po sliki že poznala, in da sem si tudi njihove osebne podatke bolj zapomnila. Skratka, neznana obsojenka mi je po sliki in spisu postala že znanka.

Še večja pomanjkljivost spisa je bila v tem, da ni vseboval izčrpnjše socialne a-

namneze, ki bi pokazala, v kakšnem okolju je obsojenka živel in kakšen je bil njen odnos do tega okolja.

Vpisane disciplinske kazni ali pa prazen prostor niso nakazovali razvoja obsojenke v času izvrševanja kazni.

Tudi iz dodatnih spisov osebnega lista se ni dalo črpati kaj več. Pri obsojenkah z daljšim stažem sem našla sem in tja kako karakteristiko (ki je bila občasno poslana sodišču), ki je pa vsebovala le ugotovitve o discipliniranosti obsojenke ter o njenem odnosu do dela in kazni, brez daljše obrazložitve. Nikjer nisem mogla zaslediti dokumentacije takih razgovorov z obsojenko, ki bi bili v zvezi z njeno osebno problematiko (razen nekaterih zapisnikov o zaslišanjih obsojenke ali dopisov, s katerimi je uprava urejala bivanje otrok). Niti v enem primeru nisem našla sklepov posvetovalnega odbora o posebnih ukrepih pri obsojenki ali mnenja o potrebnem postopku z njo. Tako sem z osebnim listom, ki bi moral pokazati osebnost v njenem razvoju, dobila le statično in nepopolno podobo obsojenke.

Pomanjkljivosti, ki jih navajam, ne izvirajo iz malomarnosti osebja v zavedu, temveč iz težav, ki jih iz objektivnih razlogov doslej še ni bilo mogoče premestiti. Dejstvo je namreč, da naši KPD nimajo strokovno usposobljenega kadra za prevzgojo. Tako je bil ženski KPD več kot eno leto in pol brez vzgojitelja, medtem ko socialnega delavca in psihologa za redno delo sploh nima. Dosedanje okrnjeno in prezaposleno osebje pa takega dela ni moglo opravljati. Šele z nastavitvijo omenjenih delovnih moči bi se dalo odpraviti slabosti. S tem pa bi bile mogoče izboljšati tudi delo posvetovalnega odbora, ki bi ob strokovno pripravljenem gradivu lažje oblikoval vzgojno bolj dognane sklepe. Delo v tem smislu pa bi odpravilo tudi dosedanje vrzeli v dossierjih.

Za pregledom osebnega lista sem prešla na študij obsodbe. Pri tem sem se seznanila s kaznivim dejanjem, z motivom, ki ga je sprožil, z razmerami in okoliščinami, v katerih je bilo izvršeno, s takratnim okoljem storilke in z obsodbo samo. Nekatere obrazložitve obsodb so bile precej obširne in izčrpne, nekatere pa dokaj kratke in neizčrpne. Vsekakor pa se dale jasnejšo podobo človeka kot osebni list. Zaradi načel o socialnem delu v kazenskih domovih in zaradi dovolj dobre obrazloženih sodb se z obsojenkami o kaznivem dejanju samem nisem pogovarjala. Izjemen primer je bila le obsojenka A. F., ki je bila obsojena zaradi uboja lastnega moža. Sodišču je ostalo prikrito, zakaj je uboj izvršila prav takrat. V obrazložitvi je bilo rečeno: "A. F. je čudno zaprta, nedostopna in neodkrita, celo v svoje škodo." Ko sem kasneje v osebnem stiku z njo napeljala razgovor na ta problem, sem spoznala, da bi moral biti socialni delavec vsakakor tudi sodelavec sodišča - zlasti pri ženskih storilkah kaznivih dejanj - in bi se moralo njegovo delo pričeti že v času pripora obdolženke. Obsojenka mi je namreč razložila, da je bila tedaj, ko je izvršila uboj, okrog 2 mesece noseča. Mož je hotel z njo spolno občevati vedno na take načine, ki so se ji upirali že vsa leta njenega zakonskega življenja. Isto je terjala tudi na večer storjenega delikta. To se ji je tako uprlo, da je storila kaznivo dejanje. Vsega tega pa, kot je rekla, ni mogla pripovedovati sodnikom, ker so bili možki in jo je bilo

sram. Ko sem kasneje dobila še rezultat njenega inteligenčnega stanja (IQ 76), mi je postala njena osebnost mnogo jasnejša.

Kolikor morda podobna raziskovanja socialnega delavca niso toliko potrebna sodniku, ki primer še vedno v glavnem obravnava le s stališča kaznivega dejanja, so pa nedvomno eno najpomembnejših sredstev za uspešno delo vzgojnega osebja KPD pri resocializaciji obsojenke.

Poročilo o vedenju obsojenke pred kaznivim dejanjem sem proučevala nazadnje. Ne zaradi tega, ker je bil tak tudi kronološki red dobivanja podatkov, pač pa zato, ker so ta poročila zelo kratka. Postopek dobivanja teh poročil je sledeč: po prihodu obsojenke v KPD piše uprava KPD na postajo Ljudske milice, ki je na območju njenega bivališča, naj zbere potrebne podatke. Postaja LM pošlje nato enega svojih službujočih miličnikov na mesto, kjer te podatke lahko dobi. Odgovori, ki jih nato sporoči upravi KPD, so navadno zelo kratki. Toda tudi teh poročil ni bilo v vseh osebnih spisih.

Kot primer naj navedem le nekaj glavnih misli (ne dobesednih prepisov), ki jih vsebujejo taka poročila: A.F. je politično brezbrizna, pri ljudeh ni priljubljena zaradi grobega in nevljudnega nastopa. - L.P.: politično ni delovala, rada je obiskovala kavarno in zabave s plesom. Precej krivde za njen prestopok nosijo tudi starši, ki ji niso dali dovolj vzgoje. Tudi njena sestra je v moralnem pogledu na slabem glasu. S starši se obsojenka dobro razume. - Z.T. je nagnjena k pijančiji. Tudi pred kaznivim dejanjem je bila vedno v vinjenem stanju in ljudje jo imajo za kronično pijanko. Delikt je izvršila v vinjenem stanju, ko se je vračala z žganjekuho pri sosedu. Ljudje jo zaradi te napake niso dosti upoštevali.

Ne zanikam velike vrednosti takih podatkov, ki kažejo na neke človeške strasti, navade, slabosti itd. Vse to gradivo se je dalo koristno uporabiti za selekcijo. Pomanjkljivosti teh poročil pa so v tem, da so navadno zelo enostranska, kajti največkrat kažejo le človekove slabosti, ne pa tudi njegovih pozitivnih strani. Pogosto tudi ni znano, kdo je dajal izjave. Mnogokrat se tisti, ki išče podatke, zadovolji le s pripovedjo ene same osebe, ki seveda izrazi svoje subjektivno mišljenje. Navedeni primeri kažejo tudi, da vsebujejo poročila le fragmente iz človekovega življenja, le posamezna dejstva, ki skoro nikoli niso povezana s svojimi vzroki.

Najmanj, kar bi bilo treba storiti za izboljšanje teh poročil, in to ne samo zaradi selekcijskega dela, pač pa zaradi prevzgojnega dela sploh, bi bilo, da miličniki, ki ta poročila zbirajo, poznajo njihov namen. Šele v tem primeru bodo lahko razumeli, kaj vse mora poročilo vsebovati, kje so objektivni viri podatkov in zakaj ni pomembna le negativna stran človeka. V ta namen bi morali dobiti nekaj dodatne izobrazbe v krajših strokovnih tečajih in seminarjih.

Zbiranje teh podatkov po organih LM pa je le začasen izhod, ker praviloma tega dela ne morejo opravljati ti organi. Problem je možno rešiti le tako, da bodo naša sodišča sprejela socialne delavce med svoje redne uslužbence. Tedaj bo mogoče vse potrebne podatke v obliki socialne anamneze zbrati že pred obsodbo in jih nato priložiti osebnemu spisu obsojencev.

Iz dosedaj povedanega, posebno iz prikaza vseh sestavnih delov osebnega spisa je razvidno, da si ni mogoče ustvariti dovolj objektivne podobe osebnosti. Ker je gradivo obsodbe najobširnejše in najtemeljitejše, je pač najbolj vidna le tista stran osebnosti, ki odseva iz kaznivega dejanja, in pa tiste razmere oziroma okolje storilca, ki so obstajale v času tega dejanja. To pa je za objektivno podobo osebnosti premalo in ta pomanjkljivost se kaže tudi kot objektivna slabost začetne faze selekcijskega dela.

Kljub temu je bilo mogoče že po študiju spisov izločiti primer kronične pijanke Z.I. Njena nagnjenost k pijači pač ni mogla biti dovoljno poročstvo za življenje v odprtem domu. Razen tega je bila ženska že precej v letih in se ni dalo računati na večje prevzgojne vplive v tem poqledu.

Tudi primer Ž. A. sem izločila na osnovi osebnega spisa. Na to sta vplivala dva razloga: ozadje kaznivega dejanja (ne toliko kaznivo dejanje samo) je bilo tako nizko, da sem upoštevala tudi njeno razmeroma kratko bivanje v zaprtem KPD in sem jo zato izločila. Poskusila je namreč uboj svojega 10-mesečnega nezakonskega otroka, ker je bila smrt tega otroka pogoj, da bi se poročila s človekom, ki ni bil oče otroka. Otrok je sicer umrl, ni se pa moglo dokazati, da je umrl prav zaradi njene posredovanja. Bila sem mnenja, da je še pre zgodaj za njeno premestitev v odprti dom.

3. Osebni razgovori z obsojenkami

Osebni razgovor z obsojenkami bi bil potreben, tudi če osebni spisi ne bi imeli omenjenih pomanjkljivosti. Dotedanjo podobo obsojenke sem morala dopolniti še tako, da sem spoznala njeno subjektivno stanje. Do tega pa lahko pripomore le osebni stik.

Tudi K. J. Scudder piše na podlagi svoje prakse sledeče: "Nekaj napak v selekciji bi lahko spravilo v nevarnost ves program nove struje v penologiji. Bilo je zelo odgovorno izbrati prvih 34 stanovalcev. Nekaj dni smo preživeli v Saint Quentin (za prti kazenski zavod - op.prev.) in pregledovali stotine dossierjev. Ti prvi ljudje bi morali biti povprečno inteligentni, telesno krepki..., ne bi smeli imeti za seboj pobegov in poboljševalniških izkušenj. Imeti bi morali predvsem dobra priporočila iz zapora.

Vztrajaji smo pri osebnem intervjuju z vsakim človekom in to je bila velika pomoč za našo selekcijo." 1)

a) Priprava razgovora

Pred razgovorom se je zastavilo vprašanje, kaj želimo z razgovorom doseči, in v zvezi s tem, kako naj razgovor poteka.

1) Kenyon J. Scudder: Prisoners Are People. Doubleday & Com. INC., Garden City, N.Y. 1952. Str. 44.

Z razgovorom sem hotela spoznati nekaj pomembnejših osebnostnih potez obsojenke. Ker se osebnost razvija pod vplivom okolja, dispozicij in lastne aktivnosti, razgovor pa je moral vsebovati v glavnem vsaj prvo in zadnje vprašanje, zaradi tega se je bilo treba seznaniti z nekoliko skrženo življenjsko zgodovino obsojenke.

Na tej izhodiščni točki sem s pomočjo že zbranih izkušenj in dognanj o socialni anketi, ki sem jih črpala iz dela Donald R. Tafta: *Criminology - a cultural interpretation*,¹⁾ iz Kriminologije v kazenskem pravosodju²⁾ in iz dela S. and E. T. Glueck: *Early Detection of Future Delinquents*,³⁾ izdelala posebej za nas prilagojen vzorec razgovora.

To shemo vprašanj sem razdelila v pet večjih skupin.

Prva skupina vprašanj zajema obsojenkino otroško dobo z vsemi notranjimi odnosi v družini, odnose med družino in širšim okoljem, vpliv vzgoje in čustvenih odnosov vsakega od roditeljev do obsojenke in s tem v zvezi njena morebitna travmatična doživetja, materialno-ekonomski položaj družine, šolanje in obsojenkin odnos do učenja.

V drugi skupini so vprašanja strokovnega usposabljanja obsojenke, njene zaposlitve in vzrokov morebitne nestalnosti v poklicu.

Tretja skupina vprašanj se dotika zrele dobe obsojenke: ustvarjanja lastne družine, trajnosti osebnih vezi, odnosov do moža in otrok, najmočnejših čustvenih vezi, ki še obstajajo, in razvoja odnosov s svojci po izvršenem prestopku.

Četrta skupina vprašanj obravnava problematiko zdravstvenega stanja v družini in zdravstveno stanje obsojenke pred obsodbo in po njej.

Vprašanja zadnje skupine pa so usmerjena predvsem na duševno stanje obsojenke v času izvrševanja kazni. Do spoznanja njene duševnosti naj bi pripomogla zlasti posredna vprašanja o tem, kako izkorišča čas oddiha v KPD, kako bi ga želela izrabiti, kaj je poleg pomanjkanja svobode najbolj moti v zaporu in kako si namerava urediti življenje po odpustu iz zavoda.

Namen razgovora o socialnih činiteljih je bil poiskati najprimernejše prijeme in vsebino nadaljnje prevzgoje, katere ena izmed oblik je lahko tudi odprti dom. Zanimala pa me je tudi aktivnost osebnosti kot izraz njenih čustev in volje. Zaradi tega sem skušala ugotavljati obsojenkine odnose v poklicnem življenju, ustvarjanja socialnih kontaktov v življenju izven zapora in oblikovanje odnosov z drugimi obsojenkami.

1) Donald R. Taft: *Criminology - a cultural interpretation*. New York 1953.

2) Kriminologija v kazenskem pravosodju. Inštitut za kriminologijo, Ljubljana 1957.

3) S. and E. T. Glueck: *Early Detection of Future Delinquents*. The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science, July - Aug. 1956. USA.

v samem KPD. Ta del ugotovitev naj bi pokazal, koliko potrebnih lastnosti ima obsojenka za prilagoditev v odprtem domu in za vzpostavljanje skladnih odnosov z drugimi obsojenkami.

Razgovor je bil torej pripravljen tako, da je obsojenka lahko pripovedovala o svojem življenju in o svojih odnosih do družine, iz katere je izšla, in do družine, ki si jo je kasneje sama ustvarila, ne glede na izvršitev kaznivega dejanja. S tem vprašanja niso imela nobene zveze. Zato niso mogla vzbujati v obsojenki občutka krivde, ki bi jo lahko nagnil k temu, da bi začela prenarajati dogodke. Če namreč človeka rešimo občutka krivde, bo bolj zmožen objektivno oceniti okolje in sam sebe. Zato lahko tako socialno anamnezo štejejo za verodostojen sestavni del gradiva za ocenjevanje činiteljev, ki so vplivali na razvoj človekove osebnosti.

Socialnemu delavcu pa je klientovo pripovedovanje o lastnem življenju, kot ga je pač sam doživljal, pomembno tudi zato, ker mora spoznati, kakšni so "... lastni občutki o dejstvih in dogodkih, ki so vplivali na klientovo doživljanje tako močno, da se jih še vedno spominja," ker "čustveni svet ima svoje lastne zakonitosti in se ne ravna po pravih logike. Zato je socialnemu delavcu enako pomembna stvarna situacija kot klientov odnos do nje, njegovo tolmačenje in ocenjevanje. Obe, prva stvarna, objektivna situacija in druga, klientovo subjektivno tolmačenje, sta zanj enako realna, z obema mora računati." ¹⁾

a) Vzpostavljanje kontakta z obsojenko

Še preden sem navezala prvi stik z obsojenko, sem se vprašala, kako naj ji pojasnim razlog, zakaj jo kličem na razgovor!

Pri tem mi je zelo pomagalo predhodno delo s posameznimi obsojenkami. Same so se namreč obračale name, kadar je šlo za rešitev nekaterih njihovih osebnih problemov. Vloga socialnega delavca v KPD jim je bila s tem v bistvu že znana. Zato sem se odločila, da jim na to nezastavljeno vprašanje sama odgovorim s pojasnilom, da sem to pot pač izbrala manjšo skupino obsojenk, ki jim želim pomagati pri reševanju njihovih osebnih težav.

Tako so se obsojenke druga za drugo vrstile pred menoj. Reakcije, ki sem jih na njih lahko opazovala pri vstopu in čisto še nekaj časa med razgovorom, so se nekako spremenile kmalu potem, ko je prišla na vrsto druga polovica obsojenk. Prvih 10 obsojenk, s katerimi sem delala približno teden dni, je prihajalo k meni z znaki nesproščenosti, nervoznosti, notranjega nemira in dvoma. Pozneje pa se je to spremenilo; čeprav sem jih sama klicala, so prihajale na razgovor, kot da jih je k temu prignala lastna želja in potreba. Prenapetost je izginila, bile so bolj samozavestne.

Kaže, da je delovanje razgovorov enega tedna zadoščalo, da so medsebojno izmenjale mišljenje o tem, kako se počutijo po takem razgovoru, in da je bilo to dovolj za pozitivno, sproščeno ponašanje. Razen tega so v tem času že spoznale, da kličem k sebi

1) Dr. Katja Vodopivec: Metodika. Višja šola za socialne delavce, Ljubljana 1957, rokopis.

tiste, ki se v KPD najbolj vedejo in so iz tega sklepale, "da bodo vse tiste, ki pridejo na razgovor k socialni delavki, kmalu izpuščene" (izjava ene izmed obsojenk pri razgovoru). To je seveda še bolj pripomoglo k sprostitvi, čeprav sem obsojenkam takoj zanikala utemeljenost takega sklepanja.

Toda tudi v prvi skupini, pri kateri je še močno prevladovala nesproščenost, so se pokazali znatni razločki v reakcijah. Zadrega, rdečica, sramovanje, povešanje oči, pogostno pretrgovanje glasu in močna zadihanost so bile najbolj običajne reakcije obsojenk, ki so zagrabilile tatvino, prestopke zoper uradno dolžnost, poneverbo in podobno. Hujše reakcije sem opazila pri obsojenkah, kaznovanih zaradi kaznivih dejanj zoper življenje in telo: tresenje, znojenje, nagel izbruh osebnih težav, velika plašnost, takojšnji miselni skok na delikt, smeh iz zadrege in podobno. Pri teh sem takoj razbrala, da poleg zopora močno učinkuje na njihovo duševnost tudi kaznivo dejanje samo in pa deloma nizka raven inteligence.

Pri nekaterih sem opazila ali pa izvedela iz opravičila, ker so bile kasne, da se se, preden so prišle k meni, preoblekle in uredile svojo zunanost. To mi je vzbudilo domnevo, da je njihovo samospoštovanje na dokaj visoki stopnji. V glavnem so bile to obsojenke iz skupine "gospodarskega kriminala", po poklicu pa v večini delavke.

Moj odnos do obsojenk ob tem prvem stiku je bil popolnoma enak odnosu, ki ga vzpostavi socialni delavec s stranko na svobodi. Ob vstopu obsojenke v sobo sva se pozdravili, nato sem se ji prva predstavila jaz, počakala na njen odziv in jo povabila, naj sede. Ob predstavljanju sem ji že ponudila roko. Šele nato sem ji razložila, kakšna je moja vloga v KPD in zakaj sem jo poklicala k sebi. Potem sem vsako vprašala, če je voljna razgovarjati se z menoj, in ji povedala, da ni prisiljena odgovoriti na vsa moja vprašanja, ako meni, da ne more nanje odgovoriti.

Ker takega kontakta niso bile vajene (kar so nekatere ob koncu razgovora povedale), se je marsikatera dokaj nerodno trudila, da bi bilo njeno vedenje kar najbolj popolno in vljudno. Nehote je to izzvalo v njih težnje za kar najlepši ponašanjem. Nekaterne drznejše so na koncu povedale tudi to, da jih je tak sprejem v začetku nekoliko zbegal, kasneje pa jim je vliil mnogo poguma.

Z obsojenkami, ki so bile v razgovoru močnejše nesproščene, sem se vedla kolikor mogoče vedro, sproščeno in zlasti nisem kazala nikakega zanimanja za njihovo kaznivo dejanje. Tak odnos je običajno ugodno in sproščujoče deloval.

Opisani način stika mi ni uspel le v dveh primerih, ko sta obsojenki že takoj po pozdravu pričeli sami voditi razgovor, v katerem sta mi skušali prikazati svoje probleme. V obeh primerih sem pustila, da sta najprej razložili vse, kar sta hoteli, v primernem trenutku sem pa pričela usmerjati razgovor jaz.

O vzpostavljanju stikov z obsojencem govori tudi Watson in, čeprav se njegove misli nanašajo na "obiskovalce zaporov", menim, da tembolj veljajo za poklicnega socialnega delavca: "Pri seznanjanju s človekom v zaporu je dobro, da se vedemo natančno tako, kakor bi se v podobnih okoliščinah vedli do kogarkoli drugega; ker to-

rej ni nikogar, ki bi nas predstavil, napravi obiskovalec to sam in poda roko. Rokovanje je pomembno zaradi simboličnosti; s tem obsojencu pokažemo, da prihajamo kot prijatelji ..." 1).

c) Razgovor

Za razloček od zunanjih strank, ki iščejo pomoči pri socialnem delavcu, so bile obsojenke zaradi lastnih potreb bolj pripravljene pripovedovati o sebi. Socialni delavec je bil glede tega v izjemno ugodnem položaju. Poleg njegovega motiva za razgovor (spoznavanje obsojenke zaradi selekcije) so v večini primerov pričeli tudi pri obsojenkah delovati njihovi lastni nagibi, ki v glavnem niso bili v nasprotju z njegovi vimi. To je pospešilo kontakt in ustvarilo zaupnejši odnos. Kajti imeti moramo v vidu, da so prihajale na razgovor že predhodno izbrane, pozitivnejše obsojenke.

Le 2 obsojenki sta se izogibali razgovora, ko je šlo za stvari, ki so - tako sta menili - le pregloboko posegale v njuno osebnost. Tudi odkritosrčni nista bili preveč, čemur se pa pri prvem razgovoru niti ni bilo mogoče čuditi. Shema razgovora mi je kljub temu omogočila, da sem lahko ugotovila lastnosti, ki sem jih morala poznati pred selekcijo.

Drugi dve obsojenki se sicer nista izogibali nobenemu odgovoru, a ostali sta pasivni, brez lastnih pobud, zato sodelovanje ni bilo najboljše. Zanimivo je, da je bila ena od njih malone najstarejša, a druga pa najmlajša obsojenka, kar jih je bilo v postopku. Pri prvi je bil težji del osebne problematike v življenju že daleč za njo (stara 63 let), pri drugi pa to obdobje morda še ni bilo dovolj izrazito (stara 23 let, samska, brez otrok in že več kot 2 leti v zaporu).

Ostalih 15 obsojenk je razgovor izkoristilo tako, da so iskale mojo pomoč pri reševanju svojih zunanjih osebnih problemov ali pa so se v razgovoru vsaj čustveno sprostile.

Osební problemi, ki sem jih morala reševati sočasno s študijem pri selekciji, so bili zlasti v družinskih težavah obsojenk. Tako je bilo n.pr. med drugim treba svetovati v pogledu odnosov med zakoncema, svetovati v zvezi z vzgojo otrok, pa tudi urediti pogoje za osebni stik obsojenke s tremi otroki, ki jih ni videla že več kot 3 leta in že leto dni ni dobila nobenega sporočila o njih. Pojavljali pa so se tudi problemi delovnega mesta, ki ga je morala obsojenka ob nastopu kazni zapustiti, zdravstvenega stanja in podobno, kar vse sem skušala urejati z upravo KPD.

Čustvena napetost, ki se je sproščala z razgovorom, je bila očitna zlasti pri tistih obsojenkah, pri katerih se je pritisku zapora na njihovo duševnost pridružil še vpliv preklimakterične ali klimakterične dobe, pa tudi pri tistih, ki niso bile zmožne, da bi samostojno in aktivno vzpostavljale socialne kontakte. Zelo tipičen je bil primer K. M., kjer je šlo izrazito za oba vzroka, ki se jima je pridružil še tretji - neizobraženost (1 razred osnovne šole), kar vse je bilo povod za najbrezobzirnejše šale in posmeh pri drugih obsojenkah. Pripovedovala je, da večkrat izbruhne v

1) John A.F. Watson: Upoznavajte zatvorenika (prevod sa engleskog). 1951. Štampano kao rukopis. Str. 89.

jok, če se le kaka obsojenka obrne nanjo, ker se tega ustraši. Rekla je, da živi sama zase in po več dni z nikomer ne govori. Da bi ušla posmehovanju, zbira vse svoje moči za to, da na zunaj kaže brezbržnost. To pa je zanjo zelo naporno. Tako v svoji notranjosti omahuje med obupom (misli na samomor) in otopelostjo (za seboj je imela že 7 let zapora).

Neka druga obsojenka M. K. je jokala skoro ves čas razgovora. Pripovedovala je, da jo neprenehoma muči in preganja občutek krivde zaradi kaznivega dejanja. Materino smrt pripisuje veliki žalosti, ki jo ji je prizadejala. Nima moža in otrok, čeprav ima že blizu 40 let, in sploh nima nikogar na svetu, ki bi jo imel rad. Predala se je popolnemu pesimizmu in brezperspektivnosti. Šele po dolgem razgovoru se je umirila, ob naslednjem srečanju pa je bila mnogo bolj uravnovešena in vedra.

S temi nekaj primeri sem hotela prikazati korist, ki so jo od razgovora verjetno imele obsojenke.

Vračam se k problematiki selekcije in končnemu rezultatu razgovorov.

Pri socialnih činiteljih v otroški dobi obsojenk sem ugotovila sledeče negativne vplive:

	Socialni faktorji	Primeri
1	Nepravilna vzgoja očeta ¹⁾	11
2	Nepravilna vzgoja matere ¹⁾	5
3	Čustvena indiferentnost očeta ¹⁾	7
4	Čustvena indiferentnost matere ¹⁾	2
5	Nepopolna družina ¹⁾	9
6	Slabo ekonomsko stanje	11

Številke kažejo, v koliko primerih je deloval posamezen činitelj (osnova je 19 primerov). Vsaka od prizadetih obsojenk pa je bila istočasno pod vplivom dveh ali treh faktorjev.

V večini primerov je šlo torej za slabe socialne razmere, negativno socialno okolje ali neurejenost družinskih razmer ob čustveni prizadetosti obsojenk že v njihovi otroški dobi.

Poleg tega se je dalo iz stanja obsojenke in njenega okolja v času kaznivega dejanja ugotoviti, da je v vseh primerih pri kaznivem dejanju deloval motivacijski mehanizem. Dejstvo je, da so se vsa kazniva dejanja izvršila iz neke fizične ali psi-

1) Definicija po S. in E.T. Glueck: Early Detection of Future Delinquents. The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science, July-Aug. 1956. USA.

III. Postopek pri selekciji

hične potrebe in je kaznivo dejanje samo razrešilo notranjo napetost, ki jo je potreba povzročala. Predhodni način izbora obsojenk je namreč vplival na to, da so bile že v tem postopku za selekcijo izločene predvsem tako imenovane laže "popravljljive" obsojenke. Teorija motiviranega vzroka kaznivega dejanja pa trdi: "Kazniva dejanja namreč, ki so nastala v obliki pravega motivacijskega mehanizma, prenehajo, če se pojavijo neugodne posledice. Le v kakem posebnem, manj pomembnem primeru se to ne zgodi".¹⁾

Med razgovorom sem znova lahko opazovala tudi stopnjo samospoštovanja pri posameznikah. Ne samo v bolj ali manj urejeni zunanosti in ponašanju, pač pa tudi v tem, kako so izražale mišljenja in poglede, se je neko samospoštovanje pokazalo pri večini. Pomanjkanje te lastnosti sem opazila lev štirih primerih, za katere pa je bila značilna neka mera duševne zaostalosti (zaostalost ugotovljena z ustreznimi psihološkimi sredstvi!).

Najtežje delo je bilo ugotoviti stanje čustev in volje pri obsojenkah. Pri tem sem namreč želela prodreti do prvotnega stanja, opazovati spremembe, ki so nastale pod vplivom zapora in ugotoviti, koliko poročstva daje osebnost za to, da se bosta območji njenih čustev in volje v novih razmerah odprtega doma pozitivno razvijali in utrjevali. Za to ocenjevanje sem imela na voljo le nekaj objektivnih podatkov (osebni spisi in mišljenja osebja), vse ostalo pa so bili subjektivni podatki, ki jih je nudila obsojenka v enem, največ dveh razgovorih. Le pri štirih najproblematičnejših obsojenkah so bile te ocene podprte s psihološko analizo. Ocene so sledeče:

	Osebnostne poteze	Število primerov
1	Emocionalna stabilnost	12
2	Emocionalna labilnost	7
3	S k u p a j	19
1	Samostojnost odločanja	12
2	Sugestibilnost	7
3	S k u p a j	19
1	Socialni kontakt - aktiven	12
2	Socialni kontakt - pasiven	3
3	Socialni kontakt - asocialen	4
4	S k u p a j	19

¹⁾ Stane Saksida: O motivacijskih mehanizmi in frustracijskih stereotipih. Kriminalistična služba 1957/2.

Številke same dovolj jasno govore o skladnosti posameznih osebnostnih potez (čeprav ne v vseh primerih), ki so v neki notranji medsebojni odvisnosti. Seveda pa je jakost teh potez zelo različna. Vendar namen opazovanja ni terjal natančnejšega poznavanja vseh vmesnih stopenj.

4. Psihološka obdelava posameznih primerov

Po razgovorih sem izločila 4 primere, pri katerih sem opazila znake duševne zaostalosti. Ti znaki so bili: topost v razgovoru, majhne verbalne možnosti, nerazvito območje čustev, zelo majhna odzivnost in podobno. V enem primeru sem na osnovi razgovora o zdravstvenem stanju, računala tudi z možnostjo organskega vzroka, ker je imela obsojenka pred leti neko poškodbo na glavi. Pri eni obsojenki pa se je prej opisanim znakom pridružil še sum, da je seksualno abnormna.

Vse 4 primere sem oddala psihologu, ki naj bi z objektivnimi psihološkimi sredstvi ugotovil dejansko stanje in podal na osnovi postavljenih kriterijev za selekcijo in lastnih izsledkov tudi mnenje glede premestitve v odprti dom. Kot pomožno sredstvo za delo psihologa sem pripravila izvleček iz osebnega spisa obsojenke in življenjsko zgodovino, ki sem jo dobila s pomočjo razgovora.

Pri svojem delu je psiholog uporabil 2 testa, in sicer:

1. Wechsler - Bellevuejev test - za individualno ugotavljanje stopnje inteligence;¹⁾
2. Rohrschachove diagnostične tabele - za ugotavljanje strukture osebnosti.²⁾

Wechslerjev test je bil uporabljen zato, ker je to do sedaj najnatančnejši test za ugotavljanje strukture inteligence. Z njim se namreč meri verbalna in praktična inteligenca ter razmerje med posameznimi deli inteligence.

Razen v enem primeru, so bile obsojenke močno nesproščene, medtem ko so bile testirane.

Končni IQ po Wechslerjevem testu je sledeč:

Š. M.: IQ 82, V. E.: IQ 73, Z. M.: IQ 80 in A.F.: IQ 76. Potrdil je torej domnevo o duševni zaostalosti obsojenk, na katero je bilo mogoče sklepati iz razgovora.

Z Rohrschachovimi tabelami je imel psiholog namen izluščiti osebnostne poteze obsojenk. Ker ta projekтивni test ugotavlja poleg kvalitativne inteligence tudi čustvenost in socialni kontakt preiskovane osebe - oba sta tehtna kriterija za selekcijo, je bilo to delo pomembno.

Intelligenčni status, ki je bil podan na temelju obeh imenovanih testov, je sledeč:

Inteligence. Pri dveh primerih ugotavlja psiholog zelo majhno inteligenco. Eden od

1) Primere s tem testom je delala Slavka Čibej, vzgojna referentka v KPD na Igu.

2) Primere s tem testom je delal Stane Saksida, psiholog na DSNZ LRS.

obeh primerov ne daje upanja, da bi se povečala; pri drugem pa se objektivno znanje lahko poveča, toda brez možnosti, da bi ga oseba lahko sama aktivno uporabljala. V tretjem primeru gre za večjo inteligenco, kot jo opažamo pri ponašanju, ker obsojenka inteligenčnih osnov ne izkorišča. Četrty primer kaže na poznejše zmanjšanje inteligence, ker obsojenka ni imela priložnosti, da bi jo uporabljala.

Afektivnost je v treh primerih močno zavrta, pri čemer pa gre pri enem primeru za okrepljeno občutljivost za osebne probleme, pri enem pa za seksualno preobčutljivost ob ambivalentnem odnosu do seksualnosti. Pri četrtem primeru je ugotovljen dober afektivni raport; afektivno oseba torej ni močno zavrta, je pa emocionalno labilna.

Socialni kontakt je slab v 3 primerih. Kaže se v izrazitem nezanimanju za ljudi in njihove probleme. Primeri se razločujejo toliko, da je pri eni obsojenki možno doseči vzpostavljanje stikov, ker imajo njeni pojmi dobro vsebino in so docela normalni; pri drugi je možnost socialnega stika manjša, ker razmišlja o ljudeh le toliko, kolikor zadevajo na občutljivejši del njene osebnosti; pri tretji pa bi do teh stikov prišlo le z razumskim usmerjanjem, ker njeni pojmi niso prilagojeni mišljenju drugih ljudi. Socialni kontakt pri četrtem primeru je dober. Oseba je sicer egocentrična, a za ljudi se zanima. Je dejavna in se zaveda svojega cilja, kateremu podreja tudi svojo dejavnost.

Mnenje glede premestitve. V enem primeru obstoji možnost, da bi se pri prevzgojnem delu pokazale težave zaradi seksualnih problemov. Drugih hujših zunanjih izbruhov ni pričakovati, kar pa gre bolj na račun depresivnosti kot zmožnosti obvladanja.

V drugem primeru je oseba dovolj disciplinirana in se tudi razumsko lahko obvlada, pač pa je težava v njeni asocialnosti. Čeprav je v socialnem kontaktu skrajnje pasivna, je podzavestno nagnjena k uveljavljanju, nima pa privzgojenega pozitivnega in tvornega odnosa do ljudi.

V tretjem primeru obstoji močno prizadevanje za notranjo stabilizacijo. Ključ do socialne prilagoditve obsojenke je v razumevanju in sprostivni preobčutljivih delov njene osebnosti.

Četrty primer kaže na možnost težav le v pogledu stalnosti socialnih stikov. Sicer je oseba družabna, disciplinirana in se tudi razumsko dobro obvlada. ¹⁾

5. Selekcija

Preden sem pričela izbirati obsojenke po zbranem gradivu, sem izdelala poseben pregled vseh činiteljev, ki naj jih prvenstveno upoštevam v utemeljitvi predloga za premestitev obsojenk. Ta pregled mi je olajšal selekcijo, ker so bili v njem lepo razvidni potrebni osebnostni kriteriji.

1) Izvleček - vzet iz ugotovitev psihologa Staneta Saksida.

Od 19 primerov sem prvotno izločila tiste obsojenke, ki so bile v psihološkem obravnavanju. Pri teh je bilo namreč največ razlogov za izločitev (morebitna emocionalna nestabilnost, sugestibilnost, asocialnost); nisem pa izključila možnosti, da kasneje upoštevam za selekcijo tudi katero izmed njih.

Izdelala sem 11 pozitivnih predlogov. Seveda vseh 11 primerov ni v enaki meri ustrezalo postavljenim merilom. Pri nekaterih obsojenkah so bile zahtevane poteze bolj izrazite, pri drugih manj. Le 2 primera sem predlagala z drugega stališča, in sicer: K. M. naj bi premestili v odprti dom iz psihohigienskih razlogov, ker bi se obsojenka morda notranje uravnovesila, zaradi tega pa bi se tudi druge njene pozitivne lastnosti bolj razvile; v primeru L.P. pa je šlo za labilnejšo in sugestibilnejšo osebnost. Vendar se mi je zdel predlog kljub temu primeren zato, ker sem želela v novo nastajajoči grupi ustvariti potrebno inteligenčno jedro. K temu bi lahko omenjena obsojenka precej prispevala zaradi svoje izobrazbe (5. razred gimnazije je opravila z odličnim uspehom, razen tega še 1 letnik srednje tehniške šole na oddelku za kemijo in knjigovodski tečaj), delovne zmožnosti in mladostne vneme. Računala sem tudi, da bodo ostale, osebno trdnije obsojenke nanjo ugodno vzgojno vplivale.

Posvetovalni odbor KPD se je strinjal s predloženimi kandidatkami in utemeljitvami. Zato so bili predlogi poslani v potrditev komisiji DSNZ LRS. Komisija je od teh potrdila le 7 predlogov. Tri predloge je odklonila zato, ker so imele obsojenke pred seboj še predolgo dobo neodslužene kazni. Med temi je bil tudi predlog za K.M., ki sem ga že prej omenila kot predlog s psihohigiensko motivacijo. Četrty odbiti predlog je bil predlog za L.P. (tudi omenjen!) z obrazložitvijo: "Nedisciplinirana". Posvetovalni odbor je sicer vedel za to, je pa predlog vendarle priporočil, ker je domneval, da bi dokaz zaupanja na obsojenko lahko ugodno učinkoval, saj bi jo v nasprotnem primeru vsekakor lahko vrnili v zaprti KPD.

Ko sem izdelovala predlog za L.P., sem bila mnenja, da bi bile tudi izkušnje s takimi obsojenkami lahko koristne. Kajti, če premestimo v odprti dom le obsojenke, za katere smo v celoti prepričani, da se bodo ponašale pozitivno, je težko govoriti o prevzgojnem pomenu novega doma. Vse take ljudi bi namreč lahko izpustili na svobodo. Pomembno je, da pride v odprti dom tudi človek, ki se bo moral vsak dan posebej boriti sam s seboj; le če bo v tem boju zmagal, lahko trdimo, da smo z novo oblike izvrševanja kazni uspeli. Tudi pri tujih poizkusih so se ukvarjali s problemi discipline. Tako n.pr. pravi K.J. Scudder: "Poročila o delu in vedenju, ki so jih dajali nadzorniki, so opomnila na probleme ponašanja in discipline pri izbranih obsojencih. Z mnogimi od njih smo se o tem osebno razgovarjali. Toda prvo leto smo poslali nazaj v Saint Quentin 14 ljudi. Nekateri pa so sami prosili, naj jih pošljemo nazaj, ker jim ni bilo do tega, da bi se kaj bolj trudili za prilagoditev ali da bi prevzemali nase odgovornost za nadzorstvo nad samim seboj".¹⁾ Ljudje ne

1) Kenyon J. Scudder: Prisoners Are People. Doubleday & Comp. INC, Garden City, N.Y. 1952. Str. 79.

stalnega značaja v takem domu seveda ne smejo biti v večini. Če so pa uvrščeni med osebnostno trdnejše stanovalce, tedaj se bo razvila tako odgovornost posameznika do kolektiva kakor tudi vpliv kolektiva na posameznika.

Ker se bila tako v novem domu na voljo še 3 mesta, sem nadaljevala s selekcijo. Postopek je bil v celoti enak prejšnjemu. Pri tem delu sem 2 primera izločila že po študiju spisov (utemeljitev je podana že v poglavju "Študij osebnih spisov", str.31). Od štirih primerov, ki jih je obravnaval psiholog, sem izločila 2, in sicer enega zaradi seksualne neuravnovešenosti, drugega pa zaradi zelo omejene zmožnosti navezovanja socialnih stikov. V obeh primerih pa je bila tudi doba do konca kazni še zelo dolga. Za ostala 2 primera ni bilo nobenih posebnih razlogov, ki bi govorili proti pozitivni utemeljitvi predloga. Tako sem morala izbrati le še eno obsojenko.

Po razgovoru s štirimi obsojenkami sem ugotovila sledeče:

Življenje S.V. pred obsodbo je kazalo na njene skrajne neurejene seksualne odnose in nestalnost v izbiri partnerjev. Tudi kaznivo dejanje samo je bilo v posredni zvezi s tem problemom. V samem razgovoru ni bilo dovolj odkritosrčnosti, pač pa močno prizadevanje, prikazati sebe v lepši luči, vzbuditi usmiljenje, seksualno problematiko pa kolikor mogoče obiti.

V primeru S.M. sem domnevala, da gre za nagnjenost k alkoholizmu. Razen tega ta primer tudi ni ustrezal objektivno-tehničnim kriterijem.

Zanimiv je bil tretji primer, obsojenka T.N., ki je sama odklonila premestitev. Zadovoljila je v glavnem sicer postavljene kriterije. Nekoliko je zadrževalo odločitev za njo le to, da je bila precej superiorno pedantska v odnosu do okolja in ozko obrnjena samo v okvir svoje družine, do katere je že v času pred obsodbo kazala vse preveliko skrb. Iz vsega se je videlo, da je ozka, precej sebična osebnost, ki bi lahko motila življenje grupe. Dva dni po razgovoru se je sama vnovič priglasila k razgovoru. Vprašala me je, če sem se razgovarjala z njo zato, da bi jo predlagala za odprti dom. Ko sem ji pritrdila, je zaprosila, naj tega ne storim. Zanimali so me vzroki. Obsojenka je rekla: "Zelo težko bi prenašala bivanje v družinsko urejenem domu, ker bi me to preveč spominjalo na dom in družino in bi zato duševno trpela. Razen tega lažje prenašam režim strožje discipline kot pa tako polsvobodo. Menim, da nisem sposobna zanjo. Vem tudi, da bi lahko imela daljše in pogostnejše obiske, a povem vam, da mi je polurni obisk na 14 dni kar dovolj. Skrbim, ki jih takrat naloži mož name, me tako potlačijo, da se komaj zopet postavim na noge".¹⁾ Ko sem primerjala to pojasnilo z njeno življenjsko zgodovino, sem obsojenko razumela. Njena bolesta navezanost na družino in prevelika skrb za zunanjo, materialno udobnost otrok (kar je delno tudi sprožilo kaznivo dejanje) ni mogla prenesti podobne sredine izven lastnega ozkega družinskega okolja. Sebičnost, ena izmed prevladujočih potez njene osebnosti, je šla pri njej tako daleč, da se je raje umaknila skrbem, ki so ji jih povzročali obiski, kot da bi prav obiske izkoristila za to, da bi lahko ne-

1) Iz osebnega razgovora z obsojenko T.N.

posredno vplivala na reševanje življenjskih težav v družini in da bi ohranjela tenejšje čustvene vezi z otroki. Njena vzgojna načela, katerih ideal je videla v bivšem nacističnem "Arbeitsdienst", so bila v skladu z njeno izjavo, da ima raje tršo disciplino.

Vsekakor ta primer samostojne odločitve obsojenke proti odprtemu domu terja od nas, da vsako obsojenko potem, ko jo seznanimo z načeli in zahtevami režima v odprtem domu, vprašamo, ali sprejme obveznosti novega instituta nase ali ne. Le v tem primeru lahko računamo na zavestno sodelovanje obsojenk pri prevzgoji.

Četrty primer, t.j. primer K.M., se je od vseh navedenih najbolj približal postavljenim merilom. Odločitev za ta predlog pa je podkrepilo še zelo resno duševno stanje obsojenke, ki je bila v KPD že 7 let in je zaradi majhne izobrazbe opravljala ves čas skrajnje enolično delo. Sprememba, ki bi nastala s premestitvijo, bi jo duševno lahko rehabilitirala, ker bi ji poleg drugega mogla omogočiti tudi drugačno zaposlitev. Tako je šlo pri tem zopet za ukrep iz psihohigienskih razlogov.

Ta poslednji primer sem torej pridružila onima dvema iz skupine, ki jo je obravnaval psiholog.

S tem so bili dodatno osvojeni predlogi poslani v potrditev komisiji DSNZ LRS.

Končni rezultat selekcije je bil takle:

1	Obravnavanih	21
2	Predloženih	14
3	Sprejetih	10
4	Socialni delavec izločil skupaj:	7
5	zaradi alkoholizma	2
6	zaradi seksualnih problemov	2
7	zaradi asocialnosti	1
8	iz etičnih razlogov 1)	1
9	po lastni želji	1

1) Etična zavržnost kaznivega dejanja.

Obrazložitev tabele: Število predloženih primerov je bilo večje od zmogljivosti doma (14). To izvira od tod, ker je uprava prvotno hotela namestiti v novem domu 12 stanovalk; šele kasneje smo zaradi večje udobnosti obsojenk število zmanjšali na 10. Tako je bilo prvotno predlaganih 11. Eno mesto bi ostalo prazno, a bi se po potrebi lahko dopolnilo z eno izmed obsojenk, ki jih je obravnaval psiholog. Komisija Državnega sekretariata za notranje zadeve LRS pa je potrdila le 7 predlogov in zato smo

lahko dodatno predlagali še tri (to je skupaj predlaganih 14).

Izločenih obsojenk je bilo 7. Od teh sem izločila: dve zaradi alkoholizma, in sicer eno na osnovi podatkov iz osebnega spisa, drugo pa po razgovoru (rubrika 5); dve zaradi seksualnih odnosov, in to eno na osnovi psihološkega izvida, drugo pa po osebnem razgovoru (rubrika 6); eno zaradi asocialnosti na osnovi psihološkega izvida (rubrika 7); eno zaradi etične zavrženosti kaznivega dejanja po študiju osebnega spisa (rubrika 8); eno po njeni lastni pelji na temelju predhodnega razgovora z njo (rubrika 9).

6. Utemeljitev predlogov

Ko sem končala selekcijo in so bili predlogi potrjeni od posvetovalnega odbora KPD, smo predloge v obliki anketnih listov poslali v potrditev komisiji DSNZ.

Anketni list, ki je bil v veljavi, je imel določeno obliko z 28 vprašanji, ki so bila razdeljena v sledeča poglavja: splošni podatki, podatki o kaznivem dejanju in kazni, mnenje izvedencev in preiskovalnih organov, razgovor z obsojencem ob nastopu kazni, postopek z obsojencem v KPD, zaključki.

Glede na pomanjkljivosti, ki sem jih že omenila v poglavju "Študij osebnih spisov", je bilo nemogoče odgovoriti na vsa vprašanja. Tako je dosledno ostajalo neizpolnjeno poglavje "Mnenje izvedencev in preiskovalnih organov"; skrajnje pomanjkljivo pa se je dalo izpolniti tudi sledeči dve poglavji, ki terjata podatke o prvem razgovoru in postopku z obsojencem. Dejstvo je, da so bile te pomanjkljivosti posledica objektivnega stanja pomanjkanja vzgojnega kadra v KPD, ki bi se ukvarjal s problematiko te vrste.

V poglavje "Zaključki" sem vnesla utemeljitev predloga. Utemeljitev sem razčlenila takole:

1. notranja trdnost obsojenke;
2. samospoštovanje;
3. emocionalni odnosi z zunajim svetom;
4. zmožnost vzpostavljanja socialnih stikov (odnos do življenja v skupini);
5. mnenje o nadaljnjem vzgojnem delu z obsojenko.

Utemeljitev se torej deli na dva dela. V prvem delu so obrazloženi razlogi za dodelitev obsojenke v odprti KPD. Drugi del pa obsega mnenje o delovnih prijemih in o vsebini vzgojnega dela z obsojenko, ki naj bo tako, da ji bo olajšalo prilagoditev in jo vrnilo družbi resocializirano.

Ta drugi del je sicer neobvezni del, ki pa izhaja iz opravljenega dela z obsojenko. Ker je v teku selekcije mogoče spoznati obsojenko z več različnih strani in pri tem

ugotoviti tako njene negativne lastnosti kakor tudi pozitivna nagnjenja in prizadevanja, pomeni dodatek glede delovnih prijemov in vsebine dela z obsojenko v bodoče lahko pomoč pri njeni prevzgoji. Take sugestije nikakor ne obremenjujejo osebe, ki dela pri selekciji. Oblike in vsebina prevzgoje se oblikujejo nekako same po sebi, ustrezno osebni problematiki posameznega primera. Pri tem se pokaže tudi potreba po sodelovanju socialnega delavca z vzgojiteljem, ki morata drug drugemu posredovati svoje ugotovitve. Taka mnenja oziroma predlogi, ki ostanejo v osebem spisu obsojenke, pa niso nekoristni niti v primeru, če jih ni mogoče takoj uresničiti. Sicer pa je mnogo predlogov takih, da jih je mogoče ostvariti že z malenkostnimi materialnimi in manj zahtevnimi vzgojnimi sredstvi.

V glavnem gre namreč za nabavo potrebne literature; za organizacijo diskusijske grupe obsojenk, ki bi potrebovale le občasno usmerjanje in pomoč takrat, ko naleti na probleme, ki jih sama ne more rešiti; za organizacijo kratkih tečajev (za ročne spretnosti, n.pr. izdelovanje otroških igrač iz odpadnega materiala, za ureditev cvetličnjake in podobno), pri čemer bi se lahko naslonili na družbene organizacije. Tudi "lovež zrak od zunaj", ki bi ga prinesli predavatelji od zunaj sem in tja v tak dom, bi lahko razgibal ozračje celo v zaprtem, kaj šele v odprtem kazenskem domu.

Doslej sem omenjala težave, ki jih ima oseba, ki izpolnjuje anketni list, zato, ker nima dovolj gradiva, da bi odgovorila na vsa vprašanja. Sedaj pa še nekaj načelnih pripomb, ki bi terjale spremembo obstoječega anketnega lista, če bi ga v zavodu izpolnjeval stalno nastavljen socialni delavec.

Kot rezultat praktičnega dela pri selekciji obsojencev bi moral anketni list vsebovati kriterije za sprejem v odprti dom. To se pravi, da bi morala biti v prvih poglavjih podana čimbolj strnjena, vzročno medsebojno povezana podoba obsojenčeve celotne osebnosti, sklep, t.j. utemeljitev predloga pa naj bi le podčrta! najpomembnejše, kriterijem ustrezajoče lastnosti te osebnosti, zaradi katerih osebo predlagamo za premestitev. Če tako gledamo na sedanji anketni list, moramo ugotoviti, da celotna socialna anamneza v njem nima svojega posebnega mesta. Razdeljena je med posamezna vprašanja treh poglavij, ki so na različnih, med seboj nepovezanih mestih. Tak anketni list ne daje možnosti, osvetliti osebnost s pomočjo strnjene življenjske zgodovine, ki lahko odgovori na vprašanja o vzročnih zvezah med posameznimi dogodki, dejanji, čustvovanji in lastnostmi obravnavane osebe.

Anketni list ima tudi poglavje "Razgovor z obsojencem ob nastopu kazni". Ni jasno, zakaj naj bi se ravno prvemu razgovoru pripisovala tolikšna pomembnost. Prvi razgovor daje navadno najmanj koristnega gradiva, zato, ker ga opravimo z obsojencem takoj po prihodu v KPD. To je čas večje zbežanosti, nesproščenosti, strahu in obupa; to je čas, ko zaradi več ali manj formalno potrebnih vprašanj često prevladuje pri osebi, ki razgovor vodi, "uradna" ubranost. Poleg tega se poraja vprašanje, kaj naj pomeni poročilo o prvem razgovoru zlasti tedaj, če je (kot v našem primeru selekcije) obsojenec že nekaj let v zaporu, a vsi drugi razgovori z njim ne pridejo v poročilo. Ker se oziram predvsem na namen anketnega lista, sem mnenja, da bi anketni list prav tako, kot mora vsebovati življenjsko anamnezo za čas pred vstopom v KPD,

moral zajeti tudi razvoj obsojenca v času njegovega bivanja v KPD do selekcije. Torej pridejo v poštev vsi razgovori z obsojencem in vsi sklepi posvetovalnega odbora, katerih namen je bil spoznavanje in spreminjanje obsojenčeve osebnosti.

V anketnem listu za odprti dom se moramo poleg tega izogniti vseh vprašanj, ki nimajo neposredne zveze s selekcijo za odprti KPD. Take naj se n.pr. osebni podatki zó- žijo samo na neogibno potrebne, popolnoma pa lahko odpadejo vprašanja, kot so: "Ali prejemajo otroci otroške dodatke?" ali "Kakšno je premoženjsko stanje obsojenca?" in podobno. Odgovori na taka vprašanja so sicer pomembni za redno delo socialnega delavca v KPD ali če gre za pogojni odpust obsojenca, nimajo pa nobene zveze s selekcijo za odprti dom, saj ta ne rešuje materialnih problemov družine.

Anketni list, ki bi ustrezal potrebam selekcije, gledan s stališča socialnega delavca, naj bi imel sledeča poglavja:

1. osebni podatki (priimek in ime, datum in kraj rojstva, zadnje bivališče, izobrazba, poklic, stan in število mladoletnih otrok);
2. podatki o kaznivem dejanju: o vzrokih, zakaj je bilo dejanje storjeno in kako ter vse prejšnje kazni;
3. življenjska zgodovina, ki naj vsebuje vse pomembnejše dogodke in odzive na te dogodke iz življenja obsojenke do vstopa v KPD;
4. izvršeni ukrepi za prevzgojo obsojenke v KPD, njena življenjska problematika med prestajanjem kazni, njen razvoj in sodelovanje vzgojnih činiteljev z obsojenko pri njeni prevzgoji;
5. utemeljitev predloga za sprejem obsojenke v odprti KPD; utemeljitev naj bi vsebovala kratko poročevalčevo oceno dejstev in osebnosti obsojenke po zgornjih poglavjih, ki bi mu podala podobo osebnosti, kakršna je v trenutku, ko se predlaga za odprti KPD.¹⁾

7. Sklep

Delo pri selekciji je tesno povezano z vsem drugim delom in življenjem v KPD. V enaki meri je odvisno od mojstra v delavnici, paznika, osebe, ki ureja in vodi osebne spise, pedagoga, zdravnika in upravnika kot tudi od obsojenke same. To dejstvo pa terjaja, da mora biti vsak izmed sodelavcev na svojem mestu objektivni opazovalec, register in vzgojitelj ter da v vseh svojih postopkih z obsojenkami skuša doseči njihovo sodelovanje.

Vendar je tak način dela mogoč le tedaj, če je osebe v zavodu zanj usposobljeno in če ima zavod potrebne strokovnjake. Takih objektivno ugodnih pogojev ženski KPD na

1) Glej prilogo: sedanjí anketni list obsojenke, ki se predlaga za sprejem v odprti KPD in predlog novega anketnega lista.

Igu za zdaj še nima. Vzrok za to je v splošnem pomanjkanju strokovnega kadra in v tem, da se ljudje, ki bi sicer kot strokovnjaki prišli v poštev, boje dela v kazenskem zavodu, ker ga premalo poznajo ali napačno pojmujejo. V takih okoliščinah sedanje o-sebje kljub velikim prizadevanjem dela na more učinkovito izboljšati.

Da bi dobili potreben strokovni kader, moramo predvsem odpraviti še dokaj zakoreni-njene predsodke in zastarele poglede na delo v kazenskih zavodih. To bomo lahko do-segli, če bomo službe na tem področju popularizirali preko dnevnega časopisja in re-vijalnega tiska, kakor tudi preko raznih pedagoških, socialnih in drugih sorodnih strokovnih šol. Zakaj ne bi imela širša javnost več vpogleda v delo z obsojenci, ko je ven-dar njihova resocializacija zanje samo pomembna. Ljudje morajo spoznati, da delo v kazenskem zavodu nikogar ne ponižuje - ne tistega, ki ga opravlja, ne onega, zaradi katerega ga opravlja; skupna prizadevanja morajo biti namreč usmerjena k vrnitvi zdravega človeka v družbo. Ob popularizaciji dela v kazenskih zavodih in ob ugodnih materialnih pogojih, ki so potrebni za to težko delo, bi se mladi ljudje laže in po-gumneje odločali za tovrstne poklice.

Upravnik kalifornijskega odprtega zavoda Chino se je odločil, da bo sam izbiral o-sebje. O tem pravi: "Zakaj ne bi poiskali mladih ljudi, ki so pravkar končali študij, čeprav morda še nikoli niso videli zapora; mladih ljudi, ki so domiselni in po-gumni in ki želijo, da bi preživeli življenje v službi penologije. Potem mi sami ne bi bili toliko obremenjeni s starimi tradicijami, ki nas vežejo na nekdanje delovne metode.

V Chinu bodo uslužbenci..... vodili oboje, nadzorstvo in varstvo nad ljudmi brez u-porabe palic in orožja. To pa terja visoko kvalifikacijo in večjo plačo, kot jo i-majo pazniki. Ko smo načrt prikazali oddelku za finance...., so uvideli, da bi se obnesel, saj bi lahko v 10 letih prihranili pol milijona dolarjev". 1)

Kader, ki pa že dela v KPD, je treba nenehno usposablјati, da bo lahko opravljal vsaj pomožno prevzgojno službo. Pazniki in mojstri morajo biti usposobljeni za opa-zovanje obsojenk in sodelovanje z njimi, kar je mogoče doseči z dopolnilno izobraz-bo. Njihove naloge jim je treba razložiti tako, da bodo jasno razumeli cilj resoci-alizacije obsojenk in lastno vlogo v tem procesu. Dopolnilno izobrazbo temu kadru bi lahko med praktičnim delom samim nudili; vzgojitelj, socialni delavec in psiho-log, ki bi morali biti stalni uslužbenci v zavodu ter honorarni psihiater, ginekolog in splošni zdravnik zavoda, ki so zlasti v ženskem KPD nujno potrebni.

Tako bi lahko v KPD organizirali aktivno teamsko delo, ki daje poročstvo za uspešno prevzgojo, s tem v zvezi pa omogoča tudi učinkovito izkoriščanje novo porajajoče se kazenske institucije - odprtega doma.

Končno ni nepomembno prisluhniti mišljenju obsojenk. Med mnogimi subjektivnimi, ne-zrelimi, včasih moralno izkvarjenimi pogledi, bomo često našli tudi konstruktivna

1) Kenyon J. Scudder: Prisoners Are People. Doubleday & Comp. INC, Garden City, N.Y. 1952. Str. 19 in 32.

mišljenja, ki jih je mogoče izkoristiti za prevzgojo in selekcijo. Človeku, ki dela med obsojenci, bo kmalu očito, da se mnogim obsojencem, ki se ne nagibajo k zločinu, v zaporu izredno izostri občutek za poštenost, pravičnost in objektivnost in da so prav za te vrednote tudi najbolj občutljivi. Zakaj bi potem takih pozitivnih mnenj ne izkoristili v prid njihovi resocializaciji in v olajšanje našega lastnega dela?

Premisliti bi bilo treba tudi vprašanje, ali ne bi kazalo dovoliti obsojenkam, da pod določenimi pogoji same vlagajo prošnje za premestitev v odprti KPD. Kajti, kolike več lahko pričakujemo od osebe, ki je ob poznavanju ustroja in zahtev odprtega doma pričela nadzorovati sama sebe, se ocenjevati in primerjati s soobsojenkami. Osebnost, ki je spoznala lastno odgovornost za svoje ravnanje, je pač lažje oblikovati. Tako bomo lažje dosegli, da se bo "nasprotujoča" oseba spremenila v "voljno". Ne gre pa pri tem za neko "slepo" zaupanje, saj bi se splošnemu postopku objektivnega selekcioniranja tudi te obsojenke ne mogle izogniti. Ob tem vprašanju pa moramo po drugi strani seveda upoštevati tudi objektivno oviro - premajhno kapaciteto doma.

Prav tako moramo dati obsojenkam tudi možnost, da odklonijo to olajšavo, če menijo, da zanjo niso dovolj močne, ali če iz drugih razlogov tega ne žele. Prav pa bi bilo, da jih o tem povprašamo še pred razgovorom, zato da jih po nepotrebnem ne vznemirjamo z nadaljnjim pogovorom, v katerem bi morale pripovedovati o sebi, če si tega izrecno same ne žele.

Še nekaj misli o pomanjkljivosti pri selekciji, ki se je prvič izvajala za ženski odprti dom:

Že v začetku je motilo to, da so bili kriteriji še neutrjeni ter so se spreminjali in oblikovali v teku samega dela. Vzrok temu je bilo pomanjkanje izkušenj in pa že omenjena neurejenost tako celotnega sistema kakor posameznih oblik izvrševanja kazni. Gotovo je, da kriteriji ne bodo nikdar dokončni in se bodo v novih razmerah in z leti spreminjali. Nekaj pa je nujno: kriterije za odprti KPD moramo vsekakor sprejeti v okvir celotnega sistema izvrševanja kazni.

Nepopolnost osebnega spisa je povzročila marsikatero vrzel zlasti zato, ker niso bili zabeleženi predhodni razgovori z obsojenko. Take vrzeli sem večinoma dopolnjevala pozneje. Pri tem sem izgubila precej časa z osebnimi poizvedbami pri posameznih uslužbencih zavoda, ki se po spominu obnavljali nekatere postopke z obsojenko in njeno razvojno pot. Tak način dela pa vzbudi v osebi, ki dela, tudi občutek negotovosti, kar lahko le negativno vpliva na rezultat dela. Tako mi n.pr. ni bilo mogoče istočasno preverjati lastne ocene oziroma zaznamovati sprememb, ki so se pokazale v osebnosti pod vplivom zapora. Okolje v kazenskem zavodu zlasti močno vpliva na ženske; nekatere prej ustaljene poteze njihovega značaja se spremenijo in je te spremembe ob selekciji vredno poznati.

Razgovor z obsojenkami je pokazal, da je v zavodu potreben stalen socialni delavec. Takoj sem namreč čutila, da z enim samim razgovorom ob pomanjkljivih objektivnih

sredstvih ne morem zajeti razvojne dinamike osebnosti. Razen tega je tudi možnost opazovanja samega pri razgovoru zaradi nenormalnih okoliščin precej omejena in zato takrat ni mogoče videti vseh najrazličnejših človekovih reakcij. Socialni delavec pa, ki bi stalno delal v zavodu, bi imel priložnost za temeljitejšo in trajnejšo opazovanje obsojenk v mnogih različnih situacijah in bi lahko tudi bolj redno sodeloval z ostalim osebjem. Tako bi vse delo potekalo hitreje in učinkoviteje.

Neugoden je bil tudi vpliv naglice, preveč pospešenega dela pri selekciji. V razmeroma kratkem času sem morala namreč zbrati 19 socialnih anamnez. To delo pa terjajo, da se vživiš v klienta, s katerim delaš, kar je po eni strani naporno, po drugi strani pa lahko trpi objektivnost ocene. Tudi v opazovalcu se namreč v času sodelovanja s klientom sprožijo čustva, ki bi ob nekoliko zmanjšani kontroli nad samim seboj lahko privedla do nekaterih subjektivnih stališč in odnosov, čemur pa se je treba izogniti.

Menim, da je le začetna selekcija terjala delo v tako pospešenem tempu. Ob dobri organizaciji dela pa bo v bodoče mogoče vnaprej pripraviti nekaj primerov za mesta, ki se bodo v odprtem domu izpraznila.

Potrebo po stalnem socialnem delavcu v zavodu čutijo povsod tam, kjer se bore za nov, sodoben penalni sistem. Tako pravi Winifred A. Elkin v svoji knjigi *The English Penal System*: "Ugodno priložnost opustimo, če nimamo v zaporu ljudi, ki lahko povezujejo obsežno znanje iz socialnega dela s praktičnimi možnostmi in z globokim razumevanjem vseh vzmeti, ki so sprožile kaznivo dejanje".¹⁾ Istočasno pa meni avtor, da mora biti redni socialni delavec tudi član uprave zavoda.

Selekcioniranje za odprti dom kot tudi za druge institute terja poleg stalnega socialnega delavca tudi redno sodelovanje psihologa. Pri sedanjí selekciji je sodeloval psiholog le v štirih primerih, ko je bilo pač očitno, da ocena socialnega delavca ne zadostuje. Vendar je treba pri selekciji z nekaterimi vprašanji stalno računati. Taká vprašanja so n.pr.: kako bo osebnost sprejela polsvobodni režim; kako bo vplivala na življenje grupe ali kakšne so njene zmožnosti za rehabilitacijo. Ob vseh teh vprašanjih bi moral psiholog povedati svoje mišljenje. To bi dalo selekciji zanesljivejšo osnovo, kar bi bilo zlasti pomembno za bodoče delo, ko se bodo kriteriji toliko sprostili, da bomo upoštevali pri selekciji tudi popravljive povratnice.

V nekaterih primerih se je pokazalo kot pomanjkljivo tudi to, da socialni delavec ni sam zbral poizvedb na terenu, t.j. v prejšnjem bivališču obsojenke. To bi bilo potrebno zlasti pri tistih obsojenkah, pri katerih so bila poročila LM pomanjkljiva, ali pa v primerih, ko teh poročil sploh ni bilo.

1) Winifred A. Elkin: *The English Penal System*. Penguin Books Ltd. Harmondsworth-Middlesex 1957. - Tilley, M. "The Trained Social Worker's Approach to the Individual Prisoner". *Howard Journal* 1954. Str. 227.

IV.

UREDITEV ODPRTEGA DOMA

Prostori za odprti dom so bili pripravljeni, še preden smo pričeli izvajati selekcijo. Novi dom je nekaj minut oddaljen od zaprtega KPD in stoji v vznožju hriba (slika št.1). Stavba je sicer precej stara, vendar je bila pred nekaj leti znotraj predelana v dovolj sodobna stanovanja. Za zdaj ima odprti dom le prostore v pritličju zgradbe (2 stanovanji), medtem ko je ves podstrešni del še zaseden z družinami uslužbencev zaprtega KPD. Sčasoma, ko bo mogoče rešiti stanovanjsko vprašanje uslužbencev, bo uprava doma dala tudi zgornje prostore odprtemu zavodu in s tem povečala njegovo zmogljivost.

Štev.1: Dom z neposredno okolico

Taka kombinacija, da v isti stavbi prebivajo poleg obsojenk tudi uslužbenci s svojimi družinami, po eni strani ni ugodna zato, ker imajo obsojenke še vedno lahko občutek, da jih nadzorujejo. Po drugi strani pa je morda koristna, ker se obsojenke ne počutijo popolnoma izolirane in imajo stike z urejeno sosesčino (navzočnost otrok, družinsko življenje, domače živali ipd.).

V neposredni bližini doma so gospodarska poslopja ekonomije zavoda, pod domom je glavna cesta, tik ob njem pa leži mlad sadovnjak, ki je dolóčen za sprehajališče stanovalkam odprtega doma in sega do roba smrekovega gozdiča. To je sedanja meja, do katere se smejo obsojenke gibati. Na spodnji strani sega ta meja do glavne ceste. Zunanje okolje je torej povsem normalno in dovolj prijetno.

Meja dovoljenega gibanja pa bi se dalo najbrže še razširiti na tistem področju, ki

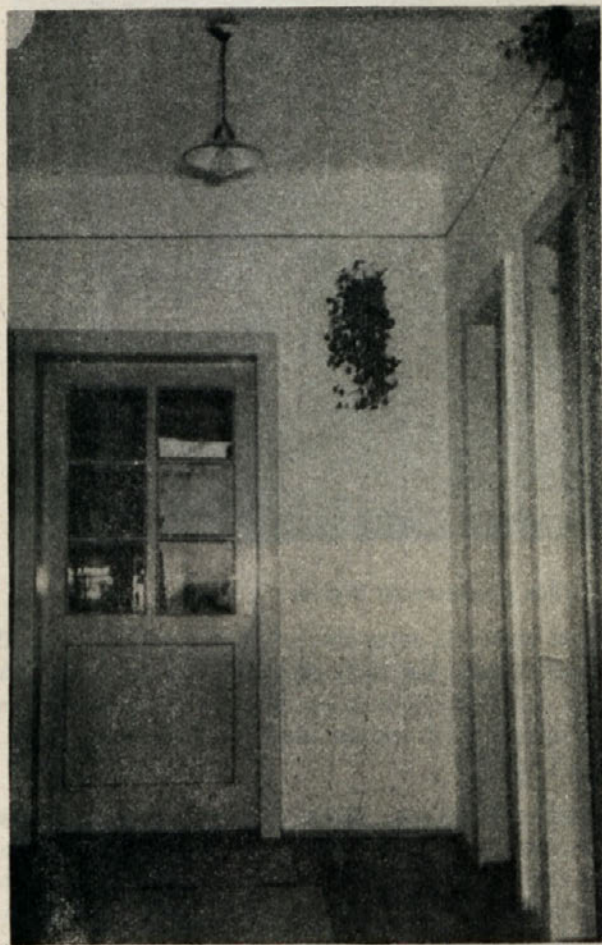
pripada KPD. Za razširitev teh mej govore tri stvari. Načelno dopušča tako rešitev že sam namen odprtega doma, ki naj bi pripomočel predvsem k samovzgoji in samodiscipliniranju obsojenk. Poleg tega so bili kriteriji za našo selekcijo dokaj strogi in smo izbrali za odprti dom le najzanesljivejše obsojenke. Končno pa živijo tako imenovane "proste obsojenke", ki prestajajo kazen v zaprtem KPD, v mnogo ugodnejših razmerah, saj hodijo same na delo na precej oddaljene njive, travnike in v hosto.

Prostori doma obstajajo iz dveh ločenih stanovanj. Eno stanovanje ima predsobo, sobo, spalnico in kuhinjo - dnevni prostor ter shrambo in stranišče (glej slike št.2, 3 in 4). Drugo stanovanje je nekoliko večje in ima tri spalnice (eno večjo in dve manjši), dnevno sobo, kopalnico, shrambo in stranišče (slike št.5,6,7 in 8). V manjšem stanovanju bivajo tri obsojenke,

v večjem pa je 7 mest, ki pa še niso vsa zasedena (medtem je bilo nekaj obsojenk že odpuščenih).

Tloris doma kaže razporeditev prostorov, njihovo površino in prostornino. Povprečno pride v obeh stanovanjih skupaj - kadar so vsa mesta zasedena - na eno stanovanko $10m^2$ površine in $25 m^3$ prostornine. Po higienskih predpisih za civilno prebivalstvo mora biti v spalnicah najmanj $15 m^3$ prostora na osebo¹⁾.

1) Razgovor z dr. Slavo Lunaček

Štev.2: Predsoba in vhod v kuhinjo

(Za vojsko je prav tako predpisanih 15 m^3 , še dopustnih pa najmanj 12 m^3 ¹⁾. Če primerjamo ta določila s stanjem v domu, kjer imajo tri spalnico 17 do 22 m^3 na osebo, a le ena 11 m^3 , vidimo, da je stanje za stanovalke povsem ugodno, razen v eni spalnici, kjer je ena postelja preveč in jo bo treba premestiti v največjo spalnico, v kateri bo potem še vedno ostalo 16 m^3 prostora na osebo. Tako urejeni prostori bi nudili tudi dovolj možnosti, da bi lahko upoštevali individualne potrebe obsojenk. Imeli bi namreč spalnico za eno osebo ter spalnice za dve, tri in štiri osebe. To bi nam omogočilo, da bi obsojenke, ki jim je iz kakršnihkoli razlogov potrebna osamitev, lahko namestili v posebni sobi ali vsaj v sobi z dvema posteljama, medtem ko bi tudi spalnica s štirimi posteljami ne bila prenatrpana; v njej bi stanovale obsojenke, ki lahko prebivajo v takem kolektivu.

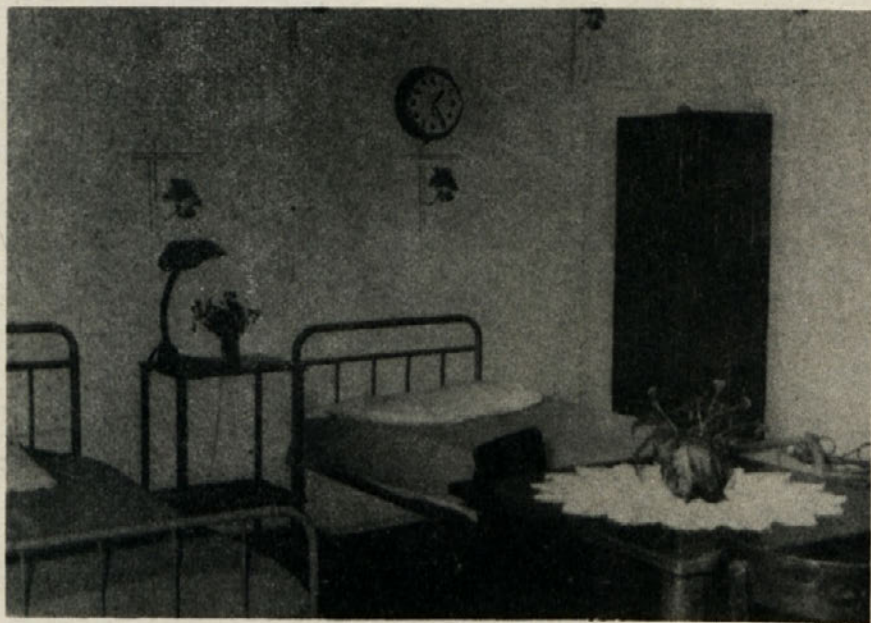

Štev.3: Del kuhinje - dnevni prostor za tri obsojenke

Če upoštevamo najmodernejša načela²⁾, smo bolj omejeni v površini prostorov; vendar tudi to stanje verjetno ni slabše od sedanjega povprečnega stanja pri prebivalstvu

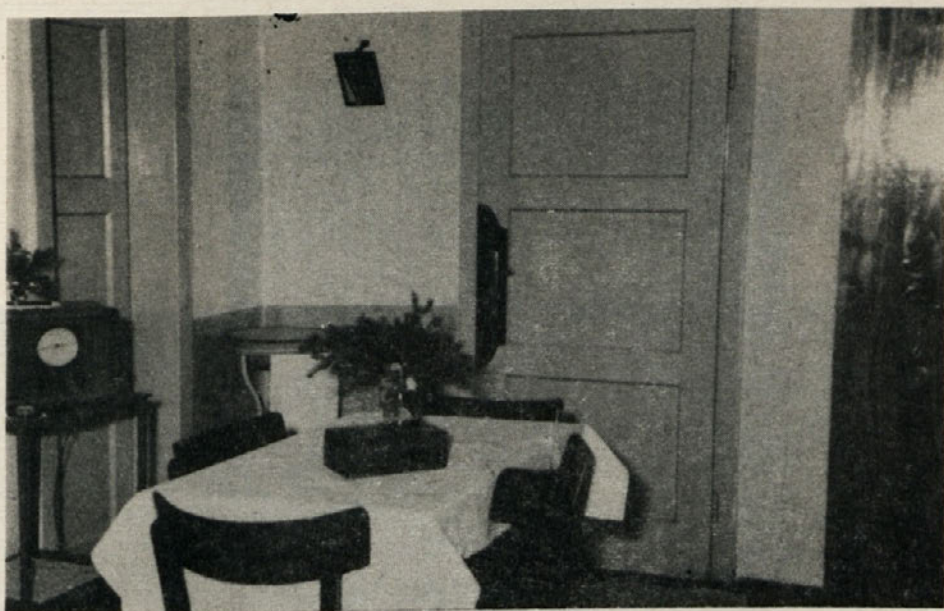
- 1) Uputstva za sprovodjenje higijskih mera u jedinicama, komandama i ustanovama JA. Vojno izdavački zavod Ministarstva narodne odbrane 1947.
- 2) Normativi: pri 7 osebah 14 m^2 na osebo, pri 3 osebah 19 m^2 na osebo. Načela za projektiranje stanovanjskih zgradb, predpisana v letu 1957 od Sekretariata izvršnega sveta LS LRS za urbanizem, stanovanjsko izgradnjo in komunalne zadeve.

ljubljskih občin (žal stanovanjske uprave tega stanja nimajo izračunanega), zlasti če upoštevamo, da obsojenke ne uporabljajo stanovanja tudi za razna gospodinjska dela (kuhanje, pranje, likanje itd., ker ta opravljajo v skupnih prostorih izven doma. Tako so higienske razmere prostorov zadovoljive.

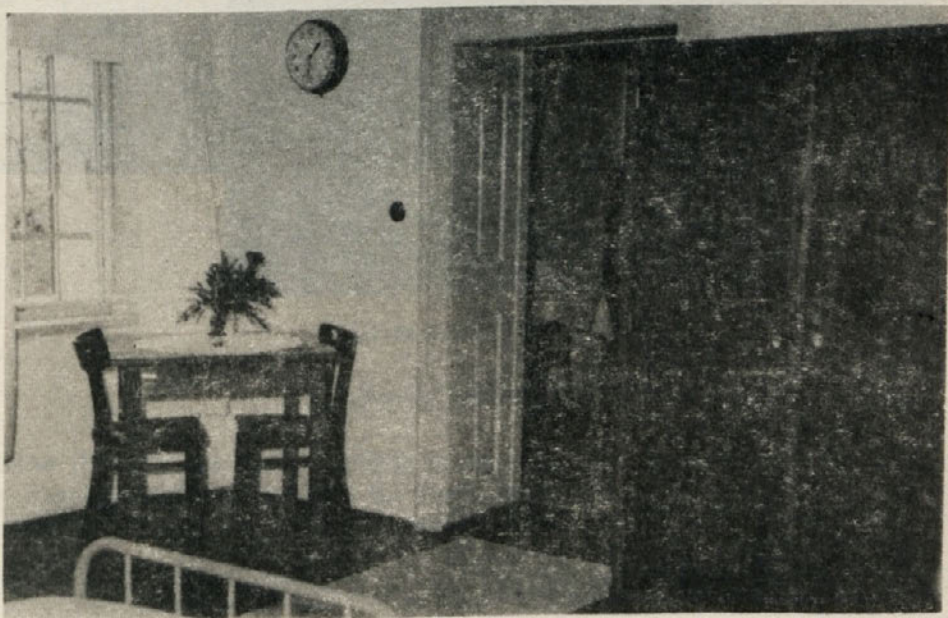

Štev.4: Del spalnice - za tri obsojenke

Vsaka obsojenka ima tudi potrebno stanovanjsko opremo: posteljo, nočno omarico in omaro. Vsa druga oprema dnevnih prostorov in pritliklin je namenjena vsem obsojenkam. Za razvedrilo je v vsakem stanovanju radio. V enem stanovanju je na uporabo tudi šivalni stroj. Glavno opremo so dopolnile obsojenke z različnimi drobnimi predmeti: prtički, vazami z zelenjem, podobami in podobnim. Tako so prostori za bivanje dokaj prijetni, manjka pa jim za zdaj zlasti še živahnost, ki bi odsevala iz pisanih barv zidu, zastorov, posteljnih pregrinj in cvetja; vse to bi napravilo toplejše ozračje v domu.

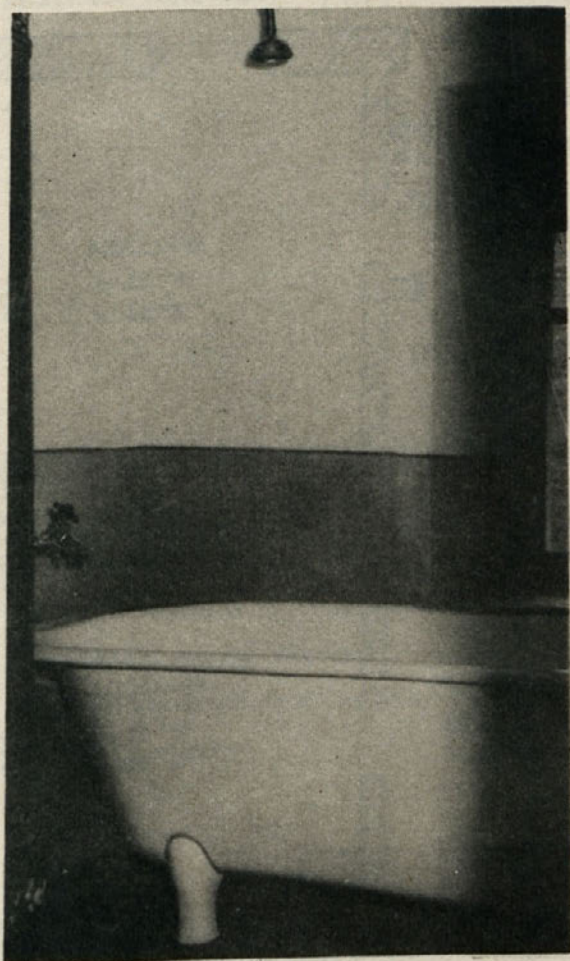
Štev.5: Del dneвне sobe

Štev.6: Količek v večji spalnici

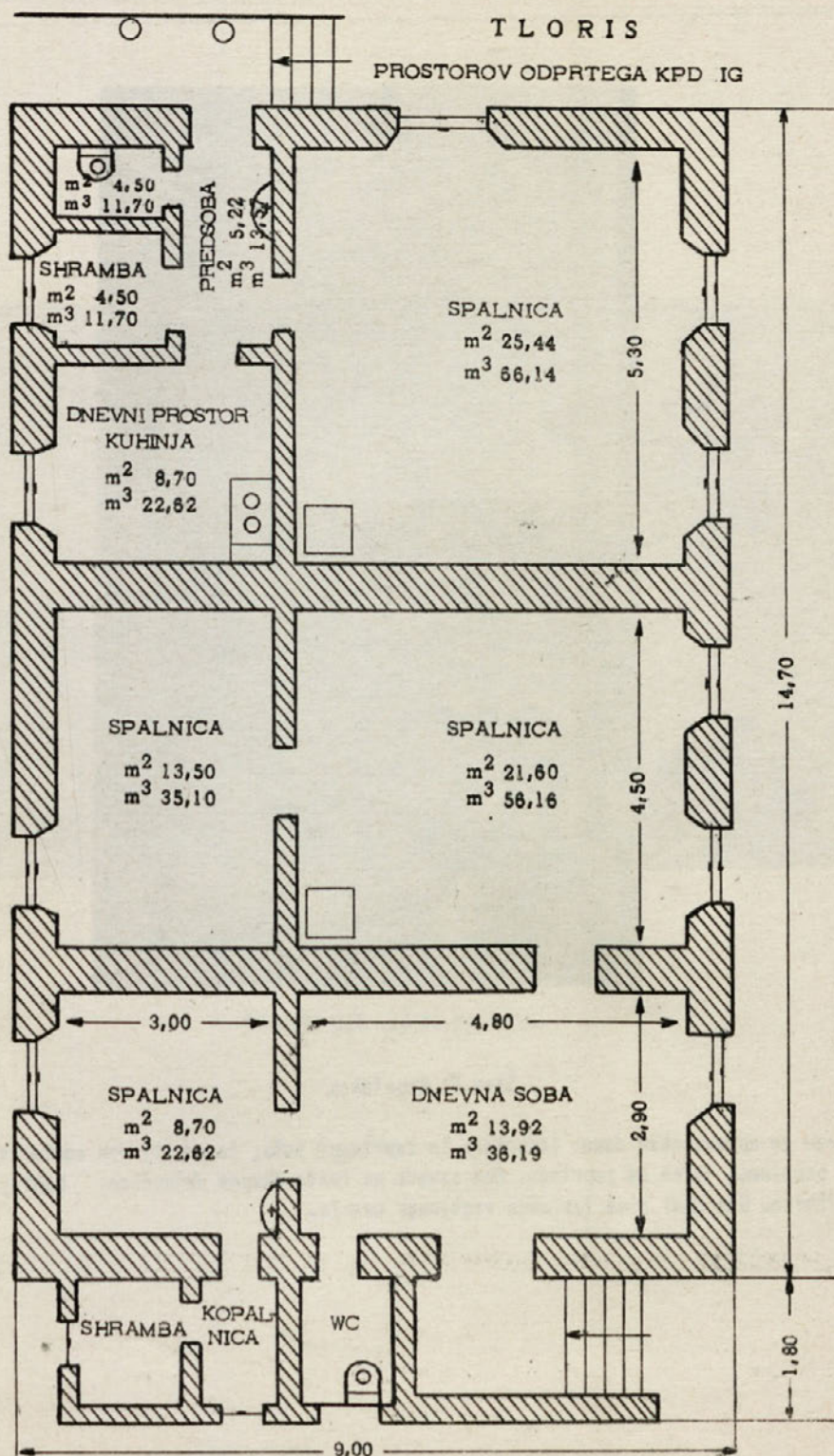

Štev.7: Del manjše spalnice

Štev.8: Kopalnica

Čeprav je uprava obeh domov (odprtega in zaprtega) ista, je odprti dom administrativno popolnoma ločen od zaprtega. Oba zavoda pa imata skupne delavnice, kuhinjo in knjižnico. Dom tudi nima lastnega vzgojnega osebja.

V.

ŽIVLJENJE OBSOJENK V ODPRTEM DOMU

1. Premestitev obsojenk v odprti dom
2. Odziv obsojenk na ustanovitev doma
3. Delavne razmere obsojenk
4. Organizacija prostega časa obsojenk
5. Pomen obiskov

1. Premestitev obsojenk v odprti dom

Dne 20. novembra 1957 smo prve obsojenke premestili v novi dom.

Upravnik doma je izbrane obsojenke najprej poklical v pisarno in jim sporočil sklep o njihovi premestitvi. Delno jim je razložil kriterije, po katerih so bile izbrane, in načela življenja v novi instituciji. S tem je obenem tudi nakazal obveznosti, ki jih prevzemajo nase, če se preselijo v odprti dom. Ob isti priliki je ustno obrazložil tudi nekaj glavnih točk hišnega reda. Po tem sestanku so se izbrane obsojenke takoj preselile in s tem je bil ženski odprti KPD na lgu ustanovljen.

V zvezi s hišnim redom je upravnik opomnil obsojenke na tale določila:

Ves svoj prosti čas bodo obsojenke preživljale v odprtem domu, delale pa bodo še naprej v delavnicah zaprtega KPD. Tudi hranile se bodo v zaprtem KPD. Soba, ki je v zaprtem KPD namenjena obiskom, jim je na uporabo kot jedilnica zato, da bodo pri jedi ločene od drugih obsojenk. Obrok bodo dobivale, preden začnejo deliti hrano obsojenkam zaprtega KPD. Gibljejo se lahko v neposredni bližini svojega doma, ni jim pa dovoljeno oditi na glavno cesto ali v objekte ekonomije. Ne smejo se tudi prekomerno, po nepotrebnem muditi v prostorih zaprtega KPD. Uporabljajo pa lahko knjižnico zaprtega KPD in se po želji udeležujejo skupnega kulturno-prosvetnega življenja z obsojenkami zaprtega KPD. Vso svojo obleko in druge osebne predmete hranijo pri sebi, v svojem domu. Nosijo lahko civilno obleko. Dovoljeno jim je neomejeno dopisovanje s svojci. Obiske imajo lahko vsak teden enkrat brez nadzorstva. Vsak prekršek pa bo imel za posledico vrnitev obsojenke v zaprti KPD.

Obsojenke smo takoj razporedili po prostorih. Ker je bila skupina majhna in smo jih že prej opazovali, kako se medsebojno družijo, oziroma še bolj, kakšni so njihovi skupni interesi, smo jih razmestili na podlagi teh ugotovitev.

Upravnik je določil tudi dve obsojenki za starešini vsakega stanovanja in jima izročil ključe doma z nalogo, da bosta sami skrbeli za redno zaklepanje zvečer in ob času odhoda na delo.

Če bi tudi v bodoče selekcionirali obsojenke tako, kot smo to storili prvič, bi bilo treba premisliti še sledeča vprašanja:

Rezultat selekcije smo sporočili le tistim obsojenkam, ki jih je komisija DSNZ LRS potrdila in ki so bile v novi dom sprejete. Nobenega pojasnila pa nismo dali onim obsojenkam, pri katerih smo opravili ves naš selekcijski postopek, a so bile šele na podlagi razgovorov ali iz drugih razlogov iz izbora izločene. Vsakdo namreč, ki ga kličemo k sebi in obravnavamo z njim njegovo osebno, skrito življenje, pričakuje, da bo ob koncu izvedel, čemu je bil postopek in kakšen je rezultat opravljenega dela. Saj smo delali ob njegovem popolnem sodelovanju. V tem pogledu čuti socialni delavec do obsojenca odgovornost, ker se zaveda pomembnosti prevzgojnega postopka. Tudi pri ob-

sojencih je treba ohraniti pridobljeno zaupanje in ustvariti z njimi odnose, ki veljajo za pravilne v družbi izven zapora.

Toulouški primer nam daje približno enake pobude: "V letu 1951 smo, v prizadevanju za pravičnost, brez izjeme proučili vse posameznike, ki so imeli formalne pogoje za delno svobodo. Tistim, ki so bili odklonjeni, smo to sporočili, tistim, ki so bili sprejeti, pa smo povedali, da jim moramo najprej poiskati delo,"¹⁾ pravi avtor dokumentacije toulouškega poizkusa.

Razlogi, zaradi katerih smo nekatere obsojenke izločili iz izbora, so bili dovolj preprosti, da bi jih mogli prizadetim obrazložiti v sprejemljivi obliki (3 obsojenke niso bile sprejete zaradi predolgotrajne kazni,¹ zaradi nediscipline. itd.) Tako so odklonjene obsojenke gledale na osebo, ki je delala pri selekciji, z nezaupanjem, češ da o njih misli slabo, a jim tega odkrito ne pove. Kolikor bolj so bile posamezne od teh obsojenk duševno razvite, kolikor bolj so bile osebno občutljive in pozitivne, toliko izrazitejša je bila pri njih ta reakcija. Tak odnos pa lahko močno oteži nadaljnje delo socialnega delavca v zavodu, ker se mu bodo obsojenke pričele umikati; obstoji pa tudi nevarnost, da bo polagoma izgubil zaupanje še pri drugih obsojenkah, ker se med seboj tako ali tako o vsem porazgovore. Brez obojestranskega sodelovanja med obsojencem in socialnim delavcem pa je socialno delo v zavodu nemogoče.

Drugo je vprašanje hišnega reda. Zato, ker je brez zadostnih izkušenj težko določiti hišni red, smo obsojenke začasno le ustno seznanili z nekaterimi določili, ki jih bo vseboval bodoči hišni red. Toda to smo jim razložili v času, ko so bile zaradi premestitve notranje zelo vznemirjene in si zato niso mogle vsega zapomniti. Tako še vedno ne poznajo dovolj svojih dolžnosti in pravic, ki so si jih pridobile s tem, da so bile premeščene v odprti dom. Imajo občutek negotovosti in niso pravzaprav nikoli prepričane, da je njihovo ravnanje pravilno. Tudi predsednik domskega sveta v Brestanici, obsojenec P., je izrazil željo obsojencev takole: "Želimo nekaj napisanega o tem, kaj smemo in kaj moramo delati, kakšna naj bo vsebina našega dela, na kakšna področja lahko še štejemo in kakšne so naše pristojnosti. Mi sicer delamo, toda v delu smo negotovi. Manjka nam na eni strani idej, na drugi strani pa tudi natančno načrtan okvir našega dela."²⁾

Res je, da življenje v neki novi instituciji v začetku še ne more pokazati vsega, kar mora vsebovati hišni red, in da so življenjske izkušnje za njegovo vsebino potrebne. Toda v bistvenih potezah bi bil lahko izdelan že spočetka, saj bi ga mogli kasneje spreminjati na podlagi izkušenj, ki nam bi jih dalo življenje v domu.

1) Marcel Reboul: *Grandeur et misères de l'expérience Toulousaine de la "Probation"*. Revue de science criminelle et de droit pénal comparé, 1954/3. Str. 512.

2) Iz razgovora z obsojencem P., predsednikom domskega sveta moškega odprtega KPD v Brestanici.

2. Odziv obsojenk na ustanovitev doma

Pri ugotavljanju, kakšen je odziv obsojenk na ustanovitev novega doma, sem si pomagala z opazovanjem in z neposrednimi razgovori z obsojenkami. Opazovale so paznice in mojstri zaprtega KPD, ki imajo stik z obsojenkami v času dela. Razgovarjala pa sem se s premeščenimi obsojenkami sama.

Od paznic in mojstrov sem dobila le bolj splošne podatke, iz katerih je bilo razvidno, da so premeščene obsojenke bolj sproščene, kar je mogoče opaziti pri delu, ter da so vedro razpoložene, in to celo tiste, ki so bile prej potrte ali otopele. Na to razpoloženje je vplivalo tudi upanje, da bodo kmalu sploh izpuščene na prostost. Skrbelo pa jih je, ali niso s premestitvijo v odprti dom morda izgubile možnosti za obisk pri svojcih (poizkusni dopusti obsojenk izven zavoda).

Nekatere obsojenke, ki so bile pri selekciji izločene, so bile potrte. Omenjale so, da jim uprava ne zaupa.

Mnoge od obsojenk, ki sploh niso bile v selekcijskem postopku, so govorile: "Me sploh ne pridemo v poštev za ta dom in je bolje, da se za to ne razburjamo" (to so bile v glavnem povratnice), medtem ko so druge ugotavljale, da v novi dom ni vredno priti, ker bodo morale obsojenke iz tega doma hoditi na delo v zaprti dom, kar bo zlasti pozimi zelo neprijetno.

Svoje vtise o premestitvi so stanovalke odprtega doma opisovale takole:

Obsojenka T.M. je dejala, da si ni mogla misliti, da je njena premestitev resnična. Ni mogla razumeti, zakaj je bila prav ona izbrana. Ko je prišla v odprti dom, je imela občutek, da ureja svoje lastno stanovanje.

Obsojenka G.Z. je ob ustanovitvi odprtega KPD ravno praznovala svoj rojstni dan in je rekla, da je premestitev sprejela kot darilo. Veselilo jo je tudi to, da si lahko same urejajo notranjost prostorov. "Čim lepše si bomo stanovanje uredile, tem prijetnejše se bomo počutile v njem", mi je zatrjevala. Tudi počitek po delu se ji je zdel v novem domu izdatnejši kot prej, ker se je počutila, kakor da živi v družini. Ni takega nemira, ni toliko žensk, niti tako toge vezanosti na čas. To jo mnogo bolj sprosti, je dejala. Zelo ugodno je, je pravila, da lahko pogostejše prejema novice od zunaj, medtem ko sama ne piše mnogo, ker ne čuti po tem posebne potrebe.

Obsojenka Ž.J. je omenila, da si je najbolj zapomnila, kako je upravnik izročil starešinkama ključe od doma in rekel, da se bodo lahko same zaklepale. Rekla je, da potem sploh ni mogla več slediti nadaljnjemu razgovoru, ker je bilo to zanjo malo manj od odpusta iz zapora in jo je zelo vznemirilo. Ko je prišla v novi dom, se ji je zdelo vse tako majhno, da je imela občutek, da se bo povsod zaletela v steno. Kmalu pa se je na nove dimenzije navadila. Omenila je tudi, da tiste obsojenke, ki šele sedaj prihajajo na odsluženje kazni, sploh ne vedo, kako velik je tudi razloček med se-

danjimi in prejšnjimi razmerami v zaprtem domu. Danes ne občutijo več, kaj pomeni popolno uniformiranje obsojenk, kaj pomeni postopek, ki ne upošteva osebnega ponaša obsojenk, kako hudo je, če manjka posteljnina in če je hrana slaba in nezadostna. Še manj vedo o tem, kako je, če ni nobenih olajšav, ki bi pokazale, da so nekatere obsojenke vendarle boljše od tistih, ki so že pet-do desetkrat obsojene. "Me pa, ki smo že nekaj let tu, vidimo, da gre vsako leto na bolje", je pripovedovala. Toda pride tudi do hudih pobotosti. Ista obsojenka namreč pravi dalje: "Danes me mnogo bolj grize, da sem storila kaznivo dejanje, kot prej, ko sem bolj občutila pritisk zapora. Poleg tega pa me to življenje preveč spominja na dom in družino in mi je zato večkrat tako hudo, da kar bežim pred temi mislimi. Zdi se mi, da bi bila kar zadovoljna s svojim življenjem, če bi imela tu še svoje otroke. Komaj čakam, da bi me otroci obiskali, da bi videli, kako vse drugače živim sedaj. Naj bi se vsaj spominjali, da so me našli v drugačni sredini, kot so me videli do sedaj!"

Obsojenka Z.T. je bila zadovoljna, ker je imela dovolj dobrega zraka in počitka (bila je namreč že stara in bolna). Zdravstveno se je počutila mnogo bolje. Druga stara žena P.R. pa je ugotovila, da se stanovalke med seboj dobro razumejo in da ji ni treba biti več za "služkinjo" drugim, ki so jo prej izkoriščale za stalno dežurno službo, ribanje ipd.

Izrazita sprememba se je pokazala pri obsojenki K.M., za katero je premestitev pomenila tudi psihohigienski ukrep. Postala je živahnejša, rada je govorila s svojimi sstanovalkami in ni imela več strahu pred njimi. Pričela se je celo šaliti. Sama je pripovedovala, da je zelo srečna, ker se je izognila toliko ženskam, ki z njo niso bile dobre, njene sedanje tovarišice pa ji rade pomagajo. Rekla je, da bodo morda sčasoma izginile tudi misli na to, da bi se ubila, ki jo še vedno preganjajo, čeprav ne več tako pogosto.

Opazovanje obsojenk v novih razmerah je bilo prekratko in premalo sistematično, da bi mogla podati globljo analizo. Prikazala sem le to, kar so povedale posameznice v grupi (ker smo to vprašanje grupno obravnavale), kar pa dovolj jasno govori o treh dejstvih:

- Manjši kolektiv nasproti velikemu mnogo ugodneje vpliva na stanovalke. Obsojenke se med seboj bolj zblížajo, kajti majhen kolektiv ne daje toliko možnosti za razna medsebojna nagajanja, izkoriščanja, izigravanja ipd.
- Majhni prostori odprtega doma nasproti prejšnjim velikim v zaprtem KPD omogočajo, da zaveje mnogo mirnejše in toplejše ozračje med stanovalkami. Razgovori med njimi lahko tečejo mirno, kajti hrup, vpitje in prepire omejuje že sam prostor.
- Oblika odprtega KPD je pozitivno sprejeta in daje možnost, da na trdnih temeljih, ki jih je postavila, lahko sistematično gradimo dalje.

Obsojenke - stanovalke odprtega KPD pa so pripovedovale tudi o odzivu pri obsojenkah zaprtega KPD. Zelo značilno je to, da so najmočnejše reagirale prvič obsojene in ne povratnice, ki so samo ugotovile, da za to olajšavo najbrž ne bodo nikoli prišle v poštev. Prvič obsojene pa so govorile, da so v odprti KPD prišle le tiste ob-

sojenke, ki so hodile tožit na upravo; da one sploh ne bi hotele iti v ta dom, kjer jim lahko živina gleda skozi okna. Podile so stanovalke odprtega KPD iz delavnic, češ da so device in naj nikar ne prihajajo nazaj delat, ker se bodo v zaprtem KPD pokvarile in podobno.

Taka reakcija nas opominja na to, da verjetno ni priporočljivo mešati obsojenke zaprtega KPD s tistimi iz odprtega KPD, ker med njimi nujno prihaja do nasprotij, ki jih povzroča zavist in občutek osebne prizadetosti.

3. Delovne razmere obsojenk

Življenje obsojenk v odprtem domu se deli v dva dela. En del dneva preživi v delavnicah zaprtega KPD skupaj z vsemi drugimi obsojenkami. Drugi del dneva, to je od 14. ure dalje, pa so proste v svojem domu oziroma v njegovi okolici.

Razne države imajo v sistemu odprtega režima različne oblike zaposlovanja obsojencev. Kalifornijski odprti zavod zaposluje n.pr. svoje stanovalce na lastnem posestvu in v lastnih delavnicah; na Švedskem in v Franciji so obsojenci zaposleni pri delodajalcih izven zavoda; v Angliji so se leta 1936, ko so uvažali ta režim, odločili za kolonjski sistem, to je za življenje obsojencev v montažnih zgradbah, ki so postavljene na delovnem teritoriju (v glavnem na poljedelskih območjih) in podobno. Pri nas v Brestanici delajo stanovalci zavoda na lastni ekonomiji.

Način zaposlitve je odvisen pač od lokacije zavoda, razvitosti krajevnega gospodarstva, zmožljivosti doma, razvitosti in sodelovanju socialnih organov, od deleža svobode, ki ga dopušča odprti dom itd.

Tudi za to, da stanovalke našega odprtega doma delajo v delavnicah zaprtega KPD, je več vzrokov. Predvsem smo polsvobodni režim šele pričeli uvažati in zato še nimamo dovolj tovrstnih izkušenj. Verjetno pa je, da si tudi ne upamo tvegati, da bi iz strožjega režima v zaprtem zavodu prešli takoj na oblike, ki dajejo toliko svobode, kot jo nudi zaposlitev obsojenk v zunanjih podjetjih ali delavnicah. Veliko vlogo pri tem ima tudi dejstvo, da je lokacija doma dejansko neprimerna za zunanjo zaposlitev, da je krajevno gospodarstvo v neposrednem okolišu slabo razvito in da je pomanjkljivo razvita socialna služba, ki bi nudila pomoč pri iskanju zaposlitev in potrebno varstvo. Sam dom pa ima tudi premajhno zmožljivost, da bi bilo mogoče zanj organizirati samostojne delovne edinice. To so v glavnem vzroki, ki narekujejo sedanji način zaposlitve.

Za zdaj delo v zaprtih delavnicah pri nas sicer še ni pokazalo kakih posebno negativnih posledic. Vendar pa tuje izkušnje kažejo, da ni primerno družiti obsojenke obeh vrst zavodov, ker to lahko močno ovira prevzgojo enih in drugih. Stanovalke odprtega doma so namreč neprestano izpostavljene slabim vplivom teže popravljivih obsojenk ali pa vsaj nenehnemu nadlegovanju, naj bi posredovale med stanovalkami zaprtega KPD in zunanjim svetom. Take razmere terjajo od obsojenk odprtega doma, da se nepresta-

no trudijo za samoobvladanje, zlasti še zaradi zavisti obsojenk iz zaprtega KPD; to smo mogli opaziti tudi v našem primeru.

Opisovalec toulouškega poizkusa pravi: "Če je kazensko delovno torišče mešano in delajo skupaj z na pol prostimi obsojenci tudi drugi obsojenci, lahko nevarnost takega sodelovanja izpodkoplje poizkus."¹⁾

Naše obsojenke, ki smo jih pri delu združili z običajnimi obsojenkami, pa občutijo ta problem predvsem subjektivno. Stalno vračanje v prejšnje okolje jih moti zato, ker prihajajo iz večje svobode odprtega doma spet nazaj v zapor, v tiste razmere, ki so jih že prej težko prenašale. Tako sledi dan za dnevno popoldanskemu pomirjenju v prostem času ponovno duševno vzbujenje, ko gredo zjutraj na skupno delo.

Obveznost polsvobodnih obsojenk, da delajo v delavnicah zaprtega KPD, povzroča poleg navedenega še dva problema.

Različnost delovnih področij v zaprtem KPD je tako majhna, da dejansko ne more zadovoljiti zanimanj in zmožnosti posameznih obsojenk. Zato so prisiljene poprijeti za delo ne glede na to, ali jih osebno zadovoljuje ali ne. S tem se v njih lahko vzbudi odpor do vsiljenega dela, ki se more razviti v odpor do dela sploh, kar pa vsekakor ne deluje pozitivno na celoten prevzgojni proces.

Drugi problem je v tem, da ne ustvarjamo istočasno tudi ugodnih materialnih pogojev za stvarno resocializacijo obsojenk. Delo izven KPD bi namreč omogočilo obsojenki tudi zanesljivejšo materialno osnovo za kasnejše življenje po odpustu iz zavoda. Mnoge bi se lahko ali izučile za kak poklic ali pa bi celo dobile stalnejše delovno mesto, če bi se izkazale kot dobre delavke in če bi si pridobile zaupanje svojega delovnega kolektiva. Normalen stik s svobodnim življenjem v času prestajanja kazni, ko še obstaja možnost neposrednega nadzorstva in pomoči, bi bil lahko eden od močnih prevzgojnih činiteljev.

Za našo prakso popolnoma nova je misel, naj bi obsojenci ne dobivali več le dosedanjih nagrad za delo, pač pa naj bi bili za delo plačani tako, kot so plačani delavci na splošno. Od svoje plače bi potem plačevali oskrbo v odprtem KPD (hrano in stanovanje in druge usluge), prispevali bi v skupni kulturno-prosvetni fond, ostalo pa bi lahko deloma porabili za obleko, za osebne potrebe in za morebitno pomoč svoji družini. To misel postavljam kot problem, ki bi ga bilo vredno raziskati. Treba bi bilo pretehtati primernost take oblike nagrajevanja s stališča prevzgoje obsojenca in s stališča njegovega materialnega položaja.

Prednost takega načina nagrajevanja vidimo v tem, da bi lahko utrjeval zavest obveznosti, ki jih mora odrasel človek čutiti do sebe in svoje družine. Kajti človeku, ki te zavesti odgovornosti ni prinesel že s seboj v zapor, z dosedanjim načinom nagrajevanja ne delamo usluge, saj ga potrjujemo v prepričanju, da je družba dolžna skrbeti zanj.

1) Marcel Reboul: Grandeur et misères de l'expérience Toulousaine de la "Probation". Revue de science criminelle et de droit pénal comparé, 1954/3. Str. 510.

Naš začetek je v sedanji obliki za zdaj še objektivno pogojen. V prihodnjih letih pa se bo treba potruditi, da bomo odkrili še nove, uspešnejše oblike prevzgoje.

4. Organizacija prostega časa obsojenk

Drugi del prevzgoje oziroma življenja obsojenk obsega vsebino in organizacijo življenja v prostem času. V razmerah odprtega doma lahko vzgojno delujemo na zelo različne načine, ki vsi prispevajo h kasnejši prilagoditvi obsojenk družbi in njenim zahtevam.

S tem, da smo obsojenke premestili v odprti dom, smo sicer pridobili nove možnosti za prevzgojo, nismo jih pa še pričeli tudi izkoriščati. Za zdaj obiskuje obsojenke v odprtem domu pogosteje le upravnik, ki v glavnem ureja z njimi probleme hišnega reda in se zanima za njihovo počutje. Sem in tja jih obišče tudi vzgojitelj zaprtega KPD, da z njimi nekoliko pokramlja. Dejansko pa ni še nihče določen za to, da bi redno in sistematično pomagal pri organizaciji prostega časa, pa čeprav le s primernimi sugestijami.

Življenje obsojenk v popoldanskem in večernem času, to je najmanj 6 ur na dan, poteka sedaj popolnoma prosto. V glavnem pletejo, poslušajo glasbene radijske oddaje in se pogovarjajo. Čitajo zelo malo in nimajo lastnega dnevnega časopisja. Tak način življenja lahko zadovolji le obsojenke, ki so tik pred odpustom iz doma. Toda misliti moramo na tiste, ki imajo pred seboj še eno, dve ali tri leta življenja v zavodu (in takih je sedaj 6). Če tem obsojenkam ne bomo nudili v prostem času kaj več, potem smo vpliv na razvoj njihove osebnosti popolnoma zanemarili. Tako stanje opisuje Watson, ki nakazuje tudi posledice: "... v takem prisilnem redovništvu, ki ga imenujemo odsluževanje kazni, obstoji velika intelektualna nevarnost zato, ker imajo obsojenci opravka z vsemi tistimi vsakdanjimi problemi normalnega življenja, v katerih se uveljavlja človekova volja in zmožnost odločanja. Kaznujemo z namenom, da bi zaščitili družbo in se trudimo, da bi to dosegli s takim vplivanjem na razvoj osebnosti, ki bo vzbudilo v njej pravičen občutek za državljanske dolžnosti. Pri tem pa ne moremo žeti uspehov, če izstradamo telo. Prav tako ne moremo upati na uspeh, če izstradamo duševnost. Duševna praznina ima za posledico usmiljenje s samim seboj in oblikuje napačne poglede na svet, a končno pripelje do duševnega trohnenja." ¹⁾

Namen prevzgoje je v tem, da krepimo ali razvijemo pozitivni del človekove osebnosti. Pri tem je zlasti pomembna čustvena ustaljenost in sproščenost, duševna uravnoveščenost ter zavest pripadnosti družbi in odgovornosti do nje. Cilj pa nam obenem že nakazuje tudi vsebino našega prevzgojnega dela, ki se lahko poljubno oblikuje. Tako so namenjeni prevzgoji razni izobraževalni in interesni krožki, nadalje filmske predstave in druge aktivne kulturne dejavnosti, pa tudi razne oblike samoupravljanja, ki so v odprtem domu mogoče.

1) John A.F. Watson: Upoznavajte zatvorenika (prevod sa engleskog). 1951. Štampano kao rukopis. Str.128

Kolikor bomo pri selekciji skrbeli tudi za inteligenčno jedro v skupini stanovalk odprtega doma, bomo lahko ob minimalnem sodelovanju strokovnega kadra dosegli, da se bodo obsojenke koristno zaposlile. Kenyon J. Scudder pripoveduje o tem, kako so v njegovem zavodu uvedli grupno terapijo na posredno pobudo nekega obsojenca: "Ko je vzel brošuro z moje mize, je rekel: 'To knjigo sem pokazal svojemu tovarišu v celici. Tudi on jo je želel brati. Nato je o njej povedal drugim in sedaj imamo celo skupino ljudi, ki bi želeli knjigo brati in potem obravnavati lastne probleme. Zato sem prišel k vam. Ali smem obdržati skupino skupaj, jim brati to knjigo in razpravljati z njimi?'"

Tako smo se odločili za grupno terapijo. Človek je imel dobro idejo.¹⁾

Psihološka grupa, ki je delala psihološko analizo obsojenk v KPD v Brestanici, je opredelila grupno terapijo pri obsojenkah takole: "Osnovne oblike skupinske psihoterapije so skupine, kjer se obsojenke uveljavljajo v okviru svojih interesov. Toda to uveljavljanje je v bistvu le oblika, pod katero se skriva delovanje različnih, natančno preračunanih psiholoških dinamizmov, ki delujejo v smeri sprostitve čustvene napetosti, uravnovešenja osebnosti, privajanja k skupni socialni akciji itd. - torej prav tistim elementom, ki so potrebni za ponovno uspešno vključitev obsojenca v družbo."²⁾

Oblikovanje takih interesnih skupin v našem domu ne bi zahtevalo večjega dela. V individualnih utemeljitvah predlogov za odprti KPD najdemo sugestije za izdelovanje otroških igrarč, priučevanje raznim ročnim gospodinjanskim spretnostim, za gojitve cvetličnjaka, rejo kokoši in podobno. Razen tega naj bi obsojenke zlasti spoznavale problematiko vzgoje otrok in pubertetnikov ter problematiko medsebojnih odnosov med ljudmi, za kar imamo že precej poljudno napisane literature (dela prof. Žlebnika, Helene Puhar ipd.). Te pobude za grupno delo bi morale le še pretresti skupaj z obsojenkami, zato da bi se znova prepričali, če ustrezajo njihovim potrebam. Tako bi se odločili z njimi za nekak kratkoročen program. Za pomoč obsojenkam pa bi se prav gotovo dobilo nekaj javnih delavcev iz naših družbenih organizacij, ki bi jim bila prevzgoja obsojencev toliko blizu, da bi radi žrtvovali zanje nekaj ur mesečno in s tem prispevali k njihovi resocializaciji.

Brez posebne nevarnosti bi lahko dovolili tudi, da bi obsojenke obiskovale vzgojno koristne filmske predstave. Korist teh obiskov bi bila seveda večja, če bi se vzgojitelj nato pogovoril z njimi o tematiki, ki jo film obravnava. Isto velja tudi za knjige, ki jih berejo, in za vso kulturno-umetniško dejavnost.

Samoupravljanje se je razvilo že v vseh družbenih enotah našega javnega življenja, kar ima velik pomen za vzgojo posameznika in družbe. To obliko vzgoje je mogoče izvesti tudi v odprtem domu. Obsojenke naj prevzamejo nase del odgovornosti za ureja-

1) Kenyon J. Scudder: Prisoners Are People. Doubleday & Comp. INC, Garden City, N.Y., 1952. Str. 234.

2) Psihološka analiza obsojenk v KPD V Brestanici. Kriminalistična služba 1956/2-3.

nje doma in razmer v njem. Področje njihovega dela je lahko precej široko; same naj - v okviru danih možnosti - določajo interesne programe pri vzgojnem delu; skrb naj za razvedrilo v prostem času; prevzamejo naj skrb za higienske razmere v domu; skrb naj za estetsko ureditev doma in okolice; rešujejo naj vprašanja discipline, medsebojnih odnosov ipd. Če preložimo nekaj odgovornosti na njih same, se bo ob tem razvijala njihova samozavest, čut odgovornosti do skupnosti, veselje za skupne akcije; poleg tega pa se bodo bolj približale normalnemu življenju izven zavoda, kjer bodo morale v celoti skrbeti same zase. Tako bi se ob samoupravljanju odprtega doma marsičesa naučile in bi si pridobile izkušnje, ki bi jim olajšale aktivno vraščanje v zunanje družbene oblike.

S tem še zdaleč nisem izčrpala vseh ugodnosti, ki nam jih nudi novi dom pri sistematiznem delu za resocializacijo obsojenk. To pa tudi ni bil moj namen, ker je prevzgoja naloga drugih strokovnjakov, ne toliko socialnega delavca. Želela sem le nakazati eno od vprašanj, ki je ob ustanovitvi doma ostalo nerešeno, zavedajoč se, da ne moremo priti do cilja, če zanemarimo vzgojo. Kajti oblika sama na sebi, brez določene vsebine, lahko kmalu izgubi svoj pomen.

5. Pomen obiskov

Čisto poseben pomen za obsojenca in njegovo resocializacijo imajo obiski. Obiski najbližjih svojcev (otrok in zakonskega tovariša) ali drugih pozitivnih oseb lahko pripomorejo k obsojenčevi notranji uravnovešenosti in pospešujejo pozitivni razvoj njegove čustvene sfere, ki je - kolikor je zdrava, normalno razvita, dovolj močna in trajna -, eden izmed najmočnejših elementov v boju zoper recidivizem. Prevzgojno vrednost obiskov je moderna zakonodaja začela močno upoštevati. Dr. Viktor Turnšek piše: "Švedski način izvrševanja kazni pospešuje tudi stike med zaporniki in primernimi osebami iz zunanjega sveta, posebno s sorodniki. Pri tem so določbe, ki se nanašajo na dovoljenje za sprejemanje obiskov zelo prožne. Poleg svojih sorodnikov sme vsak zapornik sprejemati tudi osebe, ki bodo ugodno vplivale na zapornikovo vzgojo ali bodo pomagale, da se bo pozneje vzdrževal ali ga drugače opogumile."¹⁾

Zato, da bi dali močnejši poudarek vzgojnemu vplivu obiska, smo tudi v našem odprtem KPD možnost za obiske povečali. (Obiski so dovoljeni enkrat na teden ne glede na število obiskovalcev. Omejeni so le obiski oseb izven sorodstva).

Če pa to možnost primerjamo z dejanskim stanjem, bomo spoznali, da jo je pri nas zelo težko izkoristiti. Od obsojenk, ki so sedaj v odprtem domu, je le malo takih, ki jim objektivne razmere dopuščajo bolj pogostne obiske, kot so jih imele med bivanjem v zaprtem KPD (oddaljenost sorodnikov od KPD).

¹⁾ Dr. Viktor Turnšek: Izvrševanje prostostnih kazni na Švedskem. Poglavlje: Izvrševanje kazni odvzema prostosti. Kriminalistična služba 1955/8-12.

Tako bosta imeli več obiskov le dve obsojenki, ki imata svojce v Ljubljani in okolici in sta že do sedaj imeli redne obiske vsakih 14 dni oziroma enkrat na mesec. Vse ostale obsojenke so zaradi oddaljenosti svojcev imele obiske največ: ena štirikrat na leto, ena dva - do trikrat na leto, dve dvakrat na leto, ena enkrat na dve do tri leta, ena pa sploh ni imela obiskov.

Ko sem se z njimi razgovarjala o tem, so vse rekle, da si obiskov sicer žele, toda njih števila v odprtem domu ni mogoče povečati, kar tega ne dovoljujejo materialne razmere svojcev.

O istem problemu piše tudi W.A.Elkin: "Zadnje poročilo o zaporih govori o tem, da nekatere ženske zelo potare dejstvo, da imajo tako malo obiskov svojih ožjih sorodnikov. To je ena od neizogibnih senčnih posledic klasifikacije zaporov, ker je območje, iz katerega prihajajo obsojenci, zelo prostrano. Zavodov ni mogoče organizirati samo za krajevne potrebe. Odkar je več odprtih domov in delovnih zaporov za moške, razdalje, ki jih morajo prepotovati družine, niso več tako velike. Za ženske pa, ki imajo le dva odprta zapora, enega v Yorkshiru in drugega v Essexu, so težave z obiskmi večje. To je nedvomno ena izmed senčnih strani sedanje ureditve, ki nakazuje potrebo, da bi uredili več odprtih zaporov za ženske, čeprav bi bili majhni. Poleg tega bi bilo treba razširiti sistem podpor za potne stroške svojcev."¹⁾

S problemom obiskov se je ukvarjala tudi uprava kalifornijskega odprtega zavoda Chino: "Naš glavni namen je bil varovati družinsko celoto in pospeševati obiske, kajti moške, ki imajo družino, na pogojnem odpustu ne prelomijo besede tako hitro kot samski. Obsojenec navadno izgubi spoštovanje do samega sebe in spoštovanje do svoje okolice. Če se družina odvrne od njega, potem ni ničesar, kar bi ga utrjevalo. Marsikdo se zlomi, ko sliši, da je žena vložila razvezno tožbo ali da so otroke posvojili tuji ljudje. Največ od naših pobegov je posledica domotožja in domačih skrbi. ..

Člani komiteta, ki so sodelovali z upravo Chino, so redno obiskovali tiste obsojenke, ki niso imele družinskih zvez ali korespondence. Uprava zavoda je vsakega obsojenca vprašala, če bi želel imeti rednega obiskovalca iz zunanjega sveta. Komitet je lahko proučil življenjsko zgodovino, starost in zanimanje vseh tistih obsojencev, ki so želeli imeti take obiske, zato da bi bilo mogoče kar najbolje izbrati primerne obiskovalca.

Ti odnosi so se razvili v toliko različnih oblik, kolikor različnih osebnosti so obsegali. Toda vsi so imeli nekaj skupnega: to so bila prostovoljna prijateljstva med dvema ali več osebami, ki so često trajala tudi potem, ko je bil obsojenec že pogojno odpuščen. Mož je čutil, da se lahko obrne na svojega novega prijatelja za pomoč v reševanju problemov, s katerimi se je srečal v življenju - problemov stanovanja, zaposlitve, ponovne prilagoditve in izogibanja nadaljnjim sporom z zakonom. Ni se več čutil popolnoma osamljenega."²⁾

1) Winifred A.Elkin: The English Penal System. Pelican-Penguin Books, Harmondsworth Middlesex 1957. Str.148.

2) Kenyon J.Scudder: Prisoners Are People. Doubleday & Comp. INC. Garden City, N.Y.1952. Str. 157, 162, 163

Problem sem citirala bolj obširno zato, ker je dobro osvetljen. Morda ima za naš sistem ta rešitev posebno vrednost, ker je našemu socialističnemu gledanju na človeka zelo blizu. Zato bi bilo prav, da bi to metodo preizkusili tudi pri nas (vsaj pri obsojencih, ki prestajajo kazen v odprtih domovih), zlasti, ker že obstoje organi, ki bi take obiske lahko organizirali. Morda bi prav s takim konkretnim in individualnim delom lahko poživili delo sedanjih odborov za pomoč odpuščenim obsojencem, ker bi jim s tem dali globljo vsebino. Razen tega pa bi jim tudi olajšali njihovo delo, ker bi jih lahko neposredno seznanjali s človekom, in to že v času, ko obsojenec še prestaja kazen. Sama pomoč pa bi bila s tem tudi dosti bolj individualizirana in se ne bi omejevala zgolj na reševanje materialnih problemov; kajti: "socialni delavec je prišel do prepričanja, da so težave, ki jih mora posameznik (odpuščen obsojenec - op. prev.) pretežno reševati, manj rezultat zunanje pritiska kot pa strukture njegove osebnosti in odnosa do življenja. S tega pogleda je treba pretehtati posamezne primere. Človek mora sprejemati odgovornost sam nase in mora sam reševati svoje probleme. Samo materialna pomoč, ki jo le pasivno sprejema, pušča resnični problem nedotaknjen. To je v skladu s temeljnim načelom o prevzgoji obsojenih oseb, ki ga mora priznati vsak zaporniški sistem kot nujno potrebnega."¹⁾

Tak poizkus pa bi terjäl večje število sodelavcev pri omenjenih odborih za pomoč odpuščenim obsojencem. Tako bi tudi skrb za resocializacijo obsojencev dejansko postala splošna ljudska skrb in ne samo skrb organov DSNZ. S tem pa bi se počasi, toda gotovo spremenila tudi miselnost ljudi, ki danes še ni naklonjena rehabilitaciji in resocializaciji storilcev kaznivih dejanj.

1) Winifred A. Elkin: The English Penal System. Pelican - Penguin Books, Harmondsworth Middlesex 1957. Str. 225.

VI.
SKLEPI

Ob koncu naj strnem svoja izvajanja v tele sklepe:

1. Odprti KPD je ena od oblik v sistemu izvrševanja kazni; je oblika, ki je bolj humana od dosedanjih oblik KPD, ki pa terja od obsojenca mnogo lastnega truda za prilagoditev in prizadevanje, da bi se vrnil nazaj v družbo kot koristen državljan. To pa nalaga vsem, ki delamo z obsojenci, dolžnost, da cenimo obsojenčeve napore in prizadevanje.

2. Prav zaradi osebnostnih kvalitiet in moralne moči, ki jo potrebuje obsojenec v odprtem KPD, bi bilo treba v celotnem sistemu izvrševanja kazni utrditi kriterije za vsak institut posebej.

Kriteriji za sprejem v odprti KPD bi ne mogli biti strožji od kriterijev za pogojni odpust, ker je bivanje v odprtem domu vendarle manj zahtevno v pogledu osebnostnih kvalitiet od popolne svobode, pridobljene s pogojnim odpustom, ki terja še popolnoma pozitivno prilagoditev družbi, brez pomoči in nadzorstva.

3. Za postavljanje kriterijev je odločujoče tudi to, za kakšno zamisel odprtega doma se bomo v bodoče odločili.

Zastavlja se nam vprašanje: ali naj bo ta tip doma neke vrste olajšava prvič obsojenim osebam, ki jim je odmerjena dolgotrajnejša kazen, pri katerih pa ne kaže, da bi bile nagnjene k povratništvu; ali pa naj bo ta tip doma ena izmed uspešnejših oblik prevzgoje v našem boju proti recidivizmu in naj v tem primeru sprejema povratnice ali tiste obsojenke, pri katerih je mogoče pričakovati povratništvo. Verjetno bodo na to morale odgovoriti praktične izkušnje, čeprav bi bila za resocializacijo obsojenk in za našo družbo smotrnejša druga zamisel.

4. Da bi odprti KPD v pogledu resocializacije obsojenk lahko dosegel to, kar od njega pričakujemo, bi se bilo koristno sporazumeti tudi glede najkrajše dobe, ki je nujno potrebna za bivanje v njem. To dobo bi morali določiti v skladu z vrsto obsojenk, ki se bodo v dom sprejemale, in pa v skladu s časom, nujno potrebnim za prevzgojo.

Poleg tega bi morali iti za tem, da ustvarimo v odprtem domu tak kolektiv, ki bo po svoji povprečni inteligenčni ravni približno enak družbenemu povprečju, in sicer zato, da ne bi preveč osiromašili duševnega življenja obsojenk.

5. Pri vsakem selekcijskem postopku so zelo pomembni tudi vsi objektivni viri za spoznavanje obsojenčeve osebnosti in za prevzgojno delo z njim. Večjo popolnost teh virov (osebnih spisov, socialnih anamnez, sklepov o postopku z obsojencem itd.) pa bo mogoče doseči šele tedaj, ko bodo KPD imeli potreben strokovni kader (vzgojitelje, psihologe, socialne delavce).

V tesni zvezi s tem pa je tudi vprašanje, kdaj bomo dobili socialne delavce za delo pri sodiščih (ki bi bili zlasti potrebni pri obravnavanju ženskih obsojenk in mladoletnih storilcev kaznivih dejanj). Njihovo sodelovanje bi bilo enako pomembno tako za sodnika kakor za storilca, njihove izsledke pred obsodbo pa bi kot pomemben vir

objektivnih podatkov o obsojencu uporabili v nadaljnjem postopku z njim.

6. Dosti težavna osebna problematika večine obsojenk opravičuje tudi redno zaposlitev socialnega delavca v KPD. Pri tem je treba ugotoviti, da bi redno delo socialnega delavca v zavodu omogočilo selekcijo za odprti KPD pod bolj ugodnimi in bolj naravnimi pogoji. Verjetno je, da bi delo poklicnega socialnega delavca vplivalo tudi na duševno uravnovešenosť obsojenk, zlasti tistih, ki že več let prestajajo kazen. Z občasnimi razgovori in z reševanjem osebnih problemov bi se sproščala notranja napetost obsojenih oseb.

7. Seleksijski postopek naj določi za premestitev v odprti dom predvsem osebno trdnjše obsojenke. Ne sme pa v celoti prezreti tistih, ki te osebne trdnosti še nimajo, a se dokaj trudijo zanjo. V nekaterih primerih moramo računati z neuspehom v prilagoditvi, verjetno pa bi bilo izkazano zaupanje večini obsojenk močna vzpodbuda, tako da bi ob pomoči celotnega kolektiva odprtega doma gotovo pokazale pozitiven rezultat.

8. Selekcijo izvajamo s pomočjo socialne ankete (anketni list). Ta pa nam mora predstaviti obsojenca v celoti. Zato naj izhaja iz kriterijev, po katerih izbiramo obsojenke za odprti dom in naj bo sestavljena tako, da bo iz vseh vzročnih zvez prikazala resnično podobo življenjskega razvoja obsojenke pred obsodbo in po njej, skupaj z njenim okoljem.

9. Če naj da prevzgojno delo v KPD na splošno, v odprtem domu pa še posebej, neki občuten rezultat, potem si je treba prizadevati za to, da zavod čimprej dobi potreben strokovni kader, ki bo sistematično in trajno delal pri omenjenih nalogah. Širša popularizacija poklicev v kazenskih zavodih preko raznih strokovnih šol in listov nam bi pri iskanju potrebnega kadra veliko pomagala. Delo teh strokovnjakov pa bi morali, kjer bi bilo potrebno, usmeriti tudi v to, da bi svoje znanje posredovali že obstoječemu osebju v KPD in s tem pomagali pri oblikovanju homogene delovne celote.

10. Da bi razvili v obsojenkah samospoštovanje (ki je eden od pomembnih elementov moralne odgovornosti človeka), naj bi bil naš postopek z obsojenkami kolikor mogoče podoben odnosom v zunanjem svetu. Naša splošno veljavna moralna pravila morajo urejati tudi življenje v zaporu in obsojenke morajo čutiti, da so vrednotene po istih normah kot svobodni ljudje.

11. Na takih načelih naj bi slonelo tudi življenje obsojenk v odprtem domu: kar najbolj normalne delovne razmere, običajno plačilo za opravljeno delo, samostojna skrb obsojenk za lastno vzdrževanje tudi v času prestajanja kazni.

Način, kako naj izrabijo svoj prosti čas, bi morali čim bolj približati njihovim naravnim interesom in običajnim problemom, ki jih čakajo zunaj (dopolnilna splošna in strokovna izobrazba, pridobivanje znanja o vzgoji otrok, urjenje v raznih domačih delih itd.)

12. Delo pri prevzgoji in resocializaciji pa bo najbrž uspešnejše, če ga bo

mo kot odgovorno nalogo prikazali vsej naši javnosti. Pridobiti si moramo prostovoljne sodelavce med različnimi strokovnjaki, ki bodo pripravljeni v kakršnikoli obliki prispevati svojo pomoč k vzgoji obsojencev. Organizirati bi morali večje število prostovoljnih sodelavcev pri odborih državljanov za pomoč odpuščenim obsojencem, ki bi bili pripravljeni osebno spoznavati obsojenčevo osebnost in njegovo življenjsko problematiko že pred njegovim odpustom na svobodo zato, da bi mu lažje nudili oporo po odpustu. Verjetno bi v takem delu le uspeli, saj naši ljudje niso slabši od ljudi v drugih deželah, kjer imajo že tradicijo v podobnem sodelovanju državljanov pri resocializaciji obsojencev. Treba jih je le pritegniti in jim pomagati pri konkretnem delu z obsojenci tako, da ga bodo lahko uspešno in dobro opravljali.

Tabelarni pregled objektivnih kriterijev
(po posameznih primerih)

Tokota številka	Priimek in ime	Velikost kazni		Prestaja kazni		Vrsta kazni		Število kazni		Število disciplinskih kazni	Pravna kvalifikacija							Stan				Število mladoletnih otrok
		let	mesecev	mesecev	za- por	strogi por	pr- vič	v pov- ratku	kaz- dejanja zoper ljud. in državo		zoper življenje in telo	zoper nar. gospodar- stvo	zoper družbeno in osebno premoženje	zoper varnost ljudi in premoženja	zoper pravosodje	zoper uradno dolž- nost	sam- ska	pero- čena	vdo- razve- va zana			
1	P.R.	10		6	10		1	1		2	1						1				2	
2	G.Z.	3		2	10		1	1									1	1				
3	M.M.	5		3	6		1	1						1				1			1	
4	K.H.	5		3	10		1	1		1								1			1	
5	Z.T.	1			8		1		1												2	
6	Ž.J.	7		3	11		1	1		1								1			1	
7	T.M.	2		1	7		1	1										1			2	
8	Š.M.	10		6	2		1	1													2	
9	S.M.		11		3		1	1										1				
10	K.M.	10		7	1		1	1		3											2	
11	V.E.	2	6	1	10		1	1										1			2	
12	S.V.	6		2	7		1	1													2	
13	A.F.	14		5			1	1													1	
14	Z.M.	10	6	3	8		1	1										1			2	
15	T.N.	2	2		7		1	1										1			2	
16	B.A.	10		3	9		1	1		2											3	
17	S.A.	10	1	3	9		1	1		1											1	
18	K.M.	11		3	7		1	1														
19	L.P.	4		2	3		1	1		2												
20	Z.T.	1	6		11		1	1														
21	Ž.A.	6		2	7		1	1													1	

PRILOGE

PROOF

ANKETNI LIST

(v veljavi v času izdelave elaborata)

obsojenca, ki se predlaga za sprejem v odprti kazenski poboljševalni dom.

I. SPLOŠNI PODATKI:

Priimek, očetovo ime in ime:

Datum in kraj rojstva:

Poreklo (podatki o starših, njihov poklic, premoženjsko stanje, način življenja, o-
kolje, bratje in sestre, nagnjenost k alkoholu):

Premoženjsko stanje (opis premoženja, višina mesečnih dohodkov obsojenca in družin-
skih članov pred obsodbo in po njej):

Stan (samski, poročen, vdovec, ločen, živi v priležništvu):

Število in rojstno leto nepreskrbljenih otrok:

Ali prejemajo otroci otroški dodatek:

Zdravstveno stanje prej:

in sedaj:

Telesni nedostatki:

Delovna sposobnost:

Šolska in strokovna izobrazba:

Poklici in zaposlitve pred obsodbo (naziv podjetja ali ustanove, kaj je delal, kje je
delal, odnos do dela, plača itd.):

Prejšnje kazni (navesti kazniva dejanja, kazni in kazenski poboljševalni zavod, kjer
je prestajal kazen):

Drugi podatki o življenju (opisati detinstvo, mladeniško dobo, službo v vojski, vzgo-
jo, način življenja, politično preteklost, značaj - razburljivost, naglost, rodbin-
sko življenje, discipliniranost, moralnost):

II. PODATKI O KAZNIVEM DEJANJU IN KAZNI:

Kratek opis kaznivega dejanja (po sodbi, člen KZ, pravna kvalifikacija, škoda in dr.):

Vrsta in višina kazni:

Nastop kasni in njen konec:

Činitelji, ki so vplivali na izvršitev kaznivega dejanja (situacija, nagnjenost h kaznivim dejanjem, odnos med prejšnjim zadržanjem in kaznivim dejanjem, ali je šlo za reden razvoj k pokvarjenosti ali o nekem prelomu s prejšnjim življenjem, kako dolgo je trajal razvoj pokvarjenosti od prvega prestopka do izvršenega kaznivega dejanja, afekt - strast in drugo):

III. MNENJE IZVEDENCEV IN PREISKOVALNIH ORGANOV:

IV. RAZGOVOR Z OBSOJENCEM OB NASTOPU KAZNI:

Datum sprejema v kazenski poboljševalni dom:

Razgovor je bil dne:

- a) poročilo o razgovoru:
- b) ocena posvetovalnega odbora in sklepi glede postopka z obsojencem:

V. POSTOPEK Z OBSOJENCEM V KAZENSKEM POBOLJŠEVALNEM DOMU:

Odnos do delovne obveznosti (širši opis - zadržanje pri delu, kako obvlada delo, inicijativa in vnema, izpolnjevanje norm, odnos do vodje pri delu in do paznika, vzgojiteljev in drugih obsojencev pri delu):

Pohvale in nagrade;

Ponašanje (odnos do hišnega reda, vpliv opominov in disciplinskih kazni, odnos do uslužbencev, odnos do zunanjega sveta: dopisovanje, odnos do samega sebe in nastanitve, razvoj osebnosti in volje, morala, čustvovanje, varčevanje, razsojanje, razvoj v samostojno življenje):

VI. ZAKLJUČKI

Mišljenje posvetovalnega odbora o razlogih in možnostih za napotitev obsojenca v odprti kazenski poboljševalni dom:

V _____, dne _____ Člani posvetovalnega
odбора:

Sklep komisije Državnega sekretariata za notranje zadeve LRS:

Predlog komisije o smeri glede nadaljnjega postopka z obsojencem:

Ljubljana, dne _____

Člani komisije:

P R E D L O G

za

A N K E T N I L I S T

obsojenke, ki se predlaga za sprejem v odprti KPD.

I. OSEBNI PODATKI:

Primek, očetovo ime, ime:

Datum in kraj rojstva:

Naslov zadnjega bivališča:

Izobrazba:

Poklic:

Stan:

Število mladoletnih otrok:

Sedanje zdravstveno stanje:

II. PODATKI O KAZNIVEM DEJANJU:

Kratek opis kaznivega dejanja (člen KZ, opis storitve, škoda, motiv):

Vrsta in velikost kazni:

Začetek in konec kazni:

Mnenje izvedencev pred obsodbo:

Prejšnje kazni:

III. ŽIVLJENJSKA ZODOVINA:

(Zajeti mora zlasti specifična vprašanja, ki so posebno pomembna za spoznavanje razvoja klientove osebnosti, za spoznavanje njegovih čustvenih odnosov, njegovih odnosov do ljudi v svobodi in odnosov do lastne osebnosti, za spoznavanje zmožnosti, ki jih ima za vzpostavljanje socialnih kontaktov in za spoznavanje interesov, motivov, nagnjenj in prizadevanj, ki usmerjajo njegovo življenje).

IV. ŽIVLJENJSKI RAZVOJ OBSOJENKE V KPD:

(Prvi razgovor, opazovalna doba, naslednji razgovori, sklepi posvetovalnega odbora, koliko so vsklajeni pozitivni interesi obsojenke s sklepi posvetovalnega odbora, po-

moč in nasveti, ki jih je dobila obsojenka, odziv obsojenke na razgovore in pomoč).

Izpopolnjevanje splošne in strokovne izobrazbe:

Kulturno-umetniško delovanje:

Pohvale, nagrade in disciplinske kazni:

V. UTEMELJITEV PREDLOGA ZA SPREJEM V ODPRTI KPD:

Predlog:

Obrazložitev predloga:

- Starost, izobrazba, stan obsojenke
- Ocena kaznivega dejanja
- Ocena osebnosti obsojenke
- Ocena prevzgojnega procesa

Mnenje psihologa (v posebnih primerih, če je bila obsojenka v psihološkem obravnavanju):

Datum:

Socialni delavec (ali oseba,
ki je delala pri selekciji)
in psiholog (kolikor daje
mnenje)

Člani posvetoval-
nega odbora:

Sklep komisije Državnega sekretariata za notranje zadeve LRS:

Datum:

Člani komisije:

UPORABLJENA LITERATURA

1. Ribičič Mitja: Poročilo državnega sekretarja za notranje zadeve na zasedanju Ljudske skupščine LRS. Slovenski poročevalec 29.1.1955.
2. Ribičič Mitja: Deset let v službi ljudstva (Govor na svečani akademiji 12.V. 1954).Kriminalistična služba 1954).Str.115.
3. Saksida Stane: O motivacijskih mehanizmih in frustracijskih stereotipih.Kriminalistična služba 1957/2.
4. Dr.Turnšek Viktor: Izvrševanje prostostnih kazni na Švedskem. Kriminalistična služba 1955/8-12.
5. Dr. Vodopivec Katja: Socialno delo v kriminologiji. Kriminologija v kazenskem pravosodju. Ljubljana 1957.
6. Dr.Vodopivec Katja: Metodika. Višja šola za socialne delavce, Ljubljana 1957-rokopis.
7. Elkin Winifred A.: The English Penal System. Pelican - Penguin Books,Harmonds-worth Middlesex 1957.
8. Glueck Sheldon and Eleanor T.: Early Detection of Future Delinquents. The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science, July-Aug. 1956. USA.
9. Glueck Eleanor, Ed.D.: Can It Be Done? Spotting Potential Delinquents.Research Associate Juvenile Delinquency Project. Harward Law School.
10. Reboul Marcel: Grandeur et misères de l'expérience Toulousaine de la "Probation". Revue de science criminelle et de droit pénal comparé 1954/3.
11. Scudder Kenyon J.:Prisoners Are People. Doubleday and Company, INC, Garden City, N.Y. 1952.
12. Taft Donald R.: Criminology a cultural interpretation. New York 1953.
13. Watson John A.F.: Upoznavajte zatvorenika (prevod sa engleskog). 1951. Štampa-no kao rukopis.
14. Yen Ching - Yao: China's New Prison System. China Reconstructs. Peking, November 1957.
15. Osnutek pravilnika o unutrašnjem uredjenju i kućnom redu u otvorenim kazneno-

popravnim ustanovama. Državni sekretarijat unutrašnjih poslova NRH, 1957.

16. Pravilnik o hišnem redu v kazensko-poboljševalnih domovih. Uradni list FLRJ 1957/52
17. Psihološka analiza obsojenk v KPD v Brestanici. Kriminalistična služba 1956/2-3.
18. Priporočilo I.kongresa OZN za preprečevanje zločinov in postopek z obsojenci. Poglavje: Odprti kazensko poboljševalni zavodi. Ženeva, 22.avg. - 3.sept.1955.- Poročilo sekretariata. Združeni narodi. Oddelek za ekonomske in socialne posle.
19. Zakon o izvršitvi kazni FLRJ, 1952.
20. Kazenski zakonik FLRJ, 1951.

SELECTION OF WOMEN OFFENDERS FOR AN OPEN REFORMATORY IN SLOVENIA

(By Ada Klanjšek)

Summary

The endeavour to humanize our penal system as much as possible and to rehabilitate the largest possible number of offenders has brought a new form of penal institutions. An open reformatory for male offenders in Slovenia has already been in operation for two years and has yielded good results.

When we decided to establish an open type penal reformatory for women at Ig I joined the staff of the prison for women in the capacity of a social worker for the purpose of selecting female offenders for the open institution. We bore in mind the principle and definition of the open type prison elaborated at the first UNO Congress for prevention of criminality and treatment of offenders.

My work is the result of consultations with native experts in the field of treatment of offenders, of the study of our own and foreign literature on the subject and of the observation of offenders and conversations with them.

Before proceeding to selection we formulated the principles by which we were to be guided in our choice. The character of the institution and the conditions under which it was established compelled us to formulate objective and personal criteria.

With regard to the objective criteria we established the following:

- 1) The convict should not be a recidivist who has repeatedly been sentenced for the same kind of offence.
- 2) Convicts sentenced for offences seriously impairing our economic development at a given time should not be admitted. This is in pursuance of the principle of general prevention e.g. offences in business matters.
- 3) The other types of offences should not be taken as a criterion for admission to the open institution.
- 4) Convicts who have families and who have already served an appreciable term of their sentence should especially be taken into consideration.

In appreciating an individual convict, however, the social worker must also take into consideration personal criteria. The most important quality is adaptability to the new semi-free conditions. This adaptability can be expected only from persons who are emotionally fairly stable, possessing sufficient self-respect, individuals capable of forming social contacts and not morbidly attached to persons outside the prison that they might live under constant emotional strain urging them to escape.

Although in our penal system the open prison is a very important mental hygienic measure, the criteria envisaged also the curing of some psychological lesions resulting from a longer period of imprisonment. But the fact that the capacity of the institution is for the time being limited to twelve persons rendered the selection more difficult. It was necessary to decide between convicts with psychological tensions and those who by their personal type were better suited to life in an open prison.

The recidivists and the possibility of including them in the new institution presented a special problem. Although recidivists were not rejected on principle, the professional offenders were excluded from selection because of the limited capacity of the institution and the relatively large number of offenders fulfilled the other conditions. But it is precisely that type of recidivists who would provide us with the most precious material for preventing recidivism if we could study their reeducational and adaptational process. Only the inclusion of professional criminals in this form of treatment would represent a considerable success in our effort for their final social rehabilitation.

Of course, the adopted criteria will have to be modified in future to remain in keeping with our economic and social development and the capacity of relevant institutions.

The first stage of selection in accordance with the objective criteria was based upon the records of convicts. In this way 21 convicts were selected for further consideration.

Selection based on personal criteria was carried out in two senses. Each case had

first to be investigated by the help of the records. This was supplemented by personal interviews with the convicts.

I encountered the first difficulties in looking through the personal records as these do not contain social histories. This deficiency must be attributed to the fact that so far there have been no social workers in the courts. I had to fill up this gap in subsequent interviews with the convicts because certain particulars concerning social history are indispensable for the recognition and understanding of the personality of the offender. In spite of their deficiency I could exclude from further consideration one convict who was addicted to alcoholism and another one because of moral depravity of her offence.

The remaining 19 convicts I interviewed individually trying to establish the basic personality traits. I worked out a special scheme for these interviews which included questions concerning:

1. the convict's childhood relations with people in her immediate and wider surroundings;
2. professional training and employment;
3. the convict's relations with her surroundings in later years and the foundation of her own family;
4. her own and her family's state of health;
5. questions which would throw light upon her present mental condition.

As I purposely avoided questions which touched upon the offence for which they had been convicted, the talks proceeded in a fairly unconstrained atmosphere.

I established that in most cases the social worker enjoys an unusually favourable position when dealing with offenders. Their own need to talk over their personal problems and the casual and simple approach of the social worker makes the offenders exceptionally willing to talk about themselves. Hereby the contact between the offender and the social worker is more quickly established and a relationship of confidence rapidly created.

I established that the majority of offenders have spent their childhood in bad social conditions and unsettled family relations, which already at an early age adversely affected their emotional life. Their present emotional instability can be attributed to this fact.

From the condition of the offenders and their surroundings at the time of the offence I ascertained that serious offences relieved emotional tensions. These tensions created a pressure and therefore the various offences were conditioned by a motive. This applies nearly to all the 19 convicts who had committed offences of various types such as theft, embezzlement, criminal abortion, exposure of their children, man-slaughter etc. When such offences have unpleasant consequences experience has shown that

usually there is no recidivism. And therefore a transfer to conditions of greater liberty becomes a preventive measure against frustration which might easily lead to renewed criminality on different grounds.

Because of the short period allotted to observation it was more difficult to enter into the emotional and intellectual sphere of the convicts. Four cases, however, were obviously so gravely problematical that they called for thorough examination by psychological methods (Wechsler-Bellevue test and Rohrschachs Diagnostic tables)..... This work for all four convicts was entrusted to a psychologist. On the strength of these tests two of these cases had to be eliminated because of pronounced asocial behaviour and sexual anormality. These two convicts were well below the average mean in intelligence (IQ 73 and 76). In this way 14 emotionally fairly stable convicts were selected for transfer to the open prison. They were capable of assuming personal responsibility for their behaviour. They were also capable of establishing more or less active social contacts.

In the selection of the convicts the activity of the social worker must rest upon teamwork including a psychologist, pedagogues, doctors, the administrative staff of the institution and the persons in charge of workshops. The lack of expert personnel in our prison reformatories presents a real difficulty. As soon as such personnel is available the procedure of selection will likewise have to be modified. This would apply more especially when objective conditions would permit us to include minor cases of recidivism.

The open prison is located in a special building at some distance from the ordinary penal reformatory. It stands in pleasant grounds and the convicts have opportunity to get in touch with the normal life of their neighbours (the presence of children, family life, domestic animals). The capacity of this institution is still limited, but we shall be able to double the number of available places if we succeed in acquiring two more flats in the building which are at present occupied. The convicts live in ordinary flats where they can live in small groups. The premises satisfy the demands on hygiene and are reasonably comfortable. But they lack variety in their furnishings and that individual note which would provide a more homely atmosphere.

In these flats we grouped the convicts on a basis of preliminary observation. Mutual sympathy, friendship and common interests were all taken into account. The convicts were greatly pleased with their transfer to the open prison. A great feeling of relaxation was the main result. The confidence shown them raised their sense of self respect and stimulated their better behaviour. The new surroundings brought them emotionally nearer to their own families. In some cases the transfer led to a considerable improvement in health especially where the transfer also represented a psycho-hygienic measure. The convicts became more friendly towards each other, the atmosphere of the institution became more placid and more homely and the convicts began to take an interest in a more pleasant arrangement of their flats. The opportunities for mutual annoyance, exploitations, taking advantage of each other, noise, shouting and quarrelling were obviated because of the size of the premises and the number of the convicts in the rooms.

As the social worker was only temporarily active in the selection of convicts, such of them as were not included in the selection became depressed.

The daily return to their former surroundings has a detrimental effect on the convicts who were transferred. The fact is that they have to go to work in the workshops of the ordinary penal reformatory. Hereby they are exposed to the aggressive behaviour, envy or the detrimental influence of other convicts. On the other hand their presence too, rouses certain personal negative inclinations in the convicts who live under a stricter regime. Some such reactions to this situation have shown that it is not advisable to let the inmates of the open prison mix with those of the penal reformatory. For the present, however, this is unavoidable because there is no other possibility of employment and technical training of the convicts. The institution is located in a rural neighbourhood, fairly underdeveloped, where farming is the chief occupation of the local population. Diversity of interests and of living conditions from which the convicts have come call for greater variety in the way of occupation also while they are serving their sentence. This, however, we can so far offer only within the framework of the prison workshops.

An important part in the reeducation of convicts in the open prison is attributed to the organisation of their leisure time and the visits of their relatives and friends. In the organisation of their leisure time we strive to awaken their own initiative and activity. It is for the pedagogue and the social worker to follow up this development, if necessary direct it and proffer assistance. The greater the personal activity of the convicts the quicker was the approach to social rehabilitation. The more frequent visits of their relatives in a relaxed atmosphere led to a stabilisation of their emotions and so the convicts were brought closer to a normal life in freedom.

Ada Klanjšek

Selekcija obsojenk za odprti
kazenski popoljševalni dom
na Igu

Izdal Inštitut za kriminologijo
pri Pravni fakulteti v Ljubljani

Natisnila Zavod LR Slovenije
za statistiko, Ljubljana, Vožar
-ski pot 12 in Zavod za statisti
-ko OLO Ljubljana, Črtomi
-rova 3a

Natisnjeno v 200 izvodih
maja 1960

C08155 3042308

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000428076

Two ba 207 18. 11. 1901